

जेठ - १

सर्वोच्च अदालत बुलेटिन

पाक्षिक प्रकाशन

वर्ष २६, अङ्क ३

२०७४, जेठ १-१५

पूर्णाङ्क ५९७

प्रकाशक

सर्वोच्च अदालत

रामशाहपथ, काठमाडौं

फोन नं. ४२५०७४२, ४२६२३९७, ४२६२३९८, ४२६२८०९, ४२५८९२२ Ext.२५९९ (सम्पादन), २५९४ (छापाखाना), २९३९ (बिक्री)

फ्याक्स: ४२६२८७८, पो.व.नं. २०४३८

Email: info@supremecourt.gov.np, Web: www.supremecourt.gov.np

प्रकाशन, सञ्चार तथा सम्पादन समिति

माननीय न्यायाधीश श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा, सर्वोच्च अदालत	- अध्यक्ष
माननीय न्यायाधीश श्री अनिलकुमार सिन्हा, सर्वोच्च अदालत	- सदस्य
नायव महान्यायाधिवक्ता श्री किरण पौडेल, प्रतिनिधि, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	- सदस्य
अधिवक्ता श्री खम्मबहादुर खाती, महासचिव, नेपाल बार एसोसिएसन	- सदस्य
अधिवक्ता श्री शैलेन्द्रकुमार दाहाल, अध्यक्ष, सर्वोच्च अदालत बार एसोसिएसन	- सदस्य
सहरजिस्ट्रार श्री भद्रकाली पोखरेल, सर्वोच्च अदालत	- सदस्य सचिव

सम्पादक : श्री ठगिन्द्र कट्टेल

प्रकाशन, सञ्चार तथा सम्पादन शाखामा कार्यरत् कर्मचारीहरू

शाखा अधिकृत श्री निलकण्ठ बराल
शाखा अधिकृत श्री मिनबहादुर कुँवर
कम्प्युटर अधिकृत श्री विक्रम प्रधान
ना.सु. श्री विनोदकुमार यादव
ना.सु. श्री पुष्पराज शर्मा
ना.सु. श्री अर्जुनबाबु सापकोटा
सि.क. श्री ध्रुव सापकोटा
कम्प्युटर अपरेटर श्री विजय खड्का
कम्प्युटर अपरेटर श्री अर्जुन सुवेदी
कार्यालय सहयोगी श्री राजेश तिमल्सिना

भाषाविद् : सहप्रा. श्री रामचन्द्र फुयाल

बिक्री शाखामा कार्यरत् कर्मचारी

डि.श्री नरबहादुर खत्री

मुद्रण शाखामा कार्यरत् कर्मचारीहरू

सुपरभाइजर श्री कान्छा श्रेष्ठ
मुद्रण अधिकृत श्री आनन्दप्रकाश नेपाल
सिनियर प्रेसम्यान श्री नरेन्द्रमुनि बज्राचार्य
सिनियर प्रेसम्यान श्री योगप्रसाद पोखरेल
सिनियर मेकानिक्स श्री निर्मल बयलकोटी
सहायक डिजायनर श्री रसना बज्राचार्य
बुकबाइन्डर श्री यमनारायण भडेल
बुकबाइन्डर श्री मीरा वाग्ले
कम्पोजिटर श्री प्रमिलाकुमारी लामिछाने
प्रेसम्यान श्री केशवबहादुर सिटौला
बुकबाइन्डर श्री अच्युतप्रसाद सुवेदी
कार्यालय सहयोगी श्री मोति चौधरी
कार्यालय सहयोगी श्री रामचन्द्र खड्का

विभिन्न इजलासहरूबाट सम्पादन शाखामा प्राप्त भई यस अङ्कमा प्रकाशित निर्णय / आदेशहरू

संवैधानिक इजलास	१	इजलास नं. १०	२
संयुक्त इजलास	७	इजलास नं. ११	३
इजलास नं. १	६	इजलास नं. १२	२
इजलास नं. २	११	इजलास नं. १३	२
इजलास नं. ३	७	इजलास नं. १४	३
इजलास नं. ४	३	इजलास नं. १५	२
इजलास नं. ५	७	इजलास नं. १६	२
इजलास नं. ६	८	इजलास नं. १७	२
इजलास नं. ७	६	इजलास नं. १८	२
इजलास नं. ८	२	पूर्ण इजलासमा पेस हुने	१
इजलास नं. ९	७	जम्मा	२१
जम्मा	६५		

कूल जम्मा

६५ + २१ = ८६

नेपाल कानून पत्रिकामा
२०१५ सालदेखि २०६९ साल असोजसम्म
प्रकाशित

निर्णयहरूको सारसङ्ग्रह

विषयगत आधारमा

वर्गीकृत

एघार खण्ड पुस्तकहरू बिक्रीमा छन् ।

मूल्य रु.५,५००।-

पाइने ठाउँ

- नेपाल कानून पत्रिका बिक्री कक्ष, सर्वोच्च अदालत
- न्यायाधीश समाज नेपाल, बबरमहल
- सर्वोच्च अदालत बार एसोसिएसन, नेबाए भवन

यस पत्रिकाको इजलाससमेतमा उद्धरण गर्नुपर्दा निम्नानुसार गर्नुपर्नेछः

सअ बुलेटिन २०७... .. १ वा २, पृष्ठ ....

(साल) (महिना)

उदाहरणार्थः सअ बुलेटिन २०७४, जेठ - १, पृष्ठ १

सर्वोच्च अदालतलगायत मातहतका अदालतहरू एवम् अन्य न्यायिक निकायहरूका कामकारवाहीसँग सेवाग्राहीहरूको कुनै गुनासो, उजुरी र सुझाव भए सर्वोच्च अदालत, प्रधानन्यायाधीशको निजी सचिवालयमा रहेको

Toll Free Number

१६६०-०१-३३३-५५

वा

इमेल ठेगाना

cjs@supremecourt.gov.np

मा सम्पर्क गर्न सकिने छ ।

विषयसूची

क्र.सं.	विषय	पक्ष / विपक्ष	पृष्ठ
संवैधानिक इजलास			१ - ५
१.	उत्प्रेषण / परमादेश	सरीताकुमारी प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत	मोक्तान वि. तथा
संयुक्त इजलास			५ - १०
२.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. जित भन्ने जितेन्द्र वि.क.	
३.	उत्प्रेषण	खड्गलाल गुभाजुसमेत रम्भादेवी गुभाजुसमेत	वि.
४.	जबरजस्ती करणी	पुरन चौधरी वि. नेपाल सरकार	
५.	मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार	राजेश चौधरी वि. नेपाल सरकार	
६.	कर्तव्य ज्यान	सुदीप भुजेल वि. नेपाल सरकार	
७.	बाँकी रकम असुलउपर गरिपाउँ	गजेन्द्रप्रसाद राजभण्डारी वि. पश्चिमाञ्चल फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड, बुटवल	
८.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. यादव श्रेष्ठसमेत	
इजलास नं. १			१० - १९
९.	उत्प्रेषण / परमादेश	प्रेमप्रसाद धितालसमेत वि. नेपाल विद्युत् प्राधिकरण, के.का., रत्नपार्क, काठमाडौंसमेत	
१०.	उत्प्रेषण / परमादेश		तुलसी सिंखडा वि. नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत
११.	खिचोला मेटाई घर भत्काई चलन चलाई पाउँ		मोहम्मद सफि वागवान, वि. छोटेलाल वागवान
१२.	सम्बन्ध विच्छेद		सुरेन्द्रबहादुर श्रेष्ठ वि. इन्दिरा श्रेष्ठ सुन्दास
१३.	भ्रष्टाचार		किशोरकुमार श्रेष्ठ वि. नेपाल सरकार
१४.	अंश दर्ता चलन		आयुस श्रेष्ठ वि. इन्दिरा श्रेष्ठ सुन्दाससमेत
इजलास नं. २			१९ - २४
१५.	कर्तव्य ज्यान		पकबहादुर थापा वि. नेपाल सरकार
१६.	भ्रष्टाचार (रकम हिनामिना)		नेपाल सरकार वि. रूबीकुमारी तिवारीसमेत
१७.	भ्रष्टाचार (रकम हिनामिना)		नेपाल सरकार वि. विनोदकुमार यादवसमेत
१८.	कर्तव्य ज्यान		टार्जन राई वि. इन्द्रकुमार राई
१९.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण		सुनिल साह वि. काठमाडौं जिल्ला अदालत तहसिल शाखा, बबरमहल, काठमाडौंसमेत

२०.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. पवन भन्ने पविन्द्र राई		
२१.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. दिलबहादुर मगर		
इजलास नं. ३			२४ - ३०	
२२.	अंश दर्ता	कृष्णबहादुर खड्का वि. सन्तोषीमाया थापा		
२३.	रकम दिलाइ पाउँ	गौतमकृष्ण बानिया वि. जिल्ला मकवानपुर, हेटौंडा औद्योगिक क्षेत्रमा कार्यालय रहेको अल्कोवा क्लोजर सिस्टम इन्टरनेशनल प्रा.लि.		
२४.	घरमा आगो लगाई ज्यान मार्ने उद्योग	देउमान जिमी वि. नेपाल सरकार		
२५.	डाँका तथा मानव बेचबिखन	देवान मुसलमान वि. नेपाल सरकार, महतो नुनिया वि. नेपाल सरकार		
२६.	दूरसञ्चार ऐन अन्तर्गतको कसुर अपराध	नेपाल सरकार वि. सरोज लामासमेत		
२७.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. धनबहादुर सार्की		
२८.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. रुद्रप्रसाद तिमिल्सिना		
इजलास नं. ४			३० - ३२	
२९.	निषेधाज्ञा / परमादेश	कांग्रेस चौधरी वि. जि.प्र.का., इनरूवा सुनसरीसमेत		
३०.	उत्प्रेषण / परमादेश	पुष्प चित्रकार वि. नेपाल सरकार, ऊर्जा मन्त्रालय, काठमाडौंसमेत		
३१.	निषेधाज्ञा	सुरेशकुमार वर्मा वि. कृषि विकास बैंक, धनगढीसमेत		
इजलास नं. ५			३२ - ३७	
३२.	उत्प्रेषण	विष्णुप्रसाद निरौला वि. स्वास्थ्य सेवा विभाग, टेकुसमेत		
३३.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. घमण्डबहादुर पुन		
३४.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. प्रभुराज उपाध्याय		
३५.	उत्प्रेषण / परमादेश	ठाकुरप्रसाद भट्टराई वि. मन्त्रिपरिषद्, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत		
३६.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. राजेन्द्रबहादुर शाहीसमेत		
३७.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. नईमद मियाँ		
३८.	ठगी	संजय कुमार स्याँडवा वि. नेपाल सरकार		
इजलास नं. ६			३७ - ४३	
३९.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण	जगदेव के.सी. वि. पुनरावेदन अदालत, नेपालगञ्जसमेत		
४०.	लेनदेन	मायादेवी भट्टराई वि. शिवहरि भट्टसमेत		
४१.	कर्तव्य ज्यान	कुमार परियार वि. नेपाल सरकार		

४२.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण	विश्वभूषण दवाडी वि. महानगरीय प्रहरी परिसर, जावलाखेल ललितपुरसमेत
४३.	कर्तव्य ज्यान	लालबहादुर श्रेष्ठ वि. नेपाल सरकार
४४.	जबरजस्ती करणी र डाँका	सुजित थापा वि. नेपाल सरकार
४५.	कर्तव्य ज्यान	नविनकुमार थापामगर, वि. नेपाल सरकार
४६.	कर्तव्य ज्यान	डेमा घिसिङ वि. नेपाल सरकार
इजलास नं. ७		४३ - ४९
४७.	जबरजस्ती करणी / कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. शिवबहादुर अछामी
४८.	अंश चलन	राजकुमार महर्जन वि. नरेश महर्जन
४९.	कर्तव्य ज्यान र जबरजस्ती चोरी	नेपाल सरकार वि. लक्ष्मण बास्तोलासमेत
५०.	कर्तव्य ज्यान	रीतादेवी पाण्डे वि. नेपाल सरकार
५१.	लागु औषध चरेस	नेपाल सरकार वि. अब्दुल कलाम कुजडा
५२.	लागु औषध खैरो हेरोइन	तारा गजमेर सुनार वि. नेपाल सरकार

इजलास नं. ८		४९ - ५१
५३.	अदालतको अवहेलना	दिलिपकुमार ठाकुर वि. चन्दा यादव
५४.	बहाल भराई घरबाट हटाई चलन चलाई पाउँ	साङ्गे शेर्पा वि. अनु विष्टसमेत
इजलास नं. ९		५१ - ५७
५५.	कर्तव्य ज्यान	विष्णु शर्मा वि. नेपाल सरकार
५६.	कर्तव्य ज्यान	हल्दी मुर्मू वि. नेपाल सरकार
५७.	कर्तव्य ज्यान	राजकुमार राना वि. नेपाल सरकार
५८.	कर्तव्य ज्यान	बहादुर डगौरा वि. नेपाल सरकार
५९.	गौवध	नेपाल सरकार वि. दिलबहादुर दमाई
६०.	अंश चलन	सुकू पण्डित वि. सत्यनारायण पण्डित
६१.	जबरजस्ती करणी	हरेन्द्रनारायण देव वि. नेपाल सरकार
इजलास नं. १०		५८ - ५९
६२.	अंश चलन	लखिकुमार रौनियार वि. भोलाप्रसाद रौनियार
६३.	मोही नामसारी	सोनालाल साह कानु वि. गोबर्धन महतो धानुक
इजलास नं. ११		५९ - ६१
६४.	उत्प्रेषण / परमादेश	बैजु ठाकुरसमेत वि. अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, टङ्गालसमेत

६५.	उत्प्रेषण	सुमितकुमार अग्रवाल वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, रौतहटसमेत
६६.	उत्प्रेषण	टंकमणि शर्मा वि. राष्ट्रिय सूचना आयोग, काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. ३५ कोटेश्वर पेरिसडाँडासमेत
इजलास नं. १२		६१ - ६२
६७.	निषेधाज्ञा / उत्प्रेषण / परमादेश	जमाहिर साह वि. मोहन साहसमेत
६८.	परमादेश	मोती सिंह खड्का वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, डोटीसमेत
इजलास नं. १३		६२ - ६३
६९.	कर्तव्य ज्यान	कालो भन्ने दीपक शाही वि. नेपाल सरकार
७०.	कर्तव्य ज्यान	विष्णु विश्वकर्मा वि. नेपाल सरकार
इजलास नं. १४		६३ - ६४
७१.	जग्गा खिचोला मेटाई चलन चलाइ पाउँ	क्षेत्रज्ञ नारायण खत्री वि. चन्द्री चन्दसमेत
७२.	जग्गा दा.खा. दर्ता	दुर्गादेवी श्रेष्ठसमेत वि. केशरसिंह राई

इजलास नं. १५		६५ - ६८
७३.	अंश चलन	भगिरथी सिवाकोटी वि. धर्ममाया सिवाकोटीसमेत
७४.	अंश	अतवारी थारूसमेत वि. भोजुराम चौधरीसमेत
इजलास नं. १६		६८ - ६९
७५.	मानव बेचबिखन तथा ओसापसार	नेपाल सरकार वि. रमेशकुमार दर्जी
७६.	मोही नामसारी	तुलसी बास्तोला वि. विगा चौधरी
इजलास नं. १७		६९ - ७२
७७.	उत्प्रेषण	नयनबहादुर सुवेदी खत्री वि. नेपाल सरकारसमेत
७८.	उत्प्रेषण	गंगानारायण ठाकुरसमेत वि. नेपाल सरकारसमेत
इजलास नं. १८		७२ - ७३
७९.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण र प्रतिषेध	पुजाकुमारी साह वि. प्रहरी प्रधान कार्यालय, नक्साल, काठमाडौंसमेत
८०.	लुटपिट	हृदयनारायण साह बानिया वि. परमोधी राय यादव
पूर्ण इजलासमा पेस हुने		७३ - ७६
८१.	उत्प्रेषण / परमादेश	विदुरप्रसाद अधिकारीसमेत, वि. नेपाल सरकार

संवैधानिक इजलास

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ, मा.न्या.श्री सुशीला कार्की, मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय, मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६८-WO-०८२९, उत्प्रेषण / परमादेश, सरीताकुमारी मोक्तान वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

नेपाल सरकारको तर्फबाट चलाइएको सरकारवादी हुने फौजदारी मुद्दा नेपाल सरकारको आदेश भएमा सरकारी वकिलले अदालतको मन्जुरीले फिर्ता लिन हुन्छ भन्ने देखिन्छ। सरकारले मुद्दा फिर्ता लिने आदेश वा निर्णय गर्दा मुद्दा फिर्ता हुने होइन। सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९(१) मा रहेको अदालतको मन्जुरी भन्ने शब्द केवल रीत पुर्याउन मात्र राखिएको होइन। साथै नेपाल सरकारले वादी भई दायर गरेका जुनसुकै मुद्दा जुनसुकै अवस्थामा अदालतले फिर्ताको लागि अनुमति दिनुपर्ने अनिवार्यता पनि होइन। मुद्दा फिर्ता लिने सम्बन्धमा सरकारले निर्णय गरी अदालतसमक्ष फिर्ता लिनको लागि सरकारी वकिलमार्फत माग भएकोमा अदालतले मन्जुरी दिएमा मात्र मुद्दा फिर्ता हुनसक्ने देखिन्छ। मुद्दा फिर्ता लिनुपर्ने आधार र कारण उल्लेख गरी मुद्दा फिर्ता माग भई आएको अवस्थामा त्यस्तो फिर्ता मागको आधार संविधान तथा कानूनसम्मत र न्यायोचित देखिई मुद्दा फिर्ताको लागि अदालत सन्तुष्ट भएमा मात्र मन्जुरी दिनसक्ने भन्ने सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९(१) को मनसाय देखिन्छ। नेपाल सरकारले मुद्दा फिर्ता लिन सक्ने अवस्था र आधारहरूका सम्बन्धमा भने सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐनमा व्यवस्था भएको नदेखिने।

व्यक्तिलाई जीवनको अन्तरनिहित अधिकार रहन्छ। जीवनको अधिकारको संरक्षण कानूनद्वारा

गरिने तथा स्वेच्छाचारी रूपले कसैको पनि जीवनको अधिकारको हरण हुन सक्दैन। जीवनको अधिकारलाई व्यक्तिको नैसर्गिक अधिकारका रूपमा नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्र, १९६६ को धारा ६ ले किटान गरिदिएको छ। सोही प्रतिज्ञापत्रमा उल्लिखित अधिकार तथा स्वतन्त्रताको हनन् भएको अवस्थामा सक्षम न्यायिक निकायले तोकेबमोजिमको प्रभावकारी उपचार पाउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२(१) ले प्रत्येक व्यक्तिलाई सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हक प्रदान गरेको छ, धारा १३ ले समानताको हक प्रदान गरेको छ। त्यस्तै धारा २४(९) ले कुनै पनि व्यक्तिलाई अदालत वा न्यायिक निकायबाट स्वच्छ सुनुवाइको हकको व्यवस्था गरेको पाइने।

मानिसको जीवनको अधिकार अन्य अधिकारभन्दा उपल्लो कोटीको मानव अधिकार हो। जस्तै संकट वा विपत् आइपरेको अवस्थामा समेत नागरिकको जीवनको अधिकार अपहरित वा कुण्ठित हुन नसक्ने।

अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार तथा मानवीय कानूनले गैरकानूनी हत्या जस्ता अपराधहरूलाई मानव अधिकार उल्लङ्घनका गम्भीर घटनाको रूपमा लिएको पाइन्छ। मानव अधिकारको उल्लङ्घन एवम् मानवता विरुद्धको अपराध गर्ने कसुरदारलाई फौजदारी कानूनका स्थापित मूल्य र मान्यताअनुरूप फौजदारी दायित्व बहन गराउन जोड दिएकोसमेत पाइन्छ। न्यायको सुनिश्चितताका लागि गैरकानूनी हत्याजस्तो मानव अधिकारको गम्भीर उल्लङ्घन एवम् मानवता विरुद्धका घटनाहरूलाई सामान्य फौजदारी न्याय प्रणालीको दायराभित्र ल्याउनु पर्ने।

नेपाल सरकारबाट मिति २०५५/५/१ मा पारित गरेको सरकारवादी भई चलाइएका फौजदारी मुद्दाहरू फिर्ता लिनेसम्बन्धमा अपनाउनुपर्ने नीतिगत

मापदण्ड तथा कार्यविधिको दफा १ ले गरेको राजनीतिक मुद्दाको परिभाषामा राज्य विरुद्धको अपराध र सजाय ऐन, २०४६ को दफा ३, ४ र ५ अन्तर्गतका कसुरलाई मात्र राजनीतिक अपराध र अन्यलाई सामान्य अपराध भनेको छ । कुनै राजनीतिक दलमा आबद्ध व्यक्तिलाई कुनै अपराधको अनुसन्धानबाट दोषी देखिई मुद्दा दायर भएकै आधारमा त्यस्तो कसुरलाई राजनीतिक कसुर तथा राजनीतिक मुद्दा मान्न नमिल्ने ।

सरकारले आफूले दायर गरेको मुद्दा आफ्नो स्वेच्छामा फिर्ता लिन मिल्ने पनि होइन । गम्भीर प्रकृतिका फौजदारी मुद्दाहरूमा पीडित स्वयम्ले पीडकउपर वादी भई मुद्दा दायर गर्न नसक्ने र गम्भीर अपराधमा सरकारी संयन्त्रबाट अनुसन्धान गरी घटनाका दोषीउपर अदालतमा मुद्दा दायर गरी समाजमा शान्ति र न्याय कायम गर्ने दायित्व कानूनद्वारा नै सरकारलाई सुम्पिएको हुन्छ । कुनै घटनाका सम्बन्धमा गलत अनुसन्धान हुन गई निर्दोष मानिसमाथि अभियोग लाग्न गएको अवस्थामा न्यायिक प्रक्रियाप्रति जनताको विश्वास कायम राख्न, समाजमा सामाजिक सद्भाव र शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्न, कुटनीतिक सम्बन्ध बिग्रिन दिनबाट जोगाउन, सामाजिक तथा धार्मिक सद्भाव कायम राख्न जस्ता उद्देश्य र बृहत्तर राष्ट्रिय हितका लागि न्यायिक सुझबुझका आधारमा विशुद्ध आपराधिक घटनाबाहेकका कसुरसँग सम्बन्धित मुद्दा फिर्ता लिन जायज मानिने ।

सरकार परिवर्तनसँगै फौजदारी कसुरका सम्बन्धमा अदालतमा दायर भएका मुद्दाहरू कुनै राजनीतिक दल विशेषसँग आबद्ध भएकै नाताले सरकारले स्वेच्छाचारीरूपमा मुद्दा फिर्ता लिनै परिपाटीले नागरिकको जिउ, धन एवम् वैयक्तिक स्वतन्त्रताको संरक्षण गरी कानूनको शासन स्थापना गर्ने, समाजमा शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्ने, दण्डहीनताको अन्त्य गर्ने राज्यको उद्देश्य एवम् कार्य नै धरासायी हुनजाने ।

चितवन जिल्ला अदालतमा विचाराधीन अवस्थामा रहेको प्रस्तुत रिट निवेदनसँग सम्बन्धित कर्तव्य ज्यान मुद्दा फिर्ता लिनै सम्बन्धमा विपक्षी नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्को मिति २०६८।११।१५ को निर्णयबमोजिम मुद्दा फिर्ताको अनुमति माग गरिएकोमा सो अनुमति मागको निवेदनसमेत उक्त अदालतमा विचाराधीन रहेको छ । सो मुद्दाको तथ्यभिन्न पसेर अनुमति दिन मिल्ने नमिल्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्ने अधिकार मुद्दा विचाराधीन रहेको सम्बन्धित चितवन जिल्ला अदालतलाई नै भएको र सो अदालतले दिने निर्णयउपर पछि माथिल्लो अदालतबाट न्यायिक परीक्षण गर्न सकिने नै हुँदा सो विषयमा मुद्दाको तथ्यभिन्न पसेर अहिले नै यस अदालतबाट हस्तक्षेप गरिहाल्न आवश्यक देखिन्छ । तर प्रचलित कानून र यस अदालतबाट प्रतिपादित नजिर सिद्धान्तको प्रतिकूल हुने गरी नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्बाट मुद्दा फिर्तासम्बन्धी निर्णय भएको भन्ने दाबीसाथ मुद्दा फिर्ताको निर्णयलाई नै चुनौति दिई यस अदालतको असाधारण अधिकार क्षेत्रअन्तर्गत पेस हुन आएको निवेदन मागदाबीलाई नै अनदेखा गर्न नमिल्ने ।

मुद्दा फिर्ताका सम्बन्धमा नेपाल सरकार आफैँले बनाएको मापदण्डलाई स्वयम् आफैँले पालना नगरी मुद्दा फिर्ता लिन अनुकूलता हुने गरी मापदण्डको व्यवस्थालाई नै निलम्बन गर्ने एवम् मुद्दा फिर्ताको निर्णय गर्नेसमेतका काम कारवाही कानूनसम्मत मान्न नमिल्ने ।

कर्तव्य ज्यानजस्तो सङ्गीन अपराधका सम्बन्धमा अनुसन्धान पूरा गरी सम्बन्धित अधिकारक्षेत्र भएको अदालतमा दायर भई विचाराधीन मुद्दामा आरोपित व्यक्ति कुनै राजनीतिक दलमा आबद्ध भएको कारण सम्बन्धित राजनीतिक दलले आफ्ना राजनीतिक कार्यकर्ताउपर लागेको मुद्दा फिर्ताको लागि सिफारिस गर्नु नै सरकारले मुद्दा फिर्ताको लागि निर्णय गर्ने विधिसम्मत आधार हुन नसक्ने ।

प्रस्तुत मुद्दा फिर्ताको निर्णय सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९ को मर्म र भावनाविपरीत हुनुका साथै स्वयम् नेपाल सरकारले बनाएको नेपाल सरकारवादी भई चलेका फौजदारी मुद्दाहरू फिर्ता लिनेसम्बन्धी नीतिगत मापदण्ड र कार्यविधि, २०५५ को समेत प्रतिकूल देखियो । यसर्थ मन्त्रिपरिषद्बाट मिति २०६८/११/१५ मा निर्णय भएको विवादित मुद्दा फिर्तासम्बन्धी निर्णय कानूनसम्मत मान्न नमिल्ने ।

मुद्दा फिर्ता लिने वा नलिने निर्णय विशुद्ध फौजदारी न्यायको सिद्धान्तसँग सम्बन्धित कुरा हो । फौजदारी न्यायको राजनीतिकरण गर्ने प्रत्यक्ष वा परोक्ष कुनै प्रयास न्यायको स्वच्छताको लागि विषरह हुन्छ । अभियोजन स्वयम् न्यायिक प्रक्रियाको अभिन्न अङ्ग बनेको हुन्छ, अभियोजनलाई विशुद्ध कार्यकारी निर्णय र त्यसमाथि हुने निर्णय मात्रै न्यायिक भए पुग्छ भन्ने ठान्ने हो भने न्यायको जरोमा नै स्वेच्छाचारिता प्रभावी हुनजान्छ र न्यायिकतामा असर पर्नसक्ने स्थिति रहने ।

धेरै हदसम्म अभियोजन कार्यलाई स्वतन्त्र र निष्पक्ष बनाउने संवैधानिक र कानूनी प्रयासहरू कानून प्रणालीहरूमा भइरहेको पाइन्छ । अभियोजन कार्यलाई समेत राजनीतिक प्रभाव एवम् हस्तक्षेपबाट मुक्त नगर्ने हो भने न्याय प्रणालीको निष्पक्षता र प्रभावकारिता प्रभावित हुने हुनाले नै त्यस्तो व्यवस्था गर्नु परेको हो । एउटा कानूनी र वैज्ञानिक आधारमा गरिएको निर्णयबाट अपराध पीडित व्यक्ति र समाजको संरक्षणको लागि फौजदारी मुद्दा चलाइन्छ भने तिनै उद्देश्य र प्रयोजनलाई नै बेवास्ता गरेर नितान्त गैरव्यवसायिक र राजनीतिक आधारमा मुद्दा फिर्ता लिने, लिन लगाउने वा त्यसलाई प्रभावित गर्ने प्रयासहरूलाई स्थान र मान्यता दिइरहेको खण्डमा न्यायको मूल प्रभाव अवरुद्ध भई जस्केलाबाट उम्कने

छिद्रहरू बढेर वा बढाएर बस्ने प्रणाली हुकिन जान्छ । कार्यकारी प्रभाव वा पहुँच भएकाको हकमा फौजदारी न्याय खेलौनाजस्तो र अन्यलाई सन्नासो जस्तो भयो भने न्यायले न्यायिकता नै गुमाउन जाने अवस्था हुन्छ । यस्तो कुरालाई सम्पूर्ण राज्य र फौजदारी न्याय प्रणालीका सञ्चालकहरूले विचार गर्नुपर्ने ।

मुद्दा फिर्ता लिने प्रक्रिया न्यायिक मार्गको विचलन वा विमुखकारी हुनु हुँदैन । यो न्यायपूर्ण स्वभाविक, स्वच्छ र दबाबरहित हुनुका साथै मुद्दा फिर्तामा पारदर्शिता र स्वीकार्यता रहनुपर्छ । यो समानता र न्यायको अधिकारमा आधारित हुनुपर्दछ । राज्यले निश्चित र उचित आधारमा आफ्नो गलत अनुसन्धान वा अभियोजनको परिणाम रोक्नसमेत हरहालतमा मुद्दा फिर्ता लिन नपाउने भन्ने कुरा होइन । त्यस्तो कुराले न्यायको पृष्ठपोषण नहुन सक्छ । तथापि सरकारले कुनै अपराधपूर्ण घटनाका सम्बन्धमा गहिराईमा पुगी आवश्यक अनुसन्धान गरी दोषीउपर मुद्दा दायर गर्नुपर्ने ।

अपराधको आवश्यक अनुसन्धान नगरी मुद्दा चलाउन हतार गर्ने र स्वेच्छाचारी ढङ्गले फिर्ता लिने गर्ने हो भने यो समग्र प्रक्रियाले एउटा हत्कण्डाको रूप लिन पुग्दछ । घटित अपराधका सम्बन्धमा अनुसन्धानबाट दोषी देखिएका व्यक्तिहरूलाई मुद्दा चलाई न्यायिक प्रक्रियामा ल्याइसकेपछि न्यायिक प्रक्रियानै निरर्थक, निस्तेज वा परास्त हुने गरी मुद्दा फिर्ता लिने कुराको अन्धाधुन्ध प्रयोग गरी राजनीतिक निर्णयबाट मुद्दा फिर्ता लिने संस्कार वा परम्परा न्यायिक होइन । समाजमा विशुद्ध आपराधिक मनोवृत्तिबाट घटाइएका अपराधपूर्ण घटनालाई राजनीतिक आधारमा उन्मुक्ति दिन मिल्दैन । यसले मुद्दा फिर्ता गर्ने प्रक्रियामा विकृति ल्याउने मात्र नभई समाजमा आपराधिक मनोवृत्तिले प्रश्रय पाउने ।

फौजदारी न्यायलाई परास्त गर्ने गरी विशुद्ध

आपराधिक घटनासँग सम्बन्धित मुद्दा फिर्ता लिन सकिँदैन । मुद्दा फिर्ता अपवादमा हुनुपर्ने हो, अपराधी मुक्त गर्ने प्रयासको अंश वा त्यसको परिणामको रूपमा देखिनु नहुने ।

मुद्दा फिर्ता लिने प्रक्रियामा पीडितको परामर्श, सुनुवाइमा सहभागिता र न्यायिक प्रक्रियामा प्रतिवादीले गर्नुपर्ने समर्पण जरूरी छ । यस अदालतबाट माथि विभिन्न प्रकरणमा उल्लेख भएको निर्णय एवम् सिद्धान्तहरूबाट सुस्थापित कानूनी मूल्य, मान्यता र परम्पराहरू जुन हाम्रो संवैधानिक कानूनको पनि अभिन्न अङ्ग भइसकेका छन्, जसलाई उपेक्षा गरेर मुद्दा फिर्ता सम्बन्धमा जे सुकै निर्णय गर्न मिल्दछ भन्ने होइन । न्याय दिने दिलाउने राज्यको कार्यलाई Public Trust को रूपमा लिनुपर्ने ।

जथाभावी मुद्दा फिर्ता लिने दिने गर्दा पीडित पक्षको न्याय प्राप्तिको हक कुण्ठित हुन जान्छ । अदालतले विभिन्न मुद्दाहरूमाफत दिएको निर्देशन र गरेको फैसलाको अतिरिक्त सरकार आफैँले बनाएको मुद्दाहरू फिर्ता लिनेसम्बन्धी नीतिगत मापदण्ड र कार्यविधिको दुरुपयोगको प्रवृत्ति कानूनी शासनमा सुहाउने देखिन्छ । मुद्दाको प्रतिवादीले पनि न्यायिक प्रक्रियाबाट नै न्याय पाउने हो । न्यायिक प्रक्रियाबाट प्रतिवादीलाई अन्याय पर्न सक्छ भन्ने पूर्वानुमान गरी मुद्दा नै फिर्ता लिनुपर्छ भन्नु न्यायिक प्रक्रियाको दुरुपयोगको चरम अवस्था हो । विशुद्ध राजनीतिक आधारमा मुद्दा चलाएको वा अनुसन्धान र अभियोजनमा त्रुटिहरू विद्यमान भएको अवस्थामा न्यायोचित आधारमा विचार गर्ने एउटा अवस्था हुन सक्दछ । यस अवस्थामा राज्यले गर्ने सौदा एउटा हुन सक्छ । तर विशुद्ध आपराधिक चरित्रका मुद्दाहरूमा भने मुद्दा फिर्ता लिन न्यायिक मान्यताअनुकूल नहुने ।

मुद्दा फिर्तासम्बन्धी सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९(१) मा भएको व्यवस्थाले के

कस्ता प्रकृतिका मुद्दा के कस्तो प्रक्रियाबाट फिर्ता लिने हो भन्ने स्पष्ट नभई सर्वसामान्य प्रकृतिको देखिए पनि यस अदालतबाट माथि विभिन्न प्रकरणहरूमा उल्लेख गरिएअनुसार विभिन्न मुद्दाहरूमा भएको निर्णय एवम् अदालतबाट जारी भएका निर्देशनहरूबाट उक्त कानूनी व्यवस्थाको व्याख्यासहित फिर्ता लिन सकिने मुद्दा, अवस्था र प्रक्रियाका सम्बन्धमा स्पष्ट गरिएको हुँदा ती आदेश एवम् निर्देशनको अधीनमा कार्य गर्नुपर्ने र सोको कार्यान्वयन भएको खण्डमा स्वेच्छाचारिता नियन्त्रण हुने र कानूनको शासन कायम भई दण्डहिनताको समेत अन्त्य हुने ।

तसर्थ, मुद्दा फिर्ता लिनेसम्बन्धमा सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९ ले नेपाल सरकारलाई प्रदान गरेको अधिकार निरपेक्ष अधिकार नभएको र प्रस्तुत विवादित डिलबहादुर तामाङको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी शिवप्रसाद पौडेलसमेत भएको चितवन जिल्ला अदालतमा विचाराधीन कर्तव्य ज्यान मुद्दा फिर्ता लिने गरी नेपाल सरकार, मन्त्रपरिषद्बाट मिति २०६८।११।१५ मा भएको निर्णय कानून, यस अदालतबाट प्रतिपादित नजिर सिद्धान्त र नेपाल सरकार आफैँले बनाएको सरकारवादी भई चलेका फौजदारी मुद्दाहरू फिर्ता लिनेसम्बन्धी नीतिगत मापदण्ड र कार्यविधि, २०५५ समेतको भावनाअनुरूपको नभई राजनीतिक दलको सिफारिसमानितान्त राजनीतिक आधारमा स्वेच्छाचारी र मनोगत एवम् भेदभावपूर्वक फिर्ता लिने निर्णय भएको देखिएको हुनाले उक्त मिति २०६८।११।१५ को मुद्दा फिर्तासम्बन्धी निर्णय संविधान एवम् कानूनसङ्गत नदेखिएकोले निवेदन मागबमोजिम उत्प्रेषणको आदेशले बदर हुने ठहर्छ । अब, प्रस्तुत विवादित डिलबहादुर तामाङको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी शिवप्रसाद पौडेलसमेत भएको कर्तव्य ज्यान मुद्दामा कानूनबमोजिम कारवाही र किनारा गर्नु भनी चितवन

जिल्ला अदालतको नाममा परमादेशसमेत जारी हुने ।

इजलास अधिकृतहरू: विश्वनाथ भट्टराई, रामप्रसाद बस्याल

कम्प्युटर: रामशरण तिमिल्सीना

इति संवत् २०७२ साल पुस ३० गते रोज ५ शुभम् ।

यसै प्रकृतिका निम्न मुद्दाहरूमा पनि यसैअनुसार आदेश भएका छन्:

- ०६८-WO-०८५४, उत्प्रेषण/परमादेश, रूपीयादेवी वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत
- ०६८-WO-०८५५, उत्प्रेषण/परमादेश, वेचनीदेवी महतो सुडी वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

संयुक्त इजलास

१

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७२-RC-००४९, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. जित भन्ने जितेन्द्र वि.क.

मुलुकी ऐन, दण्ड सजायको महलको १ नं. को कानूनी व्यवस्थाको अवलोकनबाट वारदातको समयमा आफूले गरेको कामको प्रकृति र परिणाम थाहा नपाउने गरी मगज बिग्री वा बौलाएका व्यक्तिले मानसिक सन्तुलन गुमाई कानूनले सजाय हुने कुनै कार्य गरेमा त्यस्तो मानसिक सन्तुलन गुमाएको व्यक्तिलाई सजाय हुन नसक्ने तर प्रस्तुत मुद्दामा यी प्रतिवादीले अनुसन्धानको क्रममा अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष बयान गर्दा त्यस्तो मानसिक असन्तुलन हुने गरेको कुरा उठाएको देखिँदैन । प्रतिवादीले अदालतमा बयान गर्दा मानसिक असन्तुलन बेलाबेलामा हुने गरेको र वारदातको समयमा पनि मानसिक अवस्था ठीक नभएको भनी जिकिर लिएको देखिए पनि सोलाई

पुष्टि गर्ने कुनै ठोस र वस्तुपरक प्रमाण मिसिल संलग्न रहे भएको पाइएन । तसर्थ प्रतिवादीले बेला बेलामा मानसिक असन्तुलन हुने गर्दथ्यो, वारदातको समयमा पनि त्यस्तो भएको थियो भनी लिएको जिकिर समर्थित नभएकोले सफाइ वा सजायमा कमी पाउन सक्ने देखिन नआउने ।

प्रतिवादी जित भन्ने जितेन्द्र वि.क.ले आफ्नी श्रीमतीलाई निर्ममतापूर्वक एक पटक धारिलो हतियारले काटी मृतक ढलेपछि पुनः कपाल समाती अर्को चोट हानी कर्तव्य गरी मारेको उपर्युक्त मिसिल संलग्न प्रमाणको विश्लेषणबाट देखिँदा अभियोगमा दाबीबमोजिम निज प्रतिवादीको सो कार्य मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १ नं. विपरीत १३(३) नं. को कसुर अपराध देखिँदा सोही १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने ठहर्याएको अछाम जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, दिपायलको मिति २०६७।५।१४ को फैसला मिलेका देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: महेन्द्रप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७३ साल वैशाख ९ गते रोज ५ शुभम् ।

२

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७०-WO-०८९२, उत्प्रेषण, खड्गलाल गुभाजुसमेत वि. रम्भादेवी गुभाजुसमेत

आफ्नो अंश भागअनुसारको दर्ता स्वेस्ता खडा भइसकेपछि भएको नापीमा जग्गा घटी बढी जे भए पनि आफ्नो दर्ता स्वेस्ताभन्दा बाहिर गई पुनः बन्डा गरिपाउँ भन्न मिल्दैन । त्यसरी पुनः बन्डा हुने भन्ने हो भने बन्डा मुचुल्का र सोबमोजिमको दाखिल खारेज पुर्जालगायत फैसला कार्यान्वयनसम्बन्धी प्रक्रियाको अस्तित्व शून्य हुन जान्छ । जसको परिणामस्वरूप अदालतबाट भएको फैसला कार्यान्वयन निरर्थक हुन जाने । तल्लो अदालतबाट भएको कामकारवाहीमा

म्याद नाघेको वा बेरीत भएको भन्ने स्पष्ट देखिएको अर्थात् कार्यविधि कानूनको स्पष्ट त्रुटि भएको अवस्थामा अदालती बन्दोबस्तको १७ नं. को अधिकार प्रयोग गरी बेरीतको कुरा सच्याउनेसम्मको सीमित अधिकार पुनरावेदन सुन्ने अदालतको रहेको देखिने।

प्रस्तुत विवादमा अदालतबाट भएको फैसला अन्तिम भई सो फैसला कार्यान्वयनसमेत भइसकेको विषयमा प्रतिकूल असर पर्ने गरी पुनरावेदन अदालतको कुनै आदेश गर्न मिल्ने देखिन नआउने।

निवेदक र विपक्षीले बन्डा मुचुल्काबमोजिम आफ्नो अंश भागको जग्गा आआफ्ना नाममा दाखिल खारेज गराइसकेपश्चात् भएको नापीबाट जग्गा नबढी नघटी जे भए पनि निवेदक र विपक्षीहरूले बन्डा मुचुल्काबाट प्राप्त गरेकोमध्येबाट आआफ्नो घटी बढी हुने हुन्छ। त्यसविपरीत जान नमिल्ने हुनाले अप्रासङ्गिक कुरा उठाई विवाद उठाउन वा अदालतबाट विवाद गर्ने ठाउँ राखी कुनै आदेश गर्न मिल्ने पनि नदेखिने।

तसर्थ माथि विवेचित आधार कारणबाट निवेदक र विपक्षीहरूबीच चलेको अंश मुद्दामा भएको फैसलाअनुसार निजहरूबीच बन्डा छुट्ट्याई दिएको चलन पुर्जाबमोजिम निजहरूले आआफ्नो नाउँमा दर्तासमेत गराइसकेको अवस्थामा अन्यथा हुनेगरी रूपन्देही जिल्ला अदालतको मिति २०७०।१२।२८ को आदेश बदर गरेको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको मिति २०७१।२।८ को आदेश त्रुटिपूर्ण देखिँदा उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने।

इजलास अधिकृत: सुरेशराज खनाल

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७२ साल असोज ७ गते रोज ५ शुभम्।

३

स.का.मु.प्र.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली, २०६८-CR-०६२९, जबरजस्ती करणी, पुन्र चौधरी वि. नेपाल सरकार

पीडितलाई जबरजस्ती करणी गरेको होइन भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिरका सम्बन्धमा हेर्दा पुनरावेदक प्रतिवादीले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष र अदालतमा आई बयान गर्दासमेत पीडित नाबालिकाकी आमालाई बजारमा सामान किन्न पठाई निज नाबालिका घरमा एकलै रहेको अवस्थामा जबरजस्ती करणी गर्दैगर्दाको अवस्थामा पीडितकी आमा आइपुगी हल्ला गरी गाउँले समेत जम्मा भई पक्राउ गरेको भन्ने लेखाएको पाइन्छ। पुनरावेदक प्रतिवादीले जिकिर लिएजस्तो झारफुक गर्दाको अवस्थामा पीडित बालिकामाथि पर्न गएको भए पुनरावेदक प्रतिवादीले आफ्नी नाबालिका छोरीलाई जबरजस्ती करणी गरेको भनी पोल गर्नुपर्नेसम्मको प्रतिवादी र जाहेरवालाबीच पूर्वरिसइवी रहेको भनी पुनरावेदक प्रतिवादीले जिकिर लिन सकेको अवस्थासमेत पाइएन। पीडितलाई औषधि गर्ने असल नियतले झारफुक गरेको भए झारफुकका लागि आवश्यक पर्ने सामान किन्न गएको पीडितकी आमा बजारबाट फर्की आएपछि मात्र झारफुक गर्ने काम गर्नुपर्ने हो। तर पीडितलाई जबरजस्ती करणी गर्ने दूषित मनसायले नै पीडितकी आमालाई सामान किन्न बजार पठाएका र निज फर्की घर नआइपुग्दै नाबालिकालाई जबरजस्ती करणी गरेको भन्ने देखिन्छ। यस्तो अवस्थामा पुनरावेदक प्रतिवादीको पीडितलाई जबरजस्ती करणी गरेको होइन र जबरजस्ती करणी गर्ने मनसायसमेत थिएन भनी लिएको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

पीडित सुस्त मनस्थितिकी हुन् भनिए पनि निजको मेडिकल जाँच गराई सो पुष्टि हुन सकेको छैन भन्ने पुनरावेदन जिकिरतर्फ हेर्दा पीडित बालिकाको शारीरिक जाँच गरी प्राप्त प्रतिवेदनमा निजको *Mental (emotional) state* मा *Mentally handicapped* भन्ने खुलेको पाइन्छ। त्यस्तै पीडित बालिकाको शारीरिक जाँच गर्दा *Libia Minora Swelling, small laceration 2 in number/Redness,*

Hymen ruptured, discharge vagina normal र *examination painful* भनी उल्लेख भएकोबाट मेडिकल परीक्षण भएको पुष्टि भई पीडित बालिका सुस्त मनस्थितिकी रहेकी र निजउपर जबरजस्ती करणी भएकोमा भन्नेमा विवाद देखिएन । तसर्थ पुनरावेदक प्रतिवादीले सुस्त मनस्थितिकी नाबालिकालाई जबरजस्ती करणी गरेको पुष्टि हुन आउने ।

माथि विवेचित तथ्य, कानूनी व्यवस्था र प्रमाणको आधारमा पुनरावेदक प्रतिवादी पुरन चौधरीलाई मुलुकी ऐन, जबरजस्ती करणीको महलको ३ को (२) नं. बमोजिम दश वर्ष कैद र ऐ. को ३क. नं. बमोजिम थप पाँच वर्ष कैद गरी जम्मा पन्ध्र वर्ष कैद हुने र प्रतिवादीबाट पीडितले रु. ५०,०००।- (पचास हजार रुपैयाँ) क्षतिपूर्तिसमेत भराई पाउने ठहर गरी कैलाली जिल्ला अदालतबाट भएको फैसलालाई सदर ठहर गरी पुनरावेदन अदालत, दिपायलबाट मिति २०६८।२।२ मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: इन्दिरा शर्मा

इति संवत् २०७३ जेठ ३ गते रोज २ शुभम् ।

४

स.का.मु.प्र.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या. श्री गोपाल पराजुली, २०६८-CR-००५२, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार, राजेश चौधरी वि. नेपाल सरकार

१२ वर्षकी नाबालिकाको कानूनबमोजिम विवाह हुन सक्ने अवस्था देखिँदैन । राजीखुसीसाथ विवाह गर्न विवाहको अर्थ बुझ्नसक्ने अवस्थामा पुगेको हुनुपर्दछ । १२ वर्षको उमेर विवाहको अर्थ बुझ्नसक्ने अवस्थाको उमेर होइन । फेरि पीडित बालिकाले पुनरावेदक प्रतिवादीले रूमालले मुखसमेत छोपी धमक्याई जबरजस्ती गरी लिएर गएको भनी जाहेरी तथा अदालतसमक्षको बयानमा किटानीसाथ उल्लेख

गरेको अवस्था छ । १२ वर्षकी नाबालिकालाई विवाह गरेको भनी अभिभावकलाई कुनै जानकारी नै नदिई साँझको समयमा बाटोबाटै लिएर जाने कार्यलाई असल नियतले गरेको कार्य मान्न सकिएन । फौजदारी मुद्दामा कसुर प्रमाणित गर्ने भार वादीमा हुन्छ भनी पुनरावेदक प्रतिवादीले आफूले लिएको जिकिर पुष्टि गर्नतर्फ सतर्कता देखाएको पनि पाइएन । यस्तो अवस्थामा पुनरावेदक प्रतिवादी निर्दोष रहेछन् भन्न सकिएन । तसर्थ उक्त पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

अतः उल्लिखित तथ्य, कानूनी व्यवस्था तथा प्रमाणबाट पुनरावेदक प्रतिवादीले अभियोग दाबीबमोजिम कसुर गरेको देखिँदा पुनरावेदक प्रतिवादी राजेश चौधरीलाई मानव बेचबिखन तथा ओसार पसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ को दफा १५ (१) (ड) (२) बमोजिम दश वर्ष कैद र पचास हजार रुपैयाँ जरिवाना हुने ठहर गरी भएको कास्की जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरी ऐ. ऐनको दफा १७ बमोजिम पीडितले प्रतिवादीबाट पच्चीस हजार रुपैयाँ क्षतिपूर्ति भरी लिन पाउँसमेत ठहर गरी भएको पुनरावेदन अदालत, पोखराको मिति २०६७।११।१ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । प्रतिवादी राजेश चौधरीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

साथै पीडितले प्रतिवादीबाट भरी पाउने ठहर भएको क्षतिपूर्ति रकम मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ को दफा १४ अनुसार स्थापित पुनर्स्थापना कोषबाट पीडितलाई तत्काल भराई दिनु भनी महिला तथा बालबालिका मन्त्रालयमा लेखी पठाउने ।

इजलास अधिकृत: इन्दिरा शर्मा

इति संवत् २०७३ साल जेठ ३ गते रोज २ शुभम् ।

५

स.का.मु.प्र.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली, २०७२-RC-००५५, कर्तव्य

ज्यान, सुदीप भुजेल वि. नेपाल सरकार

मृतक बच्चा जिउँदो जन्मेको वा मरेको जन्मेको हो भन्ने सम्बन्धमा हेर्दा मौकाको लासजाँच मुचुल्कामा मृतक बच्चाको ढाडको बायाँ साइडमा घिसार्दा घिसारिएको निलडाम तथा दुवै खुट्टामा चोट तथा निलडाम घाँटी र चिउँडोमा चोट तथा डामहरू देखिएकोले भन्ने उल्लेख हुनुको साथै शव परीक्षण प्रतिवेदनको External Examination बाट पनि निलडाम तथा घिसारिएका चोटहरू रहेको देखिन्छ । सोही शव परीक्षण प्रतिवेदनमा मृत्युको कारणमा “Most Possible Cause of death is smothering” भन्ने उल्लेख भएको र शव परीक्षण गर्ने डा. दिपेस परियारलाई पुनरावेदन अदालत, धनकुटाको आदेशानुसार बन्द सवाल गरी बुझ्दा सो मृतक बच्चा जिउँदै जन्मिएको र मृत्युको कारणमा “Smothering” हो । Smothering भनेको मुख नाक छोपीइ श्वासप्रश्वास रोकिई निसासिएर मृत्यु हुनु हो भनी बकपत्र गरी आफूले गरेको शव परीक्षण प्रतिवेदनलाई पुष्टि हुने गरी बकपत्र गरेको पाइन्छ । निज प्रतिवादीले अदालतसमक्ष मृतक बच्चा मृत अवस्थामा जन्मेको थियो भनी गरेको बयान समर्थित हुन नसकी मृतक बच्चा जिउँदै जन्मेको पुष्टि भएकोले निज प्रतिवादीको अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष भएको बयान समर्थित रही उक्त मृतक बच्चा जिउँदै जन्मेको र घाँटी तथा मुख नाक छोपी कतै नभनी कर्तव्य गरी मारेको पुष्टि हुने ।

माथि विवेचित आधार प्रमाणबाट यी प्रतिवादीले जिउँदै जन्मेको बच्चालाई घाँटी थिची नाक मुख छोपी मारेको पुष्टि भएकोले निजको सो कार्य मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १, १३(३) नं. विपरीत कसुर देखिँदा प्रतिवादी कृष्णकला राई (भुजेल) लाई सोही महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने ठहर्याई सुरु अदालतले गरेको फैसलालाई पुनरावेदन अदालत, धनकुटाले सदर गरेको मिति २०७१।१२।२४ को

फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

प्रतिवादीको पति वैदेशिक रोजगारको सिलसिलामा विदेश गएको अवस्थामा परपुरुषसँग अवैध यौन सम्पर्क रहन गई गर्भधारण गरेकी र पति विदेशबाट फर्किएपछि निज पतिसँगको सम्बन्ध कायमै राखी सामाजिक लोकलज्जाबाट बच्ने उद्देश्यले आफ्नो गर्भबाट जन्मेको जातक (बच्चा) लाई मार्नु परेको असहज परिस्थिति र कारण तथा निज प्रतिवादी २१ वर्ष उमेर अवस्थाकी समेत देखिँदा निजलाई अभियोग माग दाबीअनुसार माथि ठहरेबमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गर्दा चर्को पर्ने देखिँदा मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ नं. बमोजिम सुरु अदालतले १०(दश) वर्ष कैदको सजाय हुन व्यक्त भएको रायको बदला ५ वर्ष मात्र कैदको सजाय गर्न व्यक्त भएको पुनरावेदन अदालत, धनकुटाको राय मनासिब देखिँदा निज प्रतिवादी कृष्णकला राई (भुजेल) लाई मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ नं. बमोजिम ५ (पाँच) वर्ष मात्र कैदको सजाय हुने ।

इजलास अधिकृत: महेन्द्रप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७३ साल वैशाख ९ गते रोज ५ शुभम् ।

६

स.का.मु.प्र.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६७-CI-१०५३, बाँकी रकम असुलउपर गरिपाउँ, गजेन्द्रप्रसाद राजभण्डारी वि. पश्चिमाञ्चल फाइनेन्स कम्पनी लिमिटेड, बुटवल

वित्त कम्पनी ऐन, २०४८ को कानूनी व्यवस्थाअनुसार उक्त उपदफा ऐनको दफा (१) र (२) को प्रक्रिया पूरा गरी कम्पनीले सुरक्षणमा राखेको धितो लिलाम बिक्री गरी लेना रकम असुलउपर गर्नसक्ने र त्यस्तो धितोबाट असुलउपर हुन नसकेमा कबुलियतनामाबमोजिम अन् जायजेथा वा सम्पत्तिबाट ऋण असुलउपर गर्न पाउने व्यवस्था गरेको देखियो । पुनरावेदन अदालत, बुटवलबाट फैसला हुँदा

उक्त व्यवस्थाअनुकूल नै भएको देखिन आयो । यस व्यवस्थाबाट धितो राख्दाको अवस्थामा मूल्याङ्कन गरेको रकमभन्दा कम रकममा लिलाम बिक्री गरेपछि बाँकीमा असुल गर्न पाउने होइन भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर र पुनरावेदकको तर्फबाट विद्वान् अधिवक्ताले लिएको जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

उपर्युक्त तथ्य, व्यवस्था र विवेचित आधार प्रमाणबाट ऋणीको सुरक्षणबापत राखेको जग्गा लिलामबाट रु.१,३१,२५०।- असुलउपर भएकोबाहेक बाँकी रु.१,५५,५९९।- तथा सोको ब्याजसमेत प्रतिवादीबाट वादीले भराई पाउने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, बुटवलबाट मिति २०६७।२।२४ मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: महेन्द्रप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७३ साल वैशाख ८ गते रोज ४ शुभम् ।

७

स.का.मु.प्र.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, २०६७-CR-०३७३, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. यादव श्रेष्ठसमेत

मृतकको शरीरमा टाउकोलगायत अनुहारसमेतमा पटक पटक प्रहार गरेको भन्ने देखिए पनि शरीरको अन्य भागमा कुनै चोटपटक रहेको भन्ने देखिँदैन । प्रतिवादी यादव श्रेष्ठले उक्त वारदात निज एकलैको कुटपिटको कारण भएको भनी अदालतमा अन्य सहअभियुक्तहरूलाई पोल गर्न सकेको पाइँदैन । ३-४ जना भई हत्या भएको अवस्थामा अन्य व्यक्तिहरूलाई पोल नगरी हत्याको सबै दायित्व प्रतिवादी यादव श्रेष्ठ आफैँले मात्र लिनुपर्नेसम्मको स्पष्ट कारण वादी पक्षबाट पेस हुन सकेको पनि पाइँदैन । मृतक लासको Autopsy report मा मृत्युको कारण Blunt force craniocerebral (or head) injuries भनी खुलाएको समेतका तथ्य एवम् प्रमाणहरूबाट

प्रतिवादीहरू पाल्देन शेर्पा, अभिषेक लामा र राजेश परियारको अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको बयान खण्डित भइरहेको पाइने ।

फौजदारी मुद्दामा ठोस प्रमाणको अभावमा कसैलाई पनि अपराधी घोषित गर्न मिल्दैन । प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २५ अनुसार फौजदारी मुद्दामा कसुर प्रमाणित गर्ने भार वादीपक्षमा नै रहेको छ । सोअनुसार प्रतिवादीहरू पाल्देन शेर्पा, अभिषेक लामा र राजेश परियारको उक्त वारदातमा के कस्तो संलग्नता रहेको थियो भनी वादीपक्षबाट ठोस र तथ्ययुक्त प्रमाण पेस हुन नसकेको अवस्थामा निज प्रतिवादीहरूलाई जाहेरी दरखास्त र अभियोगपत्रकै आधारमा अपराधी ठहर गर्न मिल्ने नदेखिने ।

प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादी यादव श्रेष्ठले मृतकलाई कुनै जोखिमी हतियार प्रयोग गरी वा विष खुवाई मारेको भन्ने देखिँदैन । निजको मृतकसँग इवीलाग नभएको, मृतकलाई लुकी चोरी प्रहार गरेको पनि नदेखिएको, ज्यान लिने मनसायसमेत नरही तत्काल मृतकले यी प्रतिवादीलाई पानीमा धकेली दिएको कारण उठेको रिस थाम्न नसकी ईँटाले प्रहार गर्दा उक्त वारदात घट्न गएको भन्ने देखिँदा उल्लिखित कानूनी व्यवस्थाअनुसार यस्तो अवस्थाको वारदातलाई आवेशप्रेरित हत्या नै मान्नुपर्ने देखिन्छ । तसर्थ प्रतिवादी यादव श्रेष्ठलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. बमोजिम १० वर्ष कैद सजाय गर्ने गरी सुरु अदालतबाट भएको फैसला सदर ठहर गरी पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट भएको फैसलालाई अन्यथा भन्न नसकिने ।

माथि विवेचित तथ्य, कानूनी व्यवस्था तथा प्रमाणहरूबाट प्रतिवादीहरू पाल्देन शेर्पा, अभिषेक लामा र राजेश परियारलाई अभियोग दाबीबाट सफाई दिने र प्रतिवादी यादव श्रेष्ठलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. बमोजिम १० वर्ष कैद सजाय गर्ने गरी भएको सुरुको फैसला सदर गरी

पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०६६।९।२१ मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: इन्दिरा शर्मा

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७३ साल जेठ २ गते रोज १ शुभम् ।

इजलास नं. १

१

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७०-WO-०८८८, उत्प्रेषण / परमादेश, प्रेमप्रसाद धितालसमेत वि. नेपाल विद्युत् प्राधिकरण, के.का., रत्नपार्क, काठमाडौंसमेत

रोयल्टीको Reimbursement गर्ने कार्य विद्युत् ऐन, २०४९ को दफा ११ को उल्लङ्घन हो भन्ने निवेदकहरूको जिकिर रहेको छ । सोको कानूनी व्यवस्था हेर्दा दफा ११ रोयल्टी बुझाउनु पर्ने: (१) अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले जलविद्युत्को व्यापारिक उत्पादन सुरु गरेको पन्द्र वर्षसम्म प्रतिजडित किलोवाट वार्षिक एकसय रूपैयाँ र प्रति युनिट (किलोवाट घण्टा) सरदर बिक्री मूल्यको २ प्रतिशतका दरले नेपाल सरकारलाई रोयल्टी बुझाउनु पर्नेछ । (२) उपदफा (१) मा उल्लिखित अवधिपछि अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले प्रति जडित किलोवाट वार्षिक एक हजार रूपैयाँ र प्रति युनिट (किलोवाट घण्टा) सरदर बिक्री मूल्यको दश प्रतिशतका दरले नेपाल सरकारलाई रोयल्टी बुझाउनु पर्नेछ भनी उल्लेख भएको पाइन्छ । उक्त दफा ११ ले अनुमति प्राप्त व्यक्तिको रूपमा कम्पनीलाई रोयल्टी तिर्न लगाउँछ जुन कम्पनीले तिरी आएको छ । रोयल्टी नै तिर्नु नपर्ने भन्ने विद्युत् खरिद सम्झौतामा उल्लेख छैन । नेपाल सरकारलाई रोयल्टी तिर्नु र नेपाल विद्युत् प्राधिकरणबाट Reimbursement

लिनु दुई फरक कुराहरू हुन् । सम्झौता भइसकेपछि प्राधिकरणले Reimbursement गर्ने कार्य करारीय दायित्व हो । विद्युत् खरिद सम्झौताको धारा ७.१ करारीय विषयवस्तु भएकोले विद्युत् ऐनको दफा ११ को विपरीत नदेखिने ।

विद्युत् ऐन, २०४९ को दफा ११ को प्रावधानले न त कम्पनीलाई रोयल्टी Reimbursement गर्न नेपाल विद्युत् प्राधिकरणलाई रोक लगाएको छ, न यसरी गर्ने गरी सम्झौता गर्न प्रतिबन्ध लगाएको छ । कानूनले प्रतिबन्ध लगाएबाहेक पक्षहरूबीच सहमति भएबमोजिमका सर्तहरू स्वीकार गर्न करारका पक्षहरू करार ऐनअनुसार स्वतन्त्र र सक्षम हुन्छन् । विद्युत् ऐनको दफा ११ का कुनै पनि प्रावधानले विद्युत् उत्पादन गर्ने कम्पनीलाई रोयल्टीको रकम Reimburse गर्न नेपाल विद्युत् प्राधिकरणलाई रोक लगाएको देखिँदैन । रिट निवेदकले करार ऐन, २०५६ आइसकेको अवस्थामा किन पुरानो करार ऐन, २०२३ को दफा ८(१)(ड)(च) अन्तर्गत बदर घोषित हुनुपर्ने करारको हो भनी खारेज भएको ऐन, समाती दाबी गर्नु भएको हो खुलाउन सकेको पनि पाइँदैन । साथै विशुद्ध पक्षहरूबीच भएको करारीय विषयवस्तुलाई चुनौती गर्न करारका पक्षहरू नै नभएको व्यक्तिहरू पक्ष हुन नसक्ने करार कानूनको मान्य सिद्धान्त रही आएको छ । २०५२ सालमा भएको आयोजनाको सम्झौता यतिका समयपछि के कारणले बदर घोषित गर्नुपर्ने हो निवेदकहरूबाट खुल्न सकेकोसमेत नदेखिने ।

तत्कालीन श्री ५ को सरकार र कम्पनीको बीचमा भएको मिति २०५२।१०।१ (१५ जनवरी १९९६) को आयोजना सम्झौताको दफा १९ ले विद्युत् खरिद सम्झौतालाई आयोजना सम्झौताको एउटा अंशको रूपमा लिएको देखिँन्छ । विद्युत् ऐन, २०४९ को दफा ३५ ले सोही ऐनमा अन्य दफाहरूमा जेसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सरकारलाई विद्युत्को उत्पादन, प्रसारण वा वितरणको सम्बन्धमा कुनै

व्यक्ति वा संस्थासँग सम्झौता गरी सोही सम्झौतामा लेखिएका सर्तहरू अन्तर्गत आयोजनाको उत्पादन, प्रसारण वा वितरण गराउन सक्ने अधिकार दिएको पाइन्छ। तत्कालीन श्री ५ को सरकारले विद्युत् ऐन, २०४९ को दफा ३५ अन्तर्गत प्राप्त अधिकारको प्रयोग गरी कम्पनीसँग आयोजना सम्झौता गरेको र सोही सम्झौताको एउटा अंशको रूपमा रहने गरी कम्पनी र नेपाल विद्युत् प्राधिकरणको बीचमा विद्युत् खरिद सम्झौता भएको हुँदा करार गर्ने हरेक पक्षले करारीय दायित्व बन्धनकारी रूपमा परिपालना गर्नुपर्ने।

PPA मा भएको Reimbursement को कारण नेपाल विद्युत् प्राधिकरणलाई आर्थिक भार थपिएको र सर्वसाधारण विद्युत् उपभोक्ता जनतालाई त्यसको असर परेको पनि देखिँदैन। कारण आयोजना BOOT (built, own, operate, transfer) प्रणालीमा निर्माण भई सञ्चालनमा रहेको पाइन्छ। BOOT प्रणालीअन्तर्गत अनुमति प्राप्त व्यक्तिले आयोजनाको निर्माण गर्ने, आयोजनालाई आफ्नो स्वामित्वअन्तर्गत तोकिएको अवधिभर सञ्चालन गर्ने लगानी उठाउने तथा नाफा कमाउने र तोकिएको अवधि समाप्त भएपछि सरकारलाई हस्तान्तरण गर्ने हुन आउँछ। आयोजना सम्झौताको दफा ४.१ ले अनुमति लिएको ५० वर्ष पूरा भएपछि सरकारलाई बिना शुल्क हस्तान्तरण गर्ने व्यवस्था पनि गरेको नदेखिने।

आयोजना सम्झौता गर्दा आयोजनाको निश्चित समयवधिभित्र ऋण लगानीकर्ताहरूको ऋणको साँवा तथा ब्याज भुक्तानी हुने र आयोजना अवधिभित्र सेयरधनीहरूले लगानीको प्रतिफल उठाई सक्ने गरी तयार भएको Financial Model को आधारमा गरिने निश्चित अनुमान र हिसाबलाई मध्यनजर गरी BOOT आयोजनाहरू तयार हुन्छन्। Royalty Reimbursement भनेको आयोजनाको Financial Assumptions बमोजिम नेपाल विद्युत् प्राधिकरण र कम्पनीको बीचमा भएको

करारीय सर्त हो। यस्ता केही Assumptions को आधारमा विद्युत् खरिद सम्झौताका सर्तहरूमा पक्षहरूको सहमति भएको भन्ने कुरा विद्युत् खरिद सम्झौतामा नै उल्लेख छ। विद्युत् खरिद सम्झौताको अनुसूची नं. ६ को बुँदा १.५ मा "Royalties Payable by HPI to HMGN are to be billed Separately and to be paid by NEA to HP1 in addition to the demand charge" भन्ने व्यवस्था रहेको पाइन्छ।

विद्युत् खरिद सम्झौताको दफा १.१ ले अवधिको परिभाषा गर्दै विद्युत् खरिद सम्झौताको अवधि व्यवसायिक उत्पादन सुरु गरेको मितिले २० वर्षको हुने व्यवस्था गरेको र दफा १६.१६ ले २० वर्ष पूरा भएपछि आयोजनाको ५० प्रतिशत स्वामित्व रु. १।- मा नेपाल विद्युत् प्राधिकरणलाई हस्तान्तरण गर्ने करारीय व्यवस्था गरेको देखिन्छ। HP1 ले आयोजनालाई २ चरणमा प्राधिकरण र नेपाल सरकारलाई हस्तान्तरण गर्नुपर्ने करारीय व्यवस्था रहेको देखिन्छ। पहिलो चरणमा व्यापारिक उत्पादन सुरु गरेको मितिले २० वर्षमा आयोजनाको आधा नेपाल विद्युत् प्राधिकरणलाई र दोस्रो चरणमा ५० वर्षपछि पूरै आयोजना नै नेपाल सरकारलाई हस्तान्तरण गर्नुपर्दछ। यसकारण विद्युत् खरिद सम्झौता करार गर्ने सक्षम पक्षहरूबीच भएको सम्झौता रहेको र नेपाल विद्युत् प्राधिकरण र हिमाल हाइड्रोपावर कम्पनीबीच विद्युत् उत्पादन र हस्तान्तरणसम्बन्धी भएको सम्झौता करारीय प्रकृतिको रहेको पुष्टि हुन आयो। रोयल्टी सोधभर्ना हुने सम्बन्धमा सोही सम्झौतामा सर्तहरू रहेको देखियो। रिट निवेदनमा माग गरिएको विषय नै करारीय प्रकृतिको देखिन आएकोले यस्तो विषयवस्तुसँग सम्बन्धित मुद्दा यस अदालतको असाधारण अधिकार क्षेत्रअन्तर्गत निरूपण हुन सक्ने प्रकृतिको नदेखिने।

यसै मुद्दाको तथ्यसँग सम्बन्धित

ने.का.प.२०५३ अङ्क ३ नि.नं.६१६९ पृष्ठ २८० मा प्रतिपादित सिद्धान्तमा रिट निवेदनमा माग गरिएको विषयवस्तु नै करारीय दायित्वबाट सिर्जना भएको विषयवस्तु देखिँदा यस अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्र आकर्षित हुन नसक्ने भनी व्याख्या भएको सन्दर्भमा समेत विशुद्ध करारीय दायित्वमा रिटक्षेत्र आकर्षित हुने भन्न मिल्ने देखिएन।

रिट निवेदकले प्रस्तुत निवेदनपत्रमा विपक्षीहरूबाट विद्युत् ऐन, २०४९ को दफा ११ र साबिक करार ऐन, २०२३ को दफा ८ को कानूनी व्यवस्थाको उल्लङ्घन गरेकाले आफू नेपाल विद्युत् प्राधिकरणबाट विद्युत् सेवा लिएको आम उपभोक्ता भएकाले रिट निवेदनमा उठाइएको विषयवस्तुसँग आफ्नो तात्त्विक सरोकार र अर्थपूर्ण सम्बन्ध रहेको भनी जिकिर लिनुभएको पाइन्छ। सार्वजनिक सरोकारको विषय निहित रहेको विवादमा तात्त्विक सरोकार र सार्थक सम्बन्ध भएका व्यक्तिले यस अदालतको असाधारण अधिकारान्तर्गत निवेदन दिई उपचार प्राप्त गर्न सक्ने कुरा यस अदालतले राधेश्याम अधिकारी विरुद्ध मन्त्रिपरिषद् सचिवालयसमेत (ने.का.प.२०४८ अङ्क १२ नि.नं.४४३० पृ.८१०) लगायत विभिन्न मुद्दामा सिद्धान्त प्रतिपादन गरी स्थापित नजिर भइसकेको छ। वस्तुतः सार्वजनिक हक वा सरोकारको विषय भनी दाबी लिई आउँदा उक्त विषयमा निवेदकको के कसरी सार्थक सम्बन्ध र तात्त्विक सरोकार रहेको भन्ने कुरा निवेदकले नै पुष्टि गर्न सक्नु पर्दछ। प्रस्तुत रिट निवेदनमा हिमाल पावर लिमिटेड र नेपाल विद्युत् प्राधिकरणबीच भएको विद्युत् खरिद सम्झौतामा उल्लेख भएको सर्तउपर रिट निवेदकको के कसरी सार्थक सम्बन्ध र तात्त्विक सरोकार रहेको छ भन्ने कुरा तथ्यपरक रूपमा निवेदकले देखाउन सकेको देखिँदैन। केवल नेपाल विद्युत् प्राधिकरणबाट विद्युत् सेवा उपभोग गर्ने उपभोक्ताको हैसियतमा रिट निवेदकको सार्थक सम्बन्ध एवम् सरोकार रहेको मान्न

मिल्दैन। त्यसका अतिरिक्त उपयुक्त विद्युत् खरिद सम्झौताबाट रिट निवेदकको संविधान प्रदत्त के कुन मौलिक हकमा के कसरी आघात पारेको भन्ने कुरा पनि रिट निवेदकले पुष्टि गराउन सकेको नदेखिने।

अर्कोतर्फ नेपाल विद्युत् प्राधिकरण र हिमाल पावर लिमिटेडबीच मिति २०५२।१०।१ मा विद्युत् खरिद सम्झौता भएको देखिन्छ। उक्त सम्झौता सोही मितिबाट प्रारम्भ भएकोमा सम्झौता भएको करिब १९ वर्षपछि उक्त सम्झौतामा उल्लेख भएको सर्तलाई चुनौती दिई मिति २०७१।३।३ मा प्रस्तुत रिट निवेदन यस अदालतमा दायर भएको देखिन्छ। वस्तुतः विलम्बसम्बन्धी सिद्धान्तबमोजिम यति विलम्ब गरी दायर भएको विषयमा अदालतले मद्दत गर्नसक्ने अवस्था नहुने हुँदा रिट निवेदकले प्रस्तुत रिट निवेदनमा चुनौती दिएको विषयको औचित्यतर्फ थप प्रवेश गरिरहनु पर्ने अवस्था नहुने।

तसर्थ उपर्युक्त आधार कारण र प्रतिपादित सिद्धान्तसमेतका आधारमा विद्युत् ऐन, २०४९ विपरीत विद्युत् खरिद सम्झौता भएको नदेखिएको, विशुद्ध करारीय दायित्वमा रिटक्षेत्र आकर्षित हुने अवस्थासमेत नभएको र उक्त विषयउपर रिट निवेदकको सार्थक सम्बन्ध र तात्त्विक सरोकारसमेत नदेखिएको हुँदा निवेदन मागबमोजिम आदेश जारी हुने अवस्था देखिएन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृतः दिलीपराज पन्त

कम्प्युटरः अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७२ साल चैत २४ गते रोज ४ शुभम्।

२

मा.न्या. श्री सुशीला कार्की र मा.न्या. श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७०-WO-०४०३, उत्प्रेषण / परमादेश, तुलसी सिंखडा वि. नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४६ को दफा १०४ मा लामो बाटोमा यातायात

सेवा सञ्चालन गर्ने यात्रीबाहक सार्वजनिक सवारीमा कम्तिमा २ वटा चालक अनिवार्यरूपमा राखी प्रत्येक छ घण्टापछि पालैपालोसँग सवारी चलाउन लगाउने कर्तव्य यातायात सेवा सञ्चालन गर्ने व्यवस्थापक वा सवारी धनीको हुनेछ भन्ने व्यवस्था छ । उपर्युक्त व्यवस्थाअनुसार यात्रीबाहक सार्वजनिक सवारी सञ्चालनमा मूलतः यात्रीको सुरक्षा एवम् निर्धारित समयमा गन्तव्य स्थानमा पुर्याउने कार्य महत्त्वका साथ हेर्नुपर्ने देखिन्छ । त्यस कार्यका लागि नियमितरूपमा सवारी जाँच गरी लामो दूरीका सवारी साधनलाई अझ बढी भरपर्दो र सुरक्षित बनाउनु पर्ने र सरल सुलभ एवम् सुरक्षित ढंगबाट सेवा प्रवाह गर्न सवारी चालकको पालो फेर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको पाइन्छ । उक्त ऐनमा यात्रुहरूलाई सुविधा दिनका लागि प्रत्येक ६ घण्टामा सवारी चालकले पालोफेर्नुपर्ने व्यवस्था छ । यस्तो कानूनी व्यवस्थाको मूल मर्म नै यात्रीबाहक सवारी साधनमा यात्रा गर्ने यात्रीको जिउधनको सुरक्षाका लागि सवारी धनी र यातायात व्यवसायीहरू सजग र संवेदनशील हुनुपर्ने ।

यी सबै कानूनी व्यवस्थाको पालना गर्नु यातायात सेवा सञ्चालन गर्ने प्रत्येक व्यवस्थापक वा सवारी धनीको कर्तव्य हो । निरन्तर लामो समयसम्म एउटै प्रकृतिको कार्य गरिरहँदा चालकहरूलाई शारीरिकरूपबाट अस्वस्थता कायम हुनसक्ने अनुमान गरी कानूनले उपर्युक्त सुविधा यात्रुहरूका हकमा समेत विचार गरी लामो दूरीको सम्बन्धमा ऐ. ऐनको १०४ मा अतिरिक्त सेवाको कानूनी व्यवस्था गरिएको पाइने ।

सडक दुर्घटना हुन नदिन विद्यमान ऐन कानूनमा भएका कानूनी व्यवस्थाको परिपालना प्रभावकारीरूपबाट हुन आवश्यक देखिन्छ । कानून आफैँमा कार्यान्वयन हुन सक्दैन कानून कार्यान्वयन गर्न त्यससँग सम्बन्धित निकाय जिम्मेवार र सक्रिय हुनु जरूरी हुन्छ । ऐनमा समावेश गरिएका व्यवस्थाले मात्र सडक दुर्घटना न्यूनीकरण गर्ने होइन । त्यो व्यवस्थालाई

अनिवार्यरूपले कार्यान्वयनमा ल्याउन जरूरी छ । सवारी दुर्घटना कम गर्न, सर्वसाधारण जनतालाई सरल एवम् सुलभ ढंगबाट यातायात सुविधा उपलब्ध गराउन, यातायात सेवालाई सुदृढ, सक्षम र प्रभावकारी बनाई जनताले सरल र सुरक्षितरूपमा यात्रा गर्न पाउने हकको प्रत्याभूतिका लागि कानूनी व्यवस्था गरिएको हुन्छ । कानूनमा व्यवस्था भएका प्रावधानहरूलाई कडाईको साथ पालन गरिए निश्चितरूपमा सम्भावित सडक दुर्घटनाहरूमा न्यूनीकरण हुन जाने ।

प्रचलित कानूनको परिपालना गराई नागरिकका संविधानमा प्रदत्त बाँच्न पाउने हक अधिकारको सम्मान, संरक्षण एवम् प्रवर्द्धन गर्ने दायित्व राज्यको हो यस कार्यका लागि विभिन्न निकायहरूको गठन गरिएको हुन्छ । यातायात व्यवसायलाई समुचितरूपमा सञ्चालन र नियमन गर्नका लागि गठन गरिएका निकायले सार्वजनिक सवारी साधनमा यात्रा गर्ने प्रत्येक यात्रीले सुरक्षित तवरले यात्रा गरी गन्तव्यमा सुरक्षितरूपमा पुग्न पाउने गरी व्यक्तिको हकको सम्मान गर्नु सम्बन्धित निकायको कानूनी कर्तव्य हुन जाने ।

कानूनले निर्धारण गरेको मापदण्डबमोजिमको सेवा प्राप्त गर्नु र प्राप्त सेवा सुरक्षित भएको अनुभूति गर्नु संविधानअनुसार प्रत्येक नागरिकको संवैधानिक हकको रूपमा रहेको देखिन्छ । लामोदूरीका सवारी साधन सञ्चालन सम्बन्धमा सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐनले निर्धारण गरेको मापदण्ड पूरा नगरी त्यस्ता सवारी साधन सञ्चालन गर्नु उपभोक्ताहितको विपरीत हुनुका अतिरिक्त कानूनबमोजिम दण्डनीयसमेत हुने देखिन्छ । उपभोक्ताहरूले सरल र निर्भयका साथ लिन पाउने सेवा माथिको लापरवाही गर्न पाउने छुट संविधान एवम् प्रचलित कानूनले दिएको पाइँदैन । सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा १०४ को कानूनी व्यवस्था बाध्यात्मक रहेको देखिन्छ । उक्त व्यवस्था परिपालना गर्न सकिने वा नसकिने भनी अर्थ गर्न मिल्नेसमेत देखिँदैन ।

लामो दूरीका सवारी साधनमा यात्रा गर्ने यात्रीको जिउधनको सुरक्षा कायम रहोस् भनी विधायिकाले उक्त प्रावधानलाई बाध्यात्मक प्रकृतिको बनाएको अवस्थामा ऐनको प्रावधान लागू नगर्ने गरी सवारी साधन सञ्चालन गर्न मिल्ने देखिँदैन। दफा १०४ को उक्त व्यवस्था पालना नगरी सवारी साधन सञ्चालन गरेमा सजायको भागीदार हुनुपर्ने।

श्रम ऐन, २०४८ को दफा ८ मा दैनिक आठ घण्टाभन्दा बढी श्रम लिन निषेध गरिएको छ। उक्त कानूनी प्रावधानबाट समेत कुनै पनि सवारी चालकलाई सो अवधिभन्दा बढी काममा लगाउन नमिल्ने देखिन्छ। सवारी धनी र यातायात व्यवसायीहरूका बीच भइरहेको अस्वस्थकर प्रतिस्पर्धाले एकातर्फ सवारी चालकले कानूनले निर्धारण गरेको समयावधिभन्दा बढी काम गर्नु परिरहेको देखिन्छ भने अर्कोतर्फ लामो दूरीको सवारी साधनको यात्रा दिनानुदिन बढी जोखिमपूर्ण एवम् लापरवाही पूर्ण भइरहेकोले यातायात सेवा सञ्चालन गर्ने व्यवस्थापक वा सवारी धनीले त्यसतर्फ विशेषरूपमा ध्यान दिनुपर्ने।

विश्वका विकसित मुलुकमा समेत सडक दुर्घटना नभएका हैनन् तथापि ती मुलुकहरूले दुर्घटना न्यूनीकरण गर्न सडकको संरचनामा सुधार, सवारी चेक जाँचमा कडाई, दक्ष र कुशल सवारी चालक एवम् एकजना सवारी चालकले एक पटकमा न्यूनतम दूरीसम्म सवारी चलाउने व्यवस्था गरी मानवीय गल्तीबाट हुने सवारी दुर्घटना स्वतः न्यूनीकरण हुने उपाय अवलम्बन गरेको अध्ययनबाट देखिने।

वस्तुतः सडक दुर्घटनालाई न्यूनीकरण गर्न आवश्यक छ। यात्रुमाथि हुने नपर्ने दुर्घटना भई मानवीय क्षति पुग्नुभन्दा त्यस्ता दुर्घटना हुनसक्ने कारणहरूको पहिचान गरी समयमै रोकथाम गर्नु उपयुक्त हुन्छ। यसका निम्ती सडकमा हिँड्ने यात्रुको चाप, कार्यालय समयका साथै विद्यालय समय र कुन समयमा चाडपर्वको भिडभाड हुने गर्दछ त्यसको अध्ययन गरी

उक्त समयमा सचेत गराउने कार्य गर्नु आवश्यक हुन जाने।

सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा ८९ ले जाँचपास गराउनुपर्ने: (१) कुनैपनि सार्वजनिक सवारीको बाटो इजाजत पत्र लिन यस ऐनबमोजिम त्यस्तो सवारीको जाँचपास गराएको हुनुपर्छ। (२) उपदफा (१) बमोजिम जाँचपास नगराई कुनै पनि सार्वजनिक सवारीको लागी बाटो इजाजतपत्र दिइने छैन भनी गरिएको बाध्यात्मक व्यवस्थाअनुरूप सवारी साधनको सञ्चालन तथा नियमन चुस्त, दुरुस्त र प्रभावकारीरूपमा गर्न जरूरी छ। यसरी नागरिकको जिउधनको सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्न ध्यान दिनुपर्ने कुरा के हो भने कानून र नियमको पालना जो कोहिले पनि गर्नुपर्दछ। जुन व्यवहारिकरूपमा भएको पाइँदैन। यसको मतलब कानूनको परिधीभन्दा बाहिर नगई कानूनको अक्षरसरूपमा पालना गर्ने हो भने दुर्घटनामा न्यूनीकरण हुने निश्चित छ। तसर्थ माथि उल्लिखित विवेचना र विश्लेषणका आधारमा सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा २(र), ६ र १०४ मा भएको बाध्यात्मक व्यवस्थालाई प्रभावकारीरूपमा कार्यान्वयन गर्नु गराउनु विपक्षीहरूको कानूनी कर्तव्य हुन जाने।

सवारी दुर्घटना न्यूनीकरणका लागि सरकारका सरोकारवाला निकायहरूबाट प्रचलित ऐन कानूनको कार्यान्वयनतर्फ अग्रसरता देखाए तापनि वास्तविकरूपमा सवारी दुर्घटनामा कमी आएको भने पाइँदैन। पछिल्ला समयमा बढ्दै गएका शृङ्खलाबद्ध दुर्घटनाबाट सवारी सुरक्षामा भयावह स्थिति देखिन आएको छ। निरन्तररूपमा भएका यात्रुबाहक बसहरूको दुर्घटनाबाट आम जनतामा यात्रुबाहक साधनबाट यात्रा गर्दा मर्ने बाँच्ने निश्चित नभएको, जुन दुर्घटनालाई सहज नियन्त्रण गरी यात्रुहरूको जनधनको सुरक्षा गर्न सकिने थियो त्यस्तो नहुनुपर्ने दुर्घटना वास्तवमा क्षमताभन्दा बढी यात्रु बसमा राख्ने, भत्किएको वा

पिच नभएको बाटोमा ध्यानै नपुर्याई तीव्र गतिमा गुडाउने, बस र बाहनको समय समयमा मर्मत नगरी खराब अवस्थामा जबरजस्ती सञ्चालन गर्ने, सामान्य लेखपढसम्म नगरेका र दक्षता (तालिम) नभएका जोकोही चालकलाई न्यून वेतनमा राखी सवारी सञ्चालन गर्ने जस्ता त्रुटि मुख्यरूपमा दुर्घटनाका कारण बनेका छन् । यसका अतिरिक्त बेमौसममा गरिने अव्यवस्थित निर्माण, वैकल्पिक उपायबिना गरिने पूर्वाधार सुधार, कमजोर ट्राफिक व्यवस्थापन, प्रभावकारी अनुगमनको अभाव, सवारी धनी र व्यवस्थापकबीचको अस्वस्थकर प्रतिस्पर्धा, सवारी जाँच पोष्ट (Vehicle fitness center) को अभाव जस्ता विविध कारण नै सवारी दुर्घटनाका कारक रहेका छन् । यसको बेलैमा व्यवस्थापन नगर्ने हो भने जनताले झन् दुर्घटनाको स्थिति व्यहोर्नु पर्ने र यात्रा झन् जोखिमपूर्ण हुन जाने । हरेक सवारी साधनको भारवहन क्षमता र उमेर हद तोकिएको हुन्छ । तथापि भारवहन क्षमताभन्दा बढी सामान र यात्रु राखी अव्यवस्थित बाटोमा तीव्र गतिमा सवारी सञ्चालन भएको देखिन्छ । थोत्रा र जाँचपास बिनाका सवारीसाधन सडकमा निर्वाधरूपमा गुडिरहेका हुन्छन् । यसको व्यवस्थापन गर्नु अत्यन्त जरूरी देखिन्छ । नागरिकले सहजरूपमा यात्रा गर्न पाउने वातावरण सिर्जना नभएसम्म यस्तो भयावहको स्थिति कायमै रहने देखिन्छ । यसका लागि सडक डिजाइनदेखि कामदार र यात्रुको सुरक्षासम्मका समग्र क्षेत्र समेट्ने गरी भएको कानूनी व्यवस्थालाई प्रवलरूपमा कार्यान्वयन गर्नु अतिआवश्यक देखिएको छ । सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि गृहमन्त्रालय, भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय, प्रहरी प्रधान कार्यालय, राष्ट्रिय यातायात व्यवसायी महासंघ, सवारी चालक संघ र उपभोक्तामध्येबाट नागरिक समाजसमेतको प्रतिनिधित्व हुने गरी समिति गठन गरी सवारी सुरक्षा

सम्बन्धमा छलफल गराई सवारी तथा यातायात व्यवस्थासम्बन्धी ऐन र नियमावलीले लामो दूरीका सार्वजनिक सवारी साधन सञ्चालन सम्बन्धमा ऐनको दफा १०४ मा भएको कानूनी व्यवस्था र निर्धारण गरेका अन्य मापदण्डहरू प्रभावकारीरूपमा कार्यान्वयन गर्ने गराउनेतर्फ तत्काल पहल गर्नु भनी नेपाल सरकार भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय र प्रहरी प्रधान कार्यालयको नाममा परमादेश जारी हुने ।

सार्वजनिक पदाधिकारीहरू र सरोकारवालाहरू सबैले सार्वभौम सम्पन्न व्यवस्थापिकाले बनाएका यससम्बन्धी विशेषतः सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा २ र १०४ ले व्यवस्था गरेका कानूनी दायित्वको अक्षरशः पालना र कार्यान्वयन गर्ने कर्तव्य विपक्षीहरूको रहे भए तापनि सोको अलावा यो निर्देशनात्मक आदेश विपक्षीहरूका नाउँमा जारी हुने ।

इजलास अधिकृत: दिलीपराज पन्त

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७२ साल चैत २४ गते रोज ४ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६७-CI-१०२२, खिचोला मेटाई घर भत्काई चलन चलाई पाउँ, मोहम्मद सफि वागवान, वि. छोटेलाल वागवान

पुनरावेदन जिकिरका सन्दर्भमा प्रथमतः यी पुनरावेदक प्रतिवादी र वादीहरूका बीच सम्पन्न सुरु मिसिल संलग्न बन्डापत्र अवलोकन गर्न सान्दर्भिक देखियो । वादी प्रतिवादीहरू बीच र.नं. ७३५२ मिति २०५१।३।३१ मा पारित बन्डापत्रमा कि.नं. १३६ को दक्षिणतर्फको ४ मीटर जग्गा सबै अशियार चारै भाइले बाटोको रूपमा प्रयोग गर्ने र सो ठाउँमा कसैले संरचना निर्माण गर्न नपाउने भनी उल्लेख भएको देखिन्छ । साबिक कि.नं.१३६ बाट किताकाट भई प्रत्यर्थी वादीको कि.नं. ८३७ र पुनरावेदक प्रतिवादीको

कि.नं. ८३९ र ८४० कायम भएको तथ्यमा विवाद देखिँदैन। अदालतबाट भई आएको नक्सा मुचुल्काको न.नं. १० बाटोको रूपमा प्रयोग गर्ने भनिएको जग्गा हाल वादीका नाउँ दर्ताको कि.नं. ८३७ को नक्साभित्रकै विवादित जग्गा भएको भन्ने मिसिल संलग्न मिति २०६३।२।१२ को नक्सा मुचुल्काबाट देखिन्छ। न.नं. ११ को विवादित जग्गासमेत वादीको कि.नं. ८३७ मध्येकै भई प्रतिवादीको भोगचलनमा रहेको भन्ने भई आएको नक्सा मुचुल्काबाट देखिन्छ। उक्त जग्गाको सर्वे नक्साको स्वरूप र प्रकृतिबाट समेत विवादित बाटोको जग्गा प्रत्यर्थी वादीकै जग्गाअन्तर्गतको देखिन आउने।

अतः उल्लिखित तथ्य, आधार र प्रमाणसमेतबाट दाबीको कि.नं. ८३७ तथा मिति २०६३।२।१२ को नक्सा मुचुल्काको न.नं. १० र न.नं. ११ को ४ मीटर बाटोको जग्गामा पर्ने गरी प्रतिवादीले उक्त जग्गा खिचोला गरी घर निर्माण गरेको ठहरी सो घरसमेत भत्काई खिचोला मेटाउने र १ मीटरसम्म मात्र बाटो कायम गर्ने ठहर गरेको हदसम्म सुरु बाँके जिल्ला अदालतबाट भएको मिति २०६३।१२।७ को फैसला केही उल्टी हुने गरी वादी दाबीको कि.नं. ८३७ न.नं. १० र ११को ४ मिटर बाटोमा पर्ने गरी पुनरावेदक प्रतिवादीले निर्माण गरेको घर भत्काई वादीले चलनसमेत चलाई पाउने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, नेपालगन्जबाट मिति २०६७।१।२७ मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: दिलीपराज पन्त

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७२ साल फागुन १७ गते रोज २ शुभम्।

४

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७१-CR-१६७९, सम्बन्ध विच्छेद, सुरेन्द्रबहादुर श्रेष्ठ वि. इन्दिरा श्रेष्ठ सुन्दास

आफ्नो पतिलाई विनाकारण आरोप लगाई वृद्ध उमेरमा आएर सम्बन्ध विच्छेद गरिपाउँ भनी यी प्रत्यर्थी वादीले उजुरी दिइरहनु पर्ने कुनै कारण नहुनाको साथै प्रस्तुत सम्बन्ध विच्छेद मुद्दामा प्रत्यर्थी वादीले अंशको दाबी नलिने भने पनि वादी आयुस श्रेष्ठ भएको अंश मुद्दामा तीनैजना वादी प्रतिवादीहरू बीच पोखरास्थित सुरेन्द्रबहादुर श्रेष्ठका नामको जग्गा र काठमाडौं कुलेश्वरस्थित इन्दिरा श्रेष्ठको नामको घरजग्गामा अंश भाग लाग्ने ठहर फैसला भएको र यी वादी प्रतिवादीहरू पक्ष विपक्ष भई लगाउको अन्य गाली बेइज्जती, किर्ते मुद्दासमेत परेको देखिएको अवस्थामा स्वभाविकरूपमा यी वादी प्रतिवादीबीच सुमधुर दाम्पत्य सम्बन्ध कायम रहन सक्ने अवस्था नदेखिएकाले यस अदालतबाट मिति २०७१/१२/१३ मा मुद्दा दोहोर्याई हेर्ने निस्सा प्रदान गर्दा लिइएको आधार र प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

तसर्थ पुनरावेदक प्रतिवादीको र प्रत्यर्थी वादीको बीचमा बैमनस्यता कटुता उत्पन्न भई शारीरिक मानसिक पिडासमेत पुर्याउने भनी वादीका साक्षीले गरेको बकपत्र, एकासगोलमा बसी जीवन गुजारा हुन नसक्ने भनी अलग बस्दै आएका यी वादी प्रतिवादीको बीचमा लाग्ने स्वास्नीको नाता कायम राखी राख्नु भन्दा सम्बन्ध विच्छेद गरी बस्नु नै मनासिब देखिन आएकाले मुलुकी ऐन, लाग्ने स्वास्नीको १(२) नं. बमोजिम लाग्ने स्वास्नीको सम्बन्ध विच्छेद गर्नु नै उपयुक्त हुने भएकाले पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट भएको फैसलालाई अन्यथा भन्न नमिल्ने।

अतः उल्लिखित तथ्य, आधार, कारण, प्रमाण एवम् विवेचनासमेतको आधारमा प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक र प्रत्यर्थी वादी प्रतिवादीबीचको लाग्ने स्वास्नीको सम्बन्ध विच्छेद हुने ठहर्याई सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट मिति २०६६/१०/२१ मा भएको फैसलालाई सदर हुने ठहर्याई पुनरावेदन

अदालत, पाटनबाट मिति २०६८/१२/१६ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत : अर्जुनप्रसाद कोइराला

कम्प्युटर: विक्रम प्रधान

इति संवत् २०७२ साल पुस २९ गते रोज ४ मा शुभम्।

५

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०६७-CR-०९५५, भ्रष्टाचार, किशोरकुमार श्रेष्ठ वि. नेपाल सरकार

पुनरावेदक प्रतिवादीको पशुपति इन्टरप्राइजेजको ऋण सम्बन्धमा आफ्नो कुनै संलग्नता नभएको र गोदामको सामान पनि आफूले हिनामिना नगरेको। त्रिकोण प्रा.लि.को खातामा जम्मा भएको ऋण रकम दाजुको निर्देशनबमोजिम नगेन्द्रको नाममा चेक काटेको हो। आफूले ऋण लिने दिनेसम्बन्धी कुनै कसुर अपराध गरेको छैन भन्ने पुनरावेदक किशोरकुमार श्रेष्ठको पुनरावेदन जिकिरतर्फ विचार गर्दा त्रिकोण ट्रेडर्सको सञ्चालकको नाताले बैंकबाट ऋण लिने तीनैजना दाजुभाइ प्रतिवादीहरूले सामान धितो राखी लिएको ऋण चुक्ता नभएसम्म धितोबापत राखिएको सामानको सुरक्षा निज प्रतिवादीहरूले नै गर्नुपर्ने दायित्व हुने।

गोदाममा रहेका सामानहरू को-कसको संलग्नतामा गायब भएका हुन् भन्नेतर्फ हेर्दा ऋणीहरूमध्ये शरदबहादुर श्रेष्ठले गोदामको सामान किशोरले बिक्री गरेको भनी र अर्को प्रतिवादी ऋणी रमेश कुमार श्रेष्ठले सबै गोदामको रेखदेख सामान ल्याउने लैजाने काम किशोरले नै गर्ने हुँदा निजले नै हिनामिना गरेको हुनुपर्दछ भन्ने र यी प्रतिवादी ऋणी किशोरकुमार श्रेष्ठले दाजु शरदबहादुर श्रेष्ठको निर्देशनबमोजिम सामान लगेको भनी धितो राखिएको गोदामको सामान हिनामिना गरेको कुरामा एकआपसमा कसुर गरेको पोल गरी गोदाममा धितो राखेको सामान

निकालेको तथ्यमा यी प्रतिवादीले अदालतमा समेत स्वीकार गरी बयान गरेको देखिएको अवस्थामा धितोबापत राखिएको सामान हिनामिना गर्ने कार्यमा प्रस्तुत मुद्दाका पुनरावेदक प्रतिवादी किशोरकुमार श्रेष्ठको समेत संलग्नता रहे भएको तथ्यलाई अन्यथा भन्न नमिल्ने।

ऋण लिँदाको सर्त अर्थात् कर्जा तमसुक सर्तअनुसार सोको जिम्मेवारी ऋण लिने व्यक्तिहरूले नै लिनुपर्ने हुन्छ। दैवी प्रकोप, भवितव्य वा काबुबाहिरको कारणबाट उत्पन्न परिस्थिति नभई यी प्रतिवादीको बैंकलाई ऋण नतिर्ने दूषित मनसायबाट सामान हिनामिना गरी बैंकको लगानी डुबाउने कार्य गरेको देखिँदा त्यस्तो कार्य कसुरजन्य कार्य होइन भन्न मिल्ने देखिँदैन। लिएको कर्जा नतिरी थप कर्जा लिँदै गएको र लिएको कर्जा नतिर्ने मनसायले ऋणीहरू तीनैजना दाजुभाइ एक आपसमा मिली बैंकलाई नोकसानी र आफूहरूलाई आर्थिक लाभ हुने गरी कर्जाबापत धितोमा रहेको गोदामको सामान गायब पारी हिनामिना गरेको निजहरूको उक्त कार्य दूषित मनसायबाट भएको प्रस्तरूपमा देखिन आउने।

पुनरावेदक प्रतिवादीले आफूसमेत संलग्न भई त्रिकोण ट्रेडर्स प्रा.लि. को नाममा कर्जा लिई कर्जा रकम बुझाउनेसमेत गरेको भनी ऋण लिएको कुरामा साबित रही अदालतमा बयान गर्नुका साथै कर्जाबापत राखिएको धितो निज प्रतिवादीसमेतको सुरक्षणमा रहेकोमा उक्त धितोबापत राखिएको सामान पहिले जुन अवस्थामा राखिएको थियो पछि सोही अवस्थामा नरही गायब भएको देखिन्छ भने अर्कोतर्फ यी पुनरावेदक प्रतिवादीले आफू प्रस्तुत मुद्दाको कसुरमा निर्दोष रहेको भन्ने कुनै तथ्ययुक्त र भरपर्दो प्रमाण पेस गर्न नसकेको अवस्थामा पुनरावेदक प्रतिवादीले आफू निर्दोष भएको भनी लिएको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

अतः उल्लिखित तथ्य एवम् विवेचनासमेतको आधारमा यी प्रतिवादी किशोरकुमार श्रेष्ठले आरोपित कसुर गरेको प्रमाणित हुन आएकोले निजलाई अभियोग माग दाबीबमोजिम रु. ८१,४५,२०६।३९ जरिवाना हुने र सोको बिगोसमेत भराई पाउने ठहर्याई सुरु पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०५५।७।१७ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृतः अर्जुनप्रसाद कोइराला

कम्प्युटरः मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७२ साल पुस ६ गते रोज २ शुभम्।

६

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०६९-CI-०५७६, ०६९-CI-०६८७ र ०६९-CI-०६८९, अंश दर्ता चलन, आयुस श्रेष्ठ वि. इन्दिरा श्रेष्ठ सुन्दाससमेत, सुरेन्द्रबहादुर श्रेष्ठ वि. आयुस श्रेष्ठ, इन्दिरा श्रेष्ठ सुन्दास वि.आयुस श्रेष्ठ

प्रतिवादी इन्दिरा श्रेष्ठ सुन्दासले आफ्नो आमाबाट दान बकस पाएको जिल्ला मोरङ लेटाङ्ग गा.वि.स. वडा.नं. २(घ) कि.नं. १० को क्षेत्रफल १-४-१२ जग्गाबाट २ भागको १ भाग पाउने गरी सुरु जिल्ला अदालतले गरेको फैसला यथावत् कायम हुनुपर्ने भने वादीको पुनरावेदन जिकिर र सो जग्गाबाट मैले पनि अंश पाउनु पर्ने हो भन्ने प्रतिवादी सुरेन्द्रबहादुर श्रेष्ठको पुनरावेदन जिकिर रहेकोमा मुलुकी ऐन, अंशबन्डाको महलको १८ नं. मा भएको कानूनी व्यवस्थाबमोजिम जो कोहीबाट पनि निजी तवरले दान वा बकस पाएको सम्पत्ति वा स्त्री अंश धनको ५ नं. बमोजिम पाएको सम्पत्तिमा अरुको बन्डा नलागी निजी ठहर्ने।

प्रतिवादी इन्दिरा श्रेष्ठ सुन्दासका नाममा रहेको काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. १४ को कि.नं. १२० को ०-४-२-० जग्गा र सोमा बनेको

२ तले पक्की घरमा वादी प्रतिवादीहरू तीनैजनाको बराबर अंशहक लागि सोबाट नरमगरम मिलाई वादीले अंशबापत ३ भागको १ भाग तथा प्रतिवादी सुरेन्द्रबहादुर श्रेष्ठको नाउँ दर्ताको कास्की जिल्ला पोखरा उपमहानगरपालिका वडा नं. ४ को कि.नं. ७२७ को ०-५-२-० जग्गाबाट पनि वादीले ३ भागको १ भाग अंश पाउने ठहर्याएको सो हदसम्मको सुरु जिल्ला अदालतको फैसला मनासिब देखिएको र प्रतिवादी इन्दिरा श्रेष्ठ सुन्दासले आफ्नो आमाबाट हालैको बकसपत्रबाट प्राप्त मोरङ जिल्ला लेटाङ्ग गा.वि.स. वडा नं.२ (घ) कि.नं. १० को ज.वि.क्षे.फ. १-४-१२ जग्गामा प्रतिवादी इन्दिरा श्रेष्ठको मात्र एकलौटी हक कायम हुने ठहरी वादी आयुस श्रेष्ठ तथा प्रतिवादी सुरेन्द्रबहादुर श्रेष्ठको अंश हक नलाग्नेमा वादी आयुस श्रेष्ठले २ भागको १ भाग अंश छुट्याई लिन पाउने ठहर्याएको सो हदसम्म सुरुको फैसला नमिलेकोले केही उल्टी गरी पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट भएको फैसलालाई अन्यथा भन्न नमिल्ने।

अतः उल्लिखित तथ्य, आधार, प्रमाण तथा विवेचनासमेतको आधारमा सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट मिति २०६६/१०/२१ मा भएको फैसला केही उल्टी भई जिल्ला मोरङ लेटाङ्ग गा.वि.स.वडा नं. २(घ) कि.नं. १० को जग्गा विगाहा १-४-१२ बाट आधा अंश पाउने ठहर्याएको हदसम्म नमिलेकोले सोमा वादीसमेतको अंश भाग नलागी प्रतिवादी इन्दिरा श्रेष्ठ सुन्दासले एकलौटी गर्न पाउने र सोबाहेक अन्य सम्पत्तिमा बन्डा लाग्ने गरी सुरु अदालतबाट भएको फैसला सदर कायम हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०६८/१२/१६ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृतः अर्जुनप्रसाद कोइराला

कम्प्युटरः विक्रम प्रधान

इति संवत् २०७२ साल पुस २९ गते रोज ४ मा शुभम्।

इजलास नं. २

१

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी, ०६९-CR-०१३६ र ०६९-CR-०१९२, कर्तव्य ज्यान, पकबहादुर थापा वि. नेपाल सरकार, रामबहादुर वि.क. वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादी रामबहादुर वि.क. आफू कसुरमा साबित भई अर्का प्रतिवादी पकबहादुर थापालाई पोल गरेकोमा पकबहादुरले उक्त पोललाई खण्डित हुने कुनै प्रमाण पेस गर्न सकेको देखिँदैन। प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २७ को उपदफा (१) मा भएको कानूनी व्यवस्थाबमोजिम आरोपित कसुरबाट सफाइ वा छुट पाउनको लागि प्रतिवादीले वारदातस्थलमा नभई अन्यत्र रहेको पुष्टि गर्नुपर्दछ। प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादीहरूले सञ्जयलाई साथैमा लिई प्रतिवादी रामबहादुरको कोठामा ल्याई प्रतिवादी पकबहादुर थापाले मृतक संजय वि.क. लाई समाती दिई सहयोग गरी प्रतिवादी रामबहादुर वि.क. ले खुकुरीले एकपटक हानी लात मुक्काले हिर्काई मारेको र दुवैजना भई लासलाई फालेको हुँदा दुवै प्रतिवादीहरूको संलग्नता रहेको पुष्टि हुन आएको हुँदा प्रतिवादीहरूको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन। यी पुनरावेदक प्रतिवादीहरूलाई कसुरदार ठहर्याई सजाय गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालतको फैसला मनासिब देखिन आउने।

माथि विवेचित आधार प्रमाणबाट प्रतिवादी मोटे माइला भन्ने रामबहादुर वि.क.लाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित र अर्का प्रतिवादी पकबहादुर थापालाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(४) नं. बमोजिम जन्मकैद हुने ठहर्याएको सुरू म्याग्दी जिल्ला

अदालतको फैसलालाई सदर गरी पुनरावेदन अदालत, बागलुङबाट मिति ०६८।९।१८ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। प्रतिवादीहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

मृतक संजय वि.क. र प्रतिवादीहरूबीच पूर्व रिसइवी झगडा रहेको नदेखिएको, रक्सीको नसामा रहेका प्रतिवादी रामबहादुर वि.क. सँग फर्निचरका औजारको मूल्य सम्बन्धमा विवाद भई आवेशमा आई प्रहार गर्दा मृतकको मृत्यु भएको वारदात हुँदाको परिस्थितिसमेतलाई दृष्टिगत गर्दा प्रतिवादीहरूलाई उपर्युक्तानुसार सजाय गर्दा चर्को पर्नजाने हुँदा निजहरूलाई कैद वर्ष १५(पन्ध्र) को सजाय गर्दा न्यायिक दृष्टिले अपराध र सजायमा सन्तुलन हुनजाने देखिएकोले मुलुकी ऐन, अ.बं.१८८ नं. बमोजिम प्रतिवादीहरूलाई जनही १५(पन्ध्र) वर्ष कैद सजाय हुने।

इजलास अधिकृत: शिवहरि पौड्याल

कम्प्युटर: अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७३ साल जेठ २५ गते रोज ३ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७२-CR-०८५८, भ्रष्टाचार (रकम हिनामिना), नेपाल सरकार वि. रूबीकुमारी तिवारीसमेत

बेरुजु रकम विद्यालयका तर्फबाट दाखिला गरे पनि भ्रष्टाचारजन्य फौजदारी दायित्वबाट प्रतिवादीले सफाइ पाउनु हुँदैन भन्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिरका सम्बन्धमा विचार गर्नुपर्ने देखियो। कुनै रकमको अड्क बेरुजु भएको वा सो भ्रष्टाचार भएको भन्ने यी दुई अवस्था फरकफरक हुन्छ। हुँदै नभएको विद्यालय छ भनी रकम लिएको अवस्था पनि छैन। एक पटक सञ्चालनमा रहेको विद्यालय विभिन्न कारणवश बन्द हुन पनि सक्छ। एक

पटक सञ्चालनमा आइसकेको विद्यालयका सन्दर्भमा मासी खाने कुनै बद्नियत नराखी गरिएको खर्चलाई शिक्षा कार्यालयले नै बेरुजु रकम मानी फछ्यौट गर्न पत्र लेखेको अवस्था छ। यसरी बेरुजु विषयको तथ्यमा भ्रष्टाचारजन्य कसुर भयो भन्नु न्यायोचित नहुने।

बेरुजु भ्रष्टाचारजन्य हुन पनि सक्छ नहुन पनि सक्छ। बेरुजु हुनासाथ त्यो भ्रष्टाचारजन्य हुनै पर्छ भन्ने होइन। सबै बेरुजु भ्रष्टाचारजन्य हुँदैन। भ्रष्टाचारजन्य कसुर कायम हुन सरकारलाई गैरकानूनी हानि नोक्सानी र प्रतिवादीलाई गैरकानूनी लाभ भएको हुनुपर्ने।

भ्रष्टाचारको कसुर स्थापित हुन सरकारी रकम बद्नियत तरिकाले दूषित मनसायबाट खर्च गरी हानि नोक्सानी पुर्‍याउने नियत राखी त्यसबाट आफूले लिनु खानु गरेको भन्ने प्रस्टरूपमा देखिनु पर्छ। प्रतिवादीहरूले गरेको खर्चमा बद्नियत थियो भन्ने तथ्य मिसिलबाट पुष्टि भएको हुनुपर्दछ। तर, त्यस्तो तथ्य पुष्टि भएको देखिँदैन। उक्त रकम भ्रष्टाचार भएको नभई बेरुजु पो भएकोसम्मको हो कि त भनी विचार गर्दा प्रतिवादीहरूले विद्यालयको विभिन्न शीर्षकमा खर्च गरेको भनिएको रकम बेरुजु देखाई सो रकम दाखिला गर्नु भनी आधिकारिक निकाय जिल्ला शिक्षा कार्यालय सर्लाही मलंगवाले रकम बुझाउन म्याद तोकौ पत्राचार भएको अवस्था देखिन्छ। यसरी अख्तियारवालाबाट तोकिएको अवधिभित्र सरकारी राजस्व खातामा बैङ्क दाखिला गरिसकेको मिसिल प्रमाणबाट देखिएको अवस्थामा यी प्रतिवादीहरूले उक्त रकम दुरुपयोग गरी लिए खाएको वा मस्यौट गरेको वा भ्रष्टाचारजन्य कसुर गरेको हो भनी मान्न नमिल्ने हुँदा माथि उल्लिखित आधार र कारणसमेतबाट प्रतिवादीहरू रूवीकुमारी तिवारी, हरेन्द्र तिवारी र भोगेन्द्र कुमारलाई आरोपित कसुरबाट सफाई दिने ठहर्याएको विशेष अदालत, काठमाडौंको मिति २०७२।४।३२ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर

हुने।

इजलास अधिकृत: प्रेमप्रसाद न्यौपाने

कम्प्युटर: अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७३ साल साउन ३२ गते रोज ३ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७२-CR-०९८६, भ्रष्टाचार (रकम हिनामिना), नेपाल सरकार वि. विनोदकुमार यादवसमेत

वस्तुतः भ्रष्टाचार र बेरुजु विषय फरक फरक विषय हुन्। भ्रष्टाचारको कसुर स्थापित हुन सरकारी रकम बद्नियत तरिकाले दूषित मनसायबाट खर्च गरी हानि नोक्सानी पुर्‍याउने नियत राखी त्यसबाट आफूले लिनु खानु गरेको भन्ने प्रस्टरूपमा देखिनु पर्छ। प्रतिवादीले विद्यालय सञ्चालनमा गरेको खर्च र शौचालयको निर्माणतर्फको खर्च बद्नियत थियो भन्ने तथ्य मिसिल प्रमाणबाट पुष्टि भएको देखिँदैन। हुँदै नभएको विद्यालय छ भनी रकम लिएको अवस्था पनि छैन। एकपटक सञ्चालनमा रहेको विद्यालय विभिन्न कारणबस बन्द हुन पनि सक्छ। एक पटक सञ्चालनमा आइसकेको विद्यालयका सन्दर्भमा मासी खाने कुनै बद्नियत नराखी गरिएको खर्चलाई शिक्षा कार्यालयले नै बेरुजु रकम मानी फछ्यौट गर्न पत्र लेखेको अवस्था छ। यसरी बेरुजु विषयको तथ्यमा भ्रष्टाचारजन्य कसुर भयो भन्नु न्यायोचित नहुने।

बेरुजु भ्रष्टाचारजन्य हुन पनि सक्छ नहुन पनि सक्छ। बेरुजु हुनासाथ त्यो भ्रष्टाचारजन्य हुनै पर्छ भन्ने होइन। सबै बेरुजु भ्रष्टाचारजन्य हुँदैन। यसप्रकार प्रतिवादीहरूले विद्यालयको विभिन्न शीर्षकमा खर्च गरेको भनिएको रकममध्ये केही रकम फिर्ता भएको, केही रकम बैंकमा मौज्जात रहेको र केही रकम विद्यालय सञ्चालनको प्रयोजनार्थ र शौचालय निर्माणमा खर्च भएको मिसिलबाट देखिएको अवस्थामा यी प्रतिवादीहरूले उक्त रकम दुरुपयोग गरी लिए

खाएको वा मस्यौट गरेको वा भ्रष्टाचारजन्य कसुर गरेको हो भनी मान्न मिलेन। यतिकै आधारमा प्रतिवादीहरूले फौजदारी दायित्व बहन गर्नुपर्ने अवस्था पनि नदेखिँदा उल्लिखित आधार र कारणसमेतबाट प्रतिवादीहरू दिनेशकुमार यादव र मञ्जुकुमारी यादवलाई आरोपित कसुरबाट सफाइ दिने ठहर्याएको विशेष अदालत, काठमाडौंको मिति २०७२।५।२ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: प्रेमप्रसाद न्यौपाने

इति संवत् २०७३ साल साउन ३२ गते रोज ३ शुभम्। यसै प्रकृतिका निम्न मुद्दाहरूमा पनि यसैअनुसार फैसला भएका छन्:-

- ०७२-CR-०८५९, भ्रष्टाचार (रकम हिनामिना), नेपाल सरकार, वि. विद्यानन्द यादवसमेत
- ०७२-CR-०८६१, भ्रष्टाचार (रकम हिनामिना), नेपाल सरकार, वि. मंदिर खत्वेसमेत
- ०७२-CR-०८६२, भ्रष्टाचार (रकम हिनामिना), नेपाल सरकार, वि. शङ्कर रायसमेत
- ०७२-CR-०९७८, भ्रष्टाचार (अनुदान रकम हिनामिना तथा दुरुपयोग), नेपाल सरकार, वि. फेकु मियासमेत

४

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६७-CR-१२६३, कर्तव्य ज्यान, टार्जन राई वि. इन्द्रकुमार राई

प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादी टार्जन राईले साधारण उत्तिसको चिरपटले पटक पटक प्रहार गरेका छन् वा छैनन् भनी विचार गर्दा अनुसन्धानको सिलसिलामा आफूले दुईपटक प्रहार गरेको भने पनि अदालतमा बयान गर्दा केवल एकपटक मात्र प्रहार

गरेको भनी लेखाएको पाइयो। लास जाँच मुचुल्का र लास जाँच प्रतिवेदनबाट मृतकलाई एउटा मात्र चोट परेको देखिएबाट प्रतिवादीले अदालतमा बयान गर्दा एकपटक मात्र प्रहार गरेको भनेको कुरा पुष्टि भएको देखियो। मारौँ भन्ने मनसायसहित प्रतिवादीले मृतकलाई कुटपिट गरेको पुष्टि हुने प्रमाण मिसिलमा मौजुद रहेको नदेखिएको र तत्काल उठेको रिसबाट प्रतिवादीले मृतकलाई साधारण उत्तिसको चिरपटले हान्दा मृतकको मृत्यु भएको देखिँदा प्रतिवादीबाट मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. अनुरूपको कसुर भएको देखिने।

मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. अनुरूपको कसुर ठहर हुन प्रतिवादी र मृतकका बीच ज्यान लिनेसम्मको इवीलाग, मनसाय रहेको हुनुपर्ने, प्रतिवादीले मृतकलाई मार्ने योजना बनाई कार्यको परिणाम पहिले नै देखी सो परिणाम प्राप्तिका लागि उद्यत रहेको हुनुपर्छ। तर, प्रतिवादी र मृतकका बीच पूर्व रिसइवी, इवीलाग रहे भएको वा आफ्नो कार्यको परिणाम प्राप्तिका लागि यी प्रतिवादी लागेको नदेखिँदा प्रस्तुत मुद्दामा ज्यानसम्बन्धीको महलको १३ (३) नं. आकर्षित हुने अवस्था नदेखिने।

उल्लिखित आधार र कारणसमेतबाट प्रतिवादी टार्जन राईबाट अभियोग माग दाबीबमोजिम मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३ (३) नं. अनुरूपको कसुर भएको नदेखिँदा निजलाई सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गरी अ.बं.१८८ नं. बमोजिम सजायमा केही कमी हुने राय व्यक्त गरेको सुरु तेहथुम जिल्ला अदालतको मिति २०६६।१२।१२ को फैसला सदर गरी अ.बं. १८८ नं. बमोजिम व्यक्त गरेको रायसम्म नमिलेको ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, धनकुटाको मिति २०६७।१०।२ को फैसला मिलेको नदेखिँदा उल्टी भई प्रतिवादी टार्जन राईलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. अनुसार १०

(दश) वर्ष कैद सजाय हुने ।

इजलास अधिकृत: प्रेमप्रसाद न्यौपाने

इति संवत् २०७३ साल साउन ३० गते रोज १ शुभम् ।

५

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७२-WH-००६३, बन्दीप्रत्यक्षीकरण, सुनिल साह वि. काठमाडौं जिल्ला अदालत तहसिल शाखा, बबरमहल, काठमाडौंसमेत

दण्डको उद्देश्य अपराध गरेको व्यक्तिलाई जीवनभर कैदमा राखी अपराध गर्नबाट नियन्त्रण गर्ने नभई निश्चित अवधिको कैद भुक्तानपछि निजलाई अपराधबाट पश्चाताप गराई सामाजिकीकरण गरी असल नागरिक बनाउनु पनि हो । यही पृष्ठभूमिलाई आधार मानी आर्थिक दुरावस्थाका कारण जरिवाना तिर्न नसक्ने व्यक्ति सधैं कैदमा बस्न नपरोस् भनी जतिसुकै ठूलो जरिवानाको सजाय भए पनि जरिवाना तिर्न बुझाउन नसकेबापत अपराधको प्रकृति र ठहरिएको सजायको आधारमा वर्गकृत गरी जरिवाना कैद गर्दा कैदको हद कम गर्ने व्यवस्था कानूनले गरेको हो । एकै प्रकृतिका नकबजनी चोरी मुद्दाहरूमध्ये दोस्रो र तेस्रो मुद्दामा भएको जरिवानाबापतको हुने अधिकतम कैदभन्दा बढी कैदमा बसिसकेपछि सोही दिन फैसला भएको पहिलो मुद्दामा भएको जरिवाना नतिरेबापत थप चार वर्ष कैदमा बस्नुपर्छ भनी अर्थ गर्दा दण्डको उल्लिखित उद्देश्य नै पराजित हुन जाने देखिन्छ । यसप्रकार काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट निवेदकलाई पहिलो नकबजनी चोरी मुद्दाको फैसलाले भएको जरिवाना नतिरेबापतमा हुने कैद भुक्तानीका लागि मिति २०७३।२।२९ देखि २०७७।२।२८ सम्म थप चार वर्ष कैदमा राख्ने भनी काठमाडौं जिल्ला अदालतले जारी गरेको कैदी पुर्जो सो हदसम्म कानूनविपरीतको देखिन आउने ।

काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट नकबजनी चोरी मुद्दामा निवेदकलाई जरिवाना भई

जरिवानाबापतमा कैद हुने ठहरेको अधिकतम हद कैद दुई वर्षस्वरूप निवेदक मिति २०६९।२।२८ देखि हालसम्म निरन्तर थुनामा बसी कैद भुक्तान गरिसकेको अवस्थामा निवेदकको थुना मुलुकी ऐन, दण्ड सजायको ३८ नं. को प्रतिकूल भई गैरकानूनी देखिँदा निवेदन मागबमोजिम विपक्षीहरू काठमाडौं जिल्ला अदालत, तहसिल शाखा र कारागार कार्यालय, जगन्नाथदेवल काठमाडौंका नाममा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी भई निवेदक सुनिल साह थुनामुक्त हुने ।

इजलास अधिकृत: कपिलमणि गौतम

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७३ साल असार १६ गते रोज ५ शुभम् ।

६

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६८-CR-००४९, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. पवन भन्ने पविन्द्र राई

अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष वारदात भएको हो भनी कागज गर्ने रीता राई, सुनीता राई र बिमला राईले अदालतमा उपस्थित भई बकपत्र गर्दा अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष गरेको कागजको सहिष्ठाप आफूहरूको भएको र व्यहोरा आफ्नो होइन भनी बकपत्र गरेको पाइन्छ । यसरी वारदात भएको थाहा पाउने भनी वादी नेपाल सरकारले पेस गरेको साक्षीहरूले आफ्नो अनुसन्धानमा भएको कागजलाई पुष्टि नगरी त्यसको प्रतिकूलमा अदालतमा बकपत्र गरेका छन् । तसर्थ जाहेरी दरखास्त र मौकामा कागज गर्ने वादीका साक्षीहरूको बकपत्र प्रस्तुत मुद्दामा विश्वसनीय प्रमाणको रूपमा स्वीकार गर्न सकिने देखिन आएन । यसरी अनुसन्धानको सिलसिलामा गडाउ गरी कागज गर्ने तर अदालतमा आई त्यो व्यहोरा आफ्नो होइन भनी बकपत्र गरेको अवस्थामा त्यस्तो बकपत्र गर्ने साक्षीको भनाई प्रमाणमा लिन मिल्ने देखिन नआउने ।

कुनै पनि अपराध गरेबापत कसै विरुद्ध कारवाही चलाई सजाय गर्नुपूर्व सो अपराध घटित

भएको स्पष्ट प्रमाण हुनुपर्दछ । कसैको ज्यान लिएको अपराधमा कारवाही गर्न सर्वप्रथम ज्यान गएकै हो भन्ने पक्का प्रमाण हुनु जरूरी हुन्छ । अन्यथा ज्यान लिएको तथ्य देखाई कुनै समूह मिली मिल्दोजुल्दो कागज गरी कसैलाई फसाएको अवस्थामा कसैको पनि मानव अधिकारसम्बन्धी राष्ट्रिय कानून र अन्तर्राष्ट्रिय यू.एन. चार्टर तथा अनुबन्धनहरू निस्तेज हुन पुग्दछ । तसर्थ कर्तव्य ज्यान मुद्दा चलन सर्वप्रथम कसैको ज्यान कर्तव्यबाट गएको प्रमाणित हुनुपर्ने ।

मृतकको मृत्यु भए नभएको कुरा नै यकिन नभएको तथा वादीका साक्षीहरूले अदालतसमक्ष मौकाको कागजको व्यहोरा आफ्नो होइन भनी बकपत्र गरेको अवस्था देखिन्छ । मृतकको लास फेला नपरी (Corpus Delicti) मृत्यु प्रमाणित नभएको अवस्थामा प्रतिवादीलाई ज्यानजस्तो गम्भीर अपराधमा अपराधी ठहर गर्नु न्यायोचित हुने देखिँदैन । प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २५ ले फौजदारी मुद्दामा अभियोग प्रमाणित गर्ने प्रमाणको भार वादीमा रहने हुन्छ । प्रस्तुत मुद्दामा अभियोग पुष्टि हुने स्वतन्त्र, तथ्ययुक्त र ठोस सबुद प्रमाण वादी पक्षले पेस गर्न सकेको देखिँदैन । प्रतिवादीको मृतकलाई मार्नमा संलग्नता थियो भन्ने ठोस स्वतन्त्र प्रमाणबाट पुष्टि हुन नआएको हुँदा प्रतिवादी पवनशेर भन्ने पविन्द्र राईलाई अभियोग दाबीबमोजिम सजाय हुनुपर्दछ भन्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर तथा पुनरावेदकतर्फका विद्वान् सहन्यायाधिवक्ताको बहससँग सहमत हुन नसकिने ।

तसर्थ प्रतिवादी पवनशेर भन्ने पविन्द्र राईलाई जन्मकैद हुने ठहर्याई उदयपुर जिल्ला अदालतबाट मिति २०६६।११।२० मा भएको फैसला उल्टी भई प्रतिवादी पवनशेर भन्ने पविन्द्र राईले अभियोग दाबीबाट सफाई पाउने ठहर गरी पुनरावेदन अदालत, राजविराजबाट मिति २०६७।६।२० मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने । वादी नेपाल सरकारको

पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: शिवहरि पौड्याल

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७३ साल साउन २४ गते रोज २ शुभम् ।

७

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६७-CR-१२०८, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. दिलबहादुर मगर

प्रतिवादी दिलबहादुर मगरको कर्तव्यबाट मृतकको मृत्यु भएको हो होइन भन्ने सम्बन्धमा विचार गर्दा प्रतिवादी दिलबहादुर मगरले अधिकारप्राप्त अधिकारी र अदालतमा बयान गर्दासमेत आरोपित कसुरमा पूर्ण इन्कार रहेको पाइन्छ । मृतकका पिता इने मगरले प्रतिवादीउपर किटानी जाहेरी दिए तापनि जाहेरवाला वारदातको समयमा वारदात स्थानमा नरहेका र जाहेरी श्रीमतीले भनेको आधारमा लेखाएको भनी उल्लेख गरेको पाइन्छ । निजकी श्रीमती रनमाया मगर पनि प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादी बनाइएकी सह-अभियुक्तको रूपमा रहेकी छन् । प्रतिवादी रनमाया मगरले अनुसन्धानको क्रममा बयान गर्दा आफू कसुरमा पूर्ण इन्कार रही म घरमा नभएको र छोरा सुमन मगर मात्र घरमा भएको मौका पारी अभियुक्त दिलबहादुर मगरले धारिलो हतियार प्रहार गरेको कारणले छोराको मृत्यु भएको हुनुपर्छ भनी प्रतिवादी दिलबहादुर मगरलाई शङ्कायुक्त पोल गरेको देखिन्छ । सहअभियुक्तको पोलको कुरा अन्य सबुद प्रमाणबाट समर्थित नभएमा पोललाई मात्र विश्वसनीय प्रमाण मान्न मिल्ने नदेखिने ।

प्रस्तुत मुद्दामा प्रत्यक्षदर्शी चश्मदिद् गवाह कोही पनि देखिएको छैन । प्रतिवादी दिल बहादुरबाट अपराधसँग सम्बन्धित कुनै वस्तु बरामद भएको पनि छैन । फगत करणी भएको वा करणीको प्रयास भएको भन्ने आधारमा उसैले मार्यो होला भनी अनुमान गर्नु फौजदारी न्याय सिद्धान्त सर्वथाविपरीत हो । वस्तुस्थिति मुचुल्काका व्यक्तिहरू तथा प्रहरीमा

कागज गर्ने व्यक्तिहरूले पनि दिलबहादुरले मारेकोमा शङ्का लाग्छ सम्म भनी लेखाएको पाइन्छ । फौजदारी अपराध प्रमाणित प्रमाणबाट हुनुपर्दछ । झन् कर्तव्य ज्यानजस्तो ठूलो सजाय हुनसक्ने अपराधको हकमा झन् संवेदनशील भई विचार गर्नुपर्ने हुन्छ । केवल शङ्कैशङ्काको आधारबाट कसुर प्रमाणित हुँदैन । कसुर प्रमाणबाट प्रमाणित हुनुपर्दछ । जतिसुकै शङ्का बढुले पनि त्यसले एउटा मात्र पनि प्रमाणको रूप लिन सक्दैन । प्रमाणमा लिनको लागि त्यो वस्तुगत वास्तविक प्रमाण नै हुनुपर्दछ, आजमाइसी होइन । तसर्थ केवल शङ्का र विश्वासलाई ज्यानजस्तो गम्भीर फौजदारी मुद्दामा अभियुक्तउपरको कसुर प्रमाणित गर्ने प्रमाणको रूपमा लिन मिल्ने नदेखिने ।

तसर्थ, सुरु उदयपुर जिल्ला अदालतबाट मिति २०६६।७।२४ मा प्रतिवादी दिलबहादुर मगरलाई सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने गरी भएको फैसलालाई उल्टी गरी प्रतिवादी दिलबहादुर मगरले आरोपित कसुरबाट सफाई पाउने ठहरे गरी पुनरावेदन अदालत, राजविराजबाट मिति २०६७।३।१४ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: शिवहरि पौड्याल

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७३ साल साउन २४ गते रोज २ शुभम् ।

इजलास नं. ३

१

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७०-CI-०१९९, अंश दर्ता, कृष्णबहादुर खड्का वि. सन्तोषीमाया थापा

मिति २०४७।२।१० मा कानूनबमोजिम अंशबन्डा गरी अंश छुट्याई लिन पाउने अंशियार बाबु चतुरबहादुर र छोरा कृष्णबहादुरबीच बन्डापत्र भएको देखिन्छ । बन्डा हुँदा यी प्रत्यर्थी वादी सन्तोषीमायाको

उमेर ४ वर्षको रहेको देखिन्छ । निजलाई विवाह खर्च एवम् अंशबन्डा छुट्याइएको पाइँदैन । मुलुकी ऐन, अंशबन्डाको १७ नं.मा "विवाह नभएका छोरा छोरीको विवाह खर्च पर सार्दा विवाह नभएका छोराछोरी धेरै भए पनि थोरै भए पनि जम्मा धन सम्पत्ति दुई हजारदेखि बढ्ता ठहरे सयकडा पाँच, दुई हजारदेखि मुनि एक हजारसम्म धन सम्पत्ति ठहरे सयकडा दश, एक हजारदेखि घटी धन सम्पत्ति ठहरे सयकडा बीसका दरले विवाह खर्च पर सारी जस्तो हिसाबको अंश पाउँछ सोही हिसाबसित दामासाही गरी विवाह खर्च पनि बाँडिनुपर्छ । लेखिएबमोजिम बन्डा गर्दा विवाह खर्च पाउने एकजवान मात्र र अंश पाउने अंशियार धेरै जवान भई अंशियारले पाउने अंशभन्दा विवाह खर्च धेरै पाउने भएमा अंशियार एकजनाले पाउने अंशको चार खण्डको तीन खण्डसम्म विवाह खर्च पाउँछ बढी पाउँदैन ।..” भन्ने कानूनी व्यवस्था भएको पाइन्छ । यसरी छोरा वा छोरीको विवाह नभएको अवस्थामा विवाह खर्च अनिवार्यरूपमा पर सार्नुपर्ने कानून भएको हुँदा प्रत्यर्थी वादी सन्तोषीमाया थापाले विवाह खर्च पाउने देखिन आउने ।

अंशबन्डा गर्दा यी वादी नाबालिक रहेको स्थितिमा निजको विवाह खर्च पर सारी अंशबन्डा गर्नुपर्नेमा विवाह खर्च पर सारेको उक्त अंशबन्डाको लिखतबाट देखिन नआएको र अंशबन्डा गर्दा विवाह गर्न बाँकीको विवाह खर्च पर सारेर मात्र अंशबन्डा गर्नुपर्नेमा विवाह खर्च नछुट्याई अंशबन्डा गरेको आधारमा विवाह खर्च नपाउने भन्न मिल्दैन । दाजु-बहिनीको नातासम्बन्ध देखिएकोले निजलाई विवाह खर्च बुबा र दाजुले नै व्यहोर्नु पर्ने कानूनसमेतले किटान गरेकोले बुबा परलोक भइसकेको अवस्थासमेतबाट मुलुकी ऐन, अंशबन्डाको १७ नं .बमोजिम विवाह खर्च दिने कानूनी दायित्व पुनरावेदक प्रतिवादी कृष्णबहादुरमा रहने नै देखिन्छ । प्रत्यर्थी वादी संतोषीमायालाई विवाह खर्च दिनबाट प्रतिवादी पुनरावेदकले उन्मुक्ति पाउने

अवस्था नदेखिने ।

यसरी प्रत्यर्थी वादीले अंश पाउने कानूनी अवस्था नभए तापनि एउटै बाबुको छोराले अंश पाउने छोरीले विवाह खर्चसमेत नपाउने भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर कानून, न्यायको दृष्टिकोणबाट तर्कसङ्गत देखिँदैन । यी वादी सन्तोषीमाया थापा विवाहिता हो भनी पुनरावेदन जिकिर लिए तापनि सोको कुनै आधार प्रमाण पेस गर्न र पुष्ट्याई गर्न नसकेको अवस्थामा अंशबन्डाको १७ नं. बमोजिम विवाह खर्च भराई दिनुपर्नेमा नदिएको हदसम्म सुरु बारा जिल्ला अदालतको फैसला मिलेको नदेखिँदा केही उल्टी भई वादीले अंशबन्डाको १७ नं. बमोजिम विवाह खर्च प्रतिवादीबाट छुट्याई लिन पाउने ठहर्‍याई पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट भएको फैसलालाई अन्यथा भन्न नमिल्ने हुँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: जयराम श्रेष्ठ

कम्प्युटर: विष्णुदेवी श्रेष्ठ

इति संवत् २०७३ साल जेठ १२ गते रोज ४ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६८-CI-०२१७, रकम दिलाइ पाउँ, गौतमकृष्ण बानिया वि. जिल्ला मकवानपुर, हेटौँडा औद्योगिक क्षेत्रमा कार्यालय रहेको अल्कोवा क्लोजर सिस्टम इन्टरनेशनल प्रा.लि.

विपक्षी वादी अल्कोवा क्लोजर इन्टरनेशनल नेपाल प्रा.लि. र पुनरावेदक प्रतिवादी रेबर्ट स्पिड्गस मिनिरल वाटर प्रा.लि.को बीचमा विभिन्न साइजका बोतलका बिकोहरू उत्पादन गरी बिक्री गरी लिनेदिने गरेको भन्ने तथ्यमा विवाद देखिएन । बोतलको बिको बिक्री गरी पठाएको बिलअनुसारको रकम तिर्न बुझाउन बाँकी रहेको रु. ५,६९,९१४।८० किस्ताबन्दी रूपमा तिर्ने, बुझाउनेछु भनी पुनरावेदक प्रतिवादी कम्पनीले विपक्षी वादी कम्पनीलाई मिति २०६०/९/२२ (६ जनवरी २००४) मा लेखेको पत्रबाट देखिन आएको

छ । विपक्षी वादी कम्पनीलाई बुझाउनु पर्ने रकम पुनरावेदक प्रतिवादी कम्पनीले बुझाएको कुनै प्रमाण पेस गर्न सकेको देखिएन । प्रतिवादी कम्पनी र विपक्षी वादी कम्पनीकोबीचमा बोतलको बिको उत्पादन गरी खरिद बिक्री गर्ने गरी वस्तु बिक्रीसम्बन्धी करार भएको हुँदा करार ऐनको दफा ४३ बमोजिम क्रेता पुनरावेदक प्रतिवादीले विपक्षी वादी कम्पनीले बिक्री गरेको वस्तुको बाँकी मूल्य विपक्षी वादी कम्पनीलाई भुक्तानी गर्नुपर्ने नै देखिन आउने ।

पुनरावेदक प्रतिवादी कम्पनीबाट साँवा रु. ५,६९,९१४।८० (पाँच लाख एकसठ्ठी हजार नौ सय चौध रुपैयाँ र असी पैसा) र बिगो भरिभराउ तकको ब्याज विपक्षी वादी कम्पनीलाई भराइदिने गरी सुरु काठमाडौँ जिल्ला अदालतबाट मिति २०६३/६/२४ मा भएको फैसला केही उल्टी भई विपक्षी वादी कम्पनीले करार ऐन, २०५३ को दफा ४३ बमोजिम वस्तु बिक्री करारबमोजिम बुझाउनु पर्ने रकम रु.५,६९,९१४।८० (पाँच लाख एकसठ्ठी हजार नौ सय चौध रुपैयाँ र असी पैसा) र क्षतिपूर्ति रु.४४,४८५।- समेत पुनरावेदक प्रतिवादी कम्पनीबाट विपक्षी वादीले भराई पाउने ठहर्‍याई पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट भएको फैसलालाई अन्यथा भन्न नमिल्ने ।

सुरु काठमाडौँ जिल्ला अदालतको मिति २०६३/६/२८ को फैसला केही उल्टी गरी वस्तु बिक्री करारबमोजिम रकम र क्षतिपूर्तिसमेत भराउने ठहर्‍याई गरेको मिति २०६७/११/८ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: जयराम श्रेष्ठ

कम्प्युटर: विष्णुदेवी श्रेष्ठ

इति संवत् २०७२ साल चैत १४ गते रोज १ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६९-CR-०९६२, घरमा आगो लगाई ज्यान

मार्ने उद्योग, देउमान जिमी वि. नेपाल सरकार, नेपाल सरकार वि. देउमान जिमी

सासू ससुरा जीवित हुँदाका अवस्थादेखि नै बसोबासको लागि प्राप्त गरी जाहेरवालाले लामो समयदेखि भोगी बस्दै आएको घरमा प्रतिवादीले रक्सी खाएको सुरमा आगो लगाएको तथ्यसम्म स्थापित हुन आई प्रतिवादीले घरमा आगो लगाएको कार्य मुलुकी ऐन, आगो लगाउनेको महलको ५ नम्बरबमोजिम निषेधित कसुर गरेको पुष्टि हुन आएकाले प्रतिवादी देउमान जिमीलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १५ नं. बमोजिम १० वर्ष कैदको सजाय गर्ने गरेको सुरु संखुवासभा जिल्ला अदालतको फैसला मिलेको नदेखिँदा केही उल्टी गरी निज प्रतिवादी देउमान जिमीलाई मुलुकी ऐन, आगो लगाउनेको महलको ५ नं. बमोजिम ४ वर्ष कैद को सजाय हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, धनकुटाको फैसला मिलेकै देखिन आउने।

जाहेरवाला स्वयम्ले अदालतमा बकपत्र गर्दा घरमा खरको छानो, ढुङ्गा र माटोको गाह्रो १५ वटा झ्याल ढोका भएको घर भनी उल्लेख गरेको र आगलागीबाट के कुन सामान क्षति भयो विवरण र मूल्य खुलाउन सक्नुहुन्छ भनी सोधिएकोमा क्षतिको विवरण खुलाउन सकिँदैन भनी जाहेरवालाले बकी लेखाई दिएकोले अभियोग दाबीबमोजिम सुरु अदालतले जाहेरवालाको भनाइलाई मात्र आधार बनाई रु.९,५६,८००।- प्रतिवादीबाट जाहेरवालालाई भराई दिएको कानूनसङ्गत देखिन आएन। नोक्सानी भएको बिगो भराई पाउन क्षतिपूर्तिको दाबी लिई अभियोग दायर गर्दा क्षतिको यकिन मूल्याङ्कन गरी वादी पक्षले दाबी गर्नुपर्ने र क्षतिको बिगो भराई दिँदा अदालतले पनि वादी दाबीलाई आधार नमानी वस्तुनिष्ठ आधारमा वास्तविक क्षति भराई दिनुपर्ने हुन्छ, अन्यथा क्षतिलाई विचार गरी मनासिब क्षति मात्र भराई दिनु न्यायसङ्गत हुने हुन्छ। आगो लगाई नोक्सान पारेको

बिगोको सम्बन्धमा धनमालको विवरणसहितको मूल्य जाहेरवालाले खुलाउन नसके पनि धान, लत्ता कपडा, भाँडावर्तन र निज बसोबास गरेको घरमा आगो लगाएको अवस्थासमेतलाई विचार गर्दा रु. दुई लाख बिगो भराइदिने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, धनकुटाको फैसला मनासिब नै देखिन आउने।

सुरु संखुवासभा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।८।२० मा प्रतिवादी देउमान जिमीलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १५ नम्बरबमोजिम १० वर्ष कैद र आगो लगाउनेको महलको १० नं. बमोजिम क्षति हुन पुगेको बिगो रु.९,५६,८००।- प्रतिवादीबाट जाहेरवालाले भराई लिन पाउने र झुठ्ठा बकपत्र गर्ने प्रतिवादीका साक्षीहरू नन्दकुमार घिमिरे, कालीबहादुर घिमिरे, दुर्गाप्रसाद जिमी र दिनेश जिमीलाई अ.बं. १६९ बमोजिम जनही रु. ५००।- जरिवाना हुनेसमेत ठहर्याई फैसला केही उल्टी गरी पुनरावेदन अदालत, धनकुटाले मिति २०६९।६।३ मा प्रतिवादी देउमान जिमीलाई आगो लगाउनेको ५ नं. बमोजिम ४ वर्ष कैद र सोही महलको १० नं. बमोजिम नोक्सानीको बिगो रु.२,००,०००।- (दुई लाख) जाहेरवालालाई प्रतिवादी देउमान जिमीबाट भराइदिने ठहर्याएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: हर्कबहादुर क्षेत्री

कम्प्युटर: रमेश आचार्य

इति संवत् २०७२ साल फागुन १३ गते रोज ५ शुभम्।

४

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६८-CR-०६७१ र ०६७-CR-१२९९, डाँका तथा मानव बेचबिखन, देवान मुसलमान वि. नेपाल सरकार, महतो नुनिया वि. नेपाल सरकार

जाहेरवाला पीडित भिमबहादुर लोपचनको जाहेरी तथा प्रमाणित भएको बयानसमेतमा उल्लेख भएअनुसार निजलाई अपहरण गरी बन्दी बनाइएको घर प्रतिवादी सुरसती देवीको भएको र सो घरको

घरधनी महिला प्रतिवादीमध्येकी सुरसतीदेवी नुनिया नै रहेको कुरा निज सुरसती देवीले कसुरमा साबित रही अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष गरेको बयानसमेतबाट पुष्टि हुन्छ । प्रतिवादीमध्येकी निज सुरसती देवीलाई मानव बेचबिखनको कसुरको मतियारमा ५ वर्ष कैद र रु. २५,०००।- जरिवाना हुने ठहर्याई सुरुबाट भएको फैसलाउपर निजको पुनरावेदन नपरी चित्त बुझाई बसेको देखिएकोसमेतबाट जाहेरवाला भिमबहादुर लोपचनको सुरु जाहेरी एवम् प्रमाणित भएको बयान व्यहोराअनुसारको मानव बेचबिखन कार्य यी पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले गरेको थप पुष्टि हुन आउने ।

पुनरावेदक प्रतिवादीहरूलाई मुलुकी ऐन,अ. बं. १७३ नं. बमोजिम जाहेरवाला भिमबहादुरले सनाखत गर्दा आफूलाई अपहरणसमेत गर्ने मानिस यिनैसमेत हुन् भनेको देखिन्छ । निज जाहेरवाला पीडित भिमबहादुर लोपचनको कालगतिले मृत्यु भइसकेको भन्ने सुरुको फैसलाको ठहर खण्डमा समेत उल्लेख भएको तथ्यमा पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले अन्यथा भन्न सकेको नदेखिँदा जाहेरवाला भिमबहादुरको मृत्यु भइसकेको रहेछ भनी मान्नुपर्ने देखिन आई मृत्यु भइसकेका जाहेरवाला भिमबहादुरले अदालतमा बकपत्र हुन नसक्नु स्वभाविकै देखिन आउँछ । जाहेरवाला भिमबहादुरले अदालतमा बकपत्र नभएकै कारणसम्मबाट निजले सुरुमा दिएको किटानी जाहेरी तथा निजले किटान पोलसमेत गरेको बयान अदालतबाट प्रमाणित भएको तथ्यलाई अन्यथा मान्न मिल्ने अवस्था देखिँदैन । अदालतबाट प्रमाणित बयानसमेतका आधारमा यी पुनरावेदक प्रतिवादीहरू जाहेरवाला भिमबहादुरलाई अपहरण गरी बन्दी बनाई मानव बेचबिखनको कसुरमा निर्दोष हुन् भन्न सकिने स्थिति नदेखिने ।

पीडित भिमबहादुर लोपचनको सुरु किटानी जाहेरी, निजले गरेको बयान अदालतबाट प्रमाणित भइरहेको, पुनरावेदक प्रतिवादीहरू अनुसन्धानको क्रममा तथ्ययुक्त रूपबाट कसुरमा साबित रही

अदालतमा बयान गर्दा कसुरमा इन्कार रहे पनि मौकाको साबितीलाई प्रतित लायक ढङ्गबाट खण्डन गर्न नसकेको, प्रतिवादीमध्येकै सुरसती देवीको पुनरावेदन नपरेको, अपहरणमा संलग्नमध्येको एकजना हरिन्द्र महतो चमारको भिडन्तकै क्रममा मृत्यु भएको अवस्थासमेतका मिसिल संलग्न यावत् प्रमाणका आधारमा जाहेरवाला पीडित भिमबहादुर लोपचनलाई अपहरण गरी लगी बन्दीसमेत बनाई मानव बेचबिखनको कसुर अपराध निज पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले गरेको पुष्टि भइरहेको हुँदा दुईवटा अभियोगमध्ये दशी प्रमाणको अभावमा डाँकातर्फको कसुर अपराध ठहर नभएकै कारणबाट मात्र अन्य प्रमाणहरूबाट पुष्टि भइरहेको मानव बेचबिखनतर्फको कसुर अपराधसमेतमा निज पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ को दफा ४ को उपदफा २ को खण्ड (ख) मा वर्णित व्यवस्थाले अपहरण गरी ओसारपसार भएकै मान्नु पर्ने भएकाले सोही दफा ४ को उपदफा २ को खण्ड (ख) बमोजिमको कसुरमा सोही ऐनको दफा १५(१) को (छ) मा लेखिएबमोजिम कैद गर्नुपर्नेमा सो नगरी दफा ३ को उपदफा २ को कसुरमा दफा १५(१) (ड)(२) बमोजिम जनही १० वर्ष कैद र रु. ५०,०००।- जरिवाना हुने ठहर्याई सुरुले गरेको फैसला सदर गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको फैसला केही उल्टी भई प्रतिवादीहरूलाई उक्त दफा १५ (१)को (छ) बमोजिम ८ वर्ष ६ महिना कैद हुने ।

इजलास अधिकृत: जयराम श्रेष्ठ

कम्प्युटर: विष्णुदेवी श्रेष्ठ

इति संवत् २०७३ साल असार २० गते रोज २ शुभम् ।

५

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६७-CR-१००६, दूरसञ्चार ऐनअन्तर्गतको कसुर अपराध, नेपाल सरकार वि. सरोज लामासमेत

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९ को उपदफा १ को खण्ड (क) अनुसार पुनरावेदन अदालतले सुरु क्षेत्राधिकारअन्तर्गत फैसला गरेको अवस्थामा यस अदालतमा स्वतः एकतह पुनरावेदन लाग्नसक्ने देखिन्छ । सोबाहेक खण्ड (ख) र (ग) को अवस्था विद्यमान नभएमा पुनरावेदन अदालतको फैसलाउपर यस अदालतमा पुनरावेदन लाग्नसक्ने देखिँदैन । खण्ड (ख) र (ग) ले यस अदालतमा पुनरावेदन गर्न पाउने सर्त र सीमा तोकेको देखिन्छ । कानूनमा उल्लिखित सीमा र सर्त वादी नेपाल सरकारले पनि पालना गर्नुपर्ने हुन्छ । पुनरावेदन अदालतले खण्ड (ख) बमोजिम १० वर्ष वा सोभन्दा बढी सजाय गरेको मुद्दा र खण्ड (ग) को अवस्थाको विद्यमान नभएको अवस्थामा यस अदालतमा पुनरावेदन लाग्न सक्ने गरी कानूनी व्यवस्था गरेको कुरामा वादी पक्षले ध्यान दिएको देखिएन । खण्ड (ख) बमोजिम पुनरावेदन अदालतले १० वर्ष वा सोभन्दा बढी कैद सजाय र खण्ड (ग) बमोजिम जिल्ला अदालतसमेतको फैसला पुनरावेदन अदालतबाट केही वा पूरै उल्टी नभएको मुद्दामा यस अदालतमा ऐ. दफा १२ बमोजिम मुद्दा दोहोर्याई हेरी पाउन निवेदन दिई निस्सा प्रदान भएको अवस्थामा बाहेक पुनरावेदनको रोहबाट दोस्रो तहको पुनरावेदन लिएर यस अदालतमा प्रवेश गर्न मिल्ने नदेखिने ।

प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादी सरोज लामालाई न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९ को खण्ड (ख) बमोजिम १० वर्ष वा सोभन्दा बढी कैद सजाय भएको र जिल्ला अदालतको फैसला केही वा पूरै उल्टी भई खण्ड (ग) को अवस्था देखिँदैन । यस अवस्थामा वादी नेपाल सरकारले ऐ. दफा १२ बमोजिम उपचार माग गर्न आउनुपर्नेमा दफा ९ बमोजिम उपचार माग गरेको देखिँदा तथ्यमा प्रवेश गरी न्याय निरूपण गर्न मिलेन । तसर्थ वादी नेपाल सरकारको तर्फबाट यस अदालतमा पेस भएको ०६७-CR-१००६ को पुनरावेदन सो

हदसम्म खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: भिमबहादुर निरौला

कम्प्युटर: रमेश आचार्य

इति संवत् २०७३ साल जेठ ५ गते रोज ४ शुभम् ।

६

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७२-RC-०१४०, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. धनबहादुर सार्की

मृतकको मृत्यु सम्बन्धमा प्रतिवादीले मौका र अदालतमा गरेको साबिती बयान घटनास्थल तथा लास प्रकृति विवरण, शव परीक्षण प्रतिवेदनबाट समेत समर्थित भएको हुँदा प्रतिवादीले गरेको बयान प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ९, वस्तुस्थिति मुचुल्काका मानिसहरूले गरेको बकपत्र ऐ. दफा १८ बमोजिम र शव परीक्षण गर्ने विशेषज्ञ डा. लक्ष्मीकान्त अर्यालले गरेको बकपत्र ऐ. दफा २३ को उपदफा (७) बमोजिम प्रतिवादी विरुद्ध ठोस र विश्वसनीय प्रमाणको रूपमा लिन मिल्ने हुँदा सोही आधार र कारणबाट प्रतिवादी धनबहादुर सार्कीले श्रीमती तारा भन्ने मनमाया सार्कीको हत्या गरेको पुष्टि हुन आउने ।

पुनरावेदन अदालत, पोखराले मिति २०७२।१।२८ गते प्रतिवादी धनबहादुर सार्कीलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३ नं. को देहाय ३ बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने ठहर्याई गरेको फैसला साधकको रोहमा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: भिमबहादुर निरौला

कम्प्युटर: रमेश आचार्य

इति संवत् २०७३ साल जेठ २६ गते रोज ४ शुभम् ।

७

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७२-RC-०१४५, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. रुद्रप्रसाद तिमिल्सिना

विशेषज्ञ डा. राजन शर्माले मिति २०७०।१।२६ मा स्वास्थ्य परीक्षण गर्दा प्रतिवादीको दृष्टिभ्रम र मतिभ्रम भएको पाइयो भनी बकपत्र गरेको सम्बन्धमा विचार गर्दा मिति २०६९।७।३० मा वारदातपश्चात्को करीब ५ महिनापछि स्वास्थ्य जाँच भएको देखिन्छ । वारदातभन्दा पछि लामो समयको अन्तरालमा भएको स्वास्थ्य जाँच परीक्षण प्रतिवेदनले वारदात हुँदा मगज बिग्रेकाले कामको प्रकृति र परिणाम थाहा पाउन नसकेको भन्न न्यायको मान्य सिद्धान्तले मिल्दैन । त्यसमा पनि वारदात हुँदाको समयसम्म प्रतिवादीले आफैँले मेडिकल हल सञ्चालन गर्दै आएको देखिन्छ । नियमितरूपमा आफ्नो मेडिकल हल सञ्चालन गर्दै आएका प्रतिवादी वारदातको दिन पनि नियमित कार्य गरी घरमा आएपछि अचानक त्यस प्रकृतिको कडा रोग लागी कामको प्रकृति र परिणाम थाहा नपाउने अवस्थामा पुगेको भन्न प्रमाणको अभावमा औचित्यपूर्ण देखिँदैन । विशेषज्ञ डा. राजन शर्माले गरेको बकपत्र वारदातपश्चात् भएको हुँदा त्यसलाई प्रमाणमा ग्रहण गर्न फौजदारी विधिशास्त्रको सिद्धान्तले मिल्दैन । त्यसैले वारदातपश्चात् प्रतिवादी Mental illness psychosis बिरामी भएको अवस्थाले घटना भएको समयमा प्रतिवादी Plea of legal insanity भएको चित्रित हुन सकेको नदेखिने ।

प्रतिवादीलाई पुनरावेदन अदालत, पोखराले सर्वस्वसहित जन्मकैद सजाय हुने ठहर्याई गरेको फैसला मिलेको छ, छैन भन्ने सम्बन्धमा वीचार गर्दा प्रतिवादी र मृतक श्रीमान् श्रीमती भएको तथ्यमा विवाद छैन । श्रीमान् श्रीमतीबीच छोरा नविनको विषयमा समेत झै-झगडा वाद विवाद हुने गरेको कुरा प्रतिवादीको बयानबाट देखिन्छ भने वारदातको समयमा पनि भनाभन झै-झगडा भएको कुरा प्रतिवादी एवम् मृतकको छोरा विशाल तिमिल्सिनाको कागजबाट देखिन्छ । आफूले अपराध गरेको कुरा मौका र अदालतमा स्वभाविक एवम् क्रमबद्धरूपले वर्णन गरी झै-झगडा

वादविवादको रिसमा भान्सा कोठाबाट खुकुरी ल्याई श्रीमतीलाई २/३ पटक घाँटीमा प्रहार गर्दा मृतकले प्रतिवादीले प्रहार गर्दै गरेको खुकुरी छेक्न खोज्दा हात र गालामा चोटपटक लागेको भनी बयान गरेको देखिन्छ । निजको बयानमा उल्लेख भएबमोजिमका चोटपटक घटनास्थल तथा लास प्रकृति विवरणबाट पनि देखिएको हुँदा निजको बयान शव परीक्षण प्रतिवेदन र घटनास्थल तथा लास प्रकृति विवरणबाट समर्थित भएबाट प्रतिवादीले गरेको बयान प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ९ बमोजिम प्रतिवादी विरुद्ध प्रमाण लाग्ने नै भएकाले प्रतिवादीले मनसायपूर्वक श्रीमती मीना तिमिल्सिनाको हत्या गरेको पुष्टि हुन आउने ।

प्रस्तुत वारदातमा प्रतिवादी रुद्रप्रसाद तिमिल्सिना आफैँले खुकुरीले घाँटीमा २/३ पटक प्रहार गरी कर्तव्य गर्दा मृतक मिना तिमिल्सिनाको मृत्यु भएको देखिएकोमा मिसिल संलग्न प्रमाण कागजबाट प्रतिवादीको स्वीकारोक्ति समर्थन भएकोले प्रतिवादीलाई पुनरावेदन अदालत, पोखराले सुरु अदालतको फैसला उल्टी गरी आरोपित कसुरमा सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने ठहर्याई गरेको फैसला मिलेकै देखिँदा साधकको रोहमा सदर हुने ।

प्रतिवादीलाई सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने ठहरी फैसला भए पनि वारदातको प्रकृति हेर्दा सो सजाय चर्को पर्ने देखियो । समग्र घटनाको विवेचनाबाट प्रतिवादीले पूर्वरिसइवी राखी योजना बनाई श्रीमती मिना तिमिल्सिनाको हत्या गरेको देखिँदैन । निजले मौका र अदालतमा बयान गर्दा मानसिक (डिप्रेसन) रोग लागेको जिकिर लिई श्रीमतीको हत्यापश्चात् वारदात कोठामा नै बसी काहिँ कतै नभागी वारदात भएको कोठाबाटै पक्राउ परी कसुरमा साबित रही न्यायिक प्रक्रियामा सहयोग गरेको अतिरिक्त श्रीमान् श्रीमतीबीच भनाभन झगडा हुँदा हुँदैको समयमा तत्काल भएको वारदातको प्रकृतिलाई दृष्टिगत गर्दा भवितव्य हो कि भन्ने देखिँदा प्रतिवादीलाई

१५ वर्ष कैद सजाय निर्धारण गर्दा न्यायोचित हुने र कानूनको मनसाय पनि पूरा हुने देखिएकोले मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ नं. बमोजिम प्रतिवादी रूद्रप्रसाद तिमिल्सिनालाई १५ वर्ष कैद सजाय हुने।

इजलास अधिकृत: भिमबहादुर निरौला

कम्प्युटर: रमेश आचार्य

इति संवत् २०७३ साल जेठ २६ गते रोज ४ शुभम्।

इजलास नं. ४

१

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की, ०६९-CI-०७७९, निषेधाज्ञा / परमादेश, कांग्रेस चौधरी वि. जि.प्र.का., इनरूवा सुनसरीसमेत

मिति २०६६।१।२८ मा निवेदक कांग्रेस चौधरीले जिल्ला प्रशासन कार्यालय र जिल्ला प्रहरी कार्यालय, सुनसरीमा शान्तिसुरक्षा गरिपाउँ भनी दिएको निवेदनमा शान्तिसुरक्षाको लागि आदेश भएको कुरा मिसिल संलग्न रहेको प्रमाणबाट देखिन्छ। निवेदन दाबीमा विपक्षीहरूले कुटपिट गर्ने अपहरण गर्नेजस्ता कार्य गर्ने आशङ्का रहेको भनी उल्लेख गरेकामा त्यस्ता कसुरजन्य कार्य भएमा शान्ति सुरक्षा कायम गर्न जिल्ला प्रशासन कार्यालय वा जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा निवेदन दिई शान्ति सुरक्षा प्राप्त गर्ने उपचारको बाटो यी पुनरावेदक निवेदकले अवलम्बन गर्न सक्ने नै।

त्यसका साथै यी पुनरावेदकले शान्तिसुरक्षा गर्ने निकायहरूमा शान्तिसुरक्षा प्रदान गराई पाउन निवेदन लिई जाँदा निवेदन लिन इन्कार गरेको भनी निवेदन दाबी गरेको सम्बन्धमा विचार गरी हेर्दा निवेदक जिल्ला प्रशासन कार्यालय तथा जिल्ला प्रहरी कार्यालय सुनसरीमा कुनै उजुरसमेत लिएर नगएको तथा त्यससम्बन्धी कुनै उजुर नपरेको भन्ने यी दुवै

निकायको मिसिलसंलग्न लिखित जवाफलाई यी पुनरावेदकले कुनै भरपर्दो प्रमाणले खण्डन गरी पुष्टि गरेकोसमेत नदेखिने।

“नागरिक अधिकार ऐन, २०१२ को कानूनी व्यवस्थाबमोजिम निषेधाज्ञाको आदेश जारी हुन कुनै व्यक्तिको कानूनी अधिकारको हनन् हुने आशङ्का भएको हुनुपर्ने देखिन्छ। विपक्षी निकायहरूले अशान्ति गरेकामा शान्तिसुरक्षा गरिपाउँ भनी निवेदन दिएका बखत यी पुनरावेदकले उपचार प्राप्त गर्ने नै हुँदा र प्रहरी प्रशासनसमेत शान्तिसुरक्षाका लागि निवेदन परेमा शान्तिसुरक्षा दिन इन्कार नगरेको लिखित जवाफ प्रस्तुत भइरहेबाट निवेदन मागबमोजिम निषेधाज्ञा परमादेशको आदेश जारी गर्नुपर्ने अवस्था नदेखिँदा रिट खारेज गरेको पुनरावेदन अदालत, विराटनगरको फैसला मनासिब नै देखिने।

इजलास अधिकृत: शकुन्तला कार्की

कम्प्युटर: रानु पौडेल

इति संवत् २०७३ साल साउन ३२ गते रोज ३ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की, ०७१-CI-०२०८, उत्प्रेषण / परमादेश, पुष्प चित्रकार वि. नेपाल सरकार ऊर्जा मन्त्रालय, काठमाडौंसमेत

निवेदकले मिति २०६३।८।१० मा प्राप्त गरेको सर्वेक्षण अनुमतिपत्रको म्याद पटकपटक थप भई २०६८।८।१९ मा ५ वर्ष व्यतित भइसक्दासमेत सो अवधिभित्रै नियम १२, १३, १४ को विवरण खुलाई दरखास्त दिनुपर्नेमा सो गरेको देखिएन। सर्वेक्षण अनुमति पत्रको म्यादभित्रै सम्पूर्ण कार्य सम्पन्न गर्न मिति २०६८।८।१९ मा जानकारी गराएकोमा सो केही गर्न नसकी उद्योग दर्ता, विद्युत् खरिद बिक्री सम्झौतासमेतका कार्यहरू कारवाहीयुक्त अवस्थामा रहेका भन्नेसम्म आधारमा निवेदकले सर्वेक्षण अनुमति प्राप्त गर्दाको सर्तहरू पूरा गरेको मान्न नमिल्ने।

विद्युत् ऐन, २०४९ को दफा ५ मा विद्युत् अनुमति पत्रको अवधि सम्बन्धमा व्यवस्था गरिएको छ। उक्त दफाको उपदफा (१) मा “विद्युत्को सर्वेक्षणको अनुमतिको लागि दिइने अनुमतिपत्रको अवधि बढीमा पाँच वर्षसम्मको हुनेछ” भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको छ। उक्त कानूनी व्यवस्थाबमोजिम प्रस्तुत विवादमा विपक्षी कम्पनीले पाएको अनुमति पत्र मिति २०६३।८।१० मा जारी भई सोको म्याद २०६८।८।९ सम्म कायम रही विद्युत् सर्वेक्षण अनुमति पत्रको अवधि पाँच वर्ष व्यतित भएको देखिन्छ।

पुनरावेदक निवेदकलाई विपक्षी विद्युत् विकास विभागको प.सं. ३६, ०६८/६९ मिति २०६८।४।९ को पत्रबाट सर्वेक्षण अनुमतिपत्रको म्यादभित्रै सम्पूर्ण कार्य सम्पन्न गरी विद्युत् उत्पादनको अनुमतिपत्रको लागि दरखास्त पेस गर्न जानकारी गराइएको र विपक्षीबाट विद्युत् उत्पादनको अनुमति पत्रको लागि केही कागजात र तत्काल कायम रहेको दस्तुरसहितको मिति २०६८।८।७ मा निवेदन दर्ता गराइएको तथा उक्त निवेदनउपर कारवाही हुँदा विपक्षीबाट विद्युत् खरिद बिक्री सम्झौता, कनेक्सन एग्रिमेन्ट, स्वीकृत वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, नियम ९३ बमोजिमको उद्योग दर्ता प्रमाण पत्र, आयोजना निर्माणको लागि लाग्ने लागतको वित्तीय व्यवस्थालगायत अति आवश्यकीय कागजात विवरण पेस नगरेको भन्ने मिसिल संलग्न रहेको नेपाल सरकार, ऊर्जा मन्त्रालय, विद्युत् विकास विभागको लिखित जवाफबाट देखिन्छ। उक्त कुरालाई हैन भनी यी पुनरावेदकले कुनै प्रमाणले पुष्टि गरेकोसमेत देखिएन। तसर्थ यी पुनरावेदकले विद्युत् उत्पादन अनुमतिपत्रको लागि कानूनबमोजिम आवश्यकीय प्रमाण पेस गरेको नपाइने।

विद्युत् ऐन, २०४९ को दफा ५ मा विद्युत् अनुमति पत्रको अवधि ५ वर्षको हुने र उक्त अवधिभित्रै आवश्यक कागजात पेस गर्नुपर्ने हुँदा उक्त अवधि पूरा

भएको १ वर्षपछि मात्र मिति २०६९।१०।१२ मा सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरेको र प्रचलित कानूनी प्रक्रिया पूरा गरी ऊर्जा मन्त्रालयको मिति २०६९।१०।१५ को निर्णयअनुसार उक्त पुनरावेदकको मिति २०६८।८।७ मा पेस भएको निवेदन रद्द गरिएको भन्ने मिसिल प्रमाणबाट देखिएबाट यी पुनरावेदकले विभागले पटकपटक दिएको आदेश एवम् सार्वजनिक सूचनाको बेवास्ता गरेको देखिने।

तसर्थ उल्लिखित तथ्य, व्यवस्था एवम् विवेचनासमेतको आधारमा कानूनबमोजिम पूरा गर्नुपर्ने दायित्व पूरा गर्न मिति २०६९।३।२७ को पत्र तथा मिति २०६९।८।१३ को गोरखापत्रमा प्रकाशित सूचनाबमोजिम आवश्यक कार्य पूरा गर्न नसकेको अवस्थामा निवेदकले लिएको सर्वेक्षण अनुमति पत्रको म्याद व्यतित भइसकेपश्चात् मिति २०६९।१०।१२ मा सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरी निवेदकले मिति २०६८।८।७ मा पेस गरेको निवेदनअनुसार विद्युत् उत्पादन अनुमति पत्र जारी गर्न नमिल्ने भई कानूनबमोजिम ऊर्जा मन्त्रालयबाट मिति २०६९।१०।१५ को निर्णयअनुसार निवेदन रद्द गर्ने निर्णय कानून प्रतिकूल नदेखिँदा निवेदकको मागबमोजिम उत्प्रेषणयुक्त परमादेशको आदेश जारी गर्न नमिल्ने भई प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ भन्ने पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०७१।१।२४ को फैसला मनासिबै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: शकुन्तला कार्की

कम्प्युटर: चन्दनकुमार मण्डल

इति संवत् २०७३ साल साउन ३२ गते रोज ३ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की, ०७१-८।-०५६४, निषेधाज्ञा, सुरेशकुमार वर्मा वि. कृषि विकास बैंक, धनगढीसमेत निर्णयतर्फ विचार गर्दा, कृषि विकास बैंक लिमिटेड, बैकिङ शाखा कार्यालय, महेन्द्रनगरबाट

सूर्यदेव बर्माको नाउँको साबिक भुजेला गा.वि.स. को प्लट नं. २२ को कि.नं. ५८६ र २८६ क्रमशः ज.वि. ०-६-१० र ०-१०-० जग्गा मालपोत कार्यालय कञ्चनपुरको र.नं. १७९४ मिति २०५८।९।२४।३ को पारित दृष्टिबन्धकबमोजिम जग्गाधनी सूर्यदेव नारायण बर्माले धितो राजीनामाको दृष्टि बन्धक पारित गरी दिई मालपोत कार्यालय, कञ्चनपुरको मिति २०५८।९।२४ को पत्रबमोजिम उक्त जग्गा बैंकको नाममा रोक्का रही जग्गा धनीका एकाघर सगोलका छोरा बुहारीबमोजिम उक्त जग्गा बैंकको नाममा रोक्का रही जग्गाधनीका एकाघर सगोलका छोरा बुहारी सन्जु बर्माका नाउँमा दर्ता रहेको सिर्जना होटेल एण्ड रेष्टुरेन्टको नामबाट रु. १२,००,०००।- (अक्षरेपी बाह्र लाख) कर्जा दिई लिएको तथ्य विपक्षी बैंकबाट प्राप्त हुन आएको मिसिल संलग्न प्रमाणबाट देखिने।

बैंक तथा वित्तिय संस्थासम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ५७ लाई हेर्दा "कुनै व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संस्थाले इजाजतपत्र प्राप्त संस्थासँग भएको कर्जाको सम्झौता वा सर्त कबुलियतको पालना नगरेमा वा लिखतको भाखाभित्र इजाजतपत्र प्राप्त संस्थाको कर्जा चुक्ता नगरेमा वा इजाजत प्राप्त संस्थाले जाँचबुझ गर्दा लिएको कर्जा रकम जुन प्रयोजनको लागि लिएको हो सो प्रयोजनमा नलगाएमा वा हिनामिना वा दुरुपयोग भएको देखिएमा सम्बन्धित लिखत वा प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि ऋणीले इजाजतपत्र प्राप्त संस्थालाई लेखिदिएको वा इजाजतपत्र प्राप्त संस्थामा राखेको धितो वा सुरक्षणलाई इजाजतपत्र प्राप्त संस्थाले लिलाम बिक्री गरी वा अन्य कुनै व्यवस्था गरी आफ्नो साँवा ब्याज असुल गर्न सक्नेछ" भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको देखिन्छ। उक्त कानूनी व्यवस्थाअनुसार ऋणी सन्जु बर्माले लिएको ऋण नतिरेको अवस्थामा उक्त ऐनको दफा ५७ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी ऋणबापत प्रवाह गरेको सम्पत्ति लिलाम गरी साँवा ब्याज असुलउपर गर्न पाउने

नै हुँदा निषेधाज्ञाको आदेश जारी नगर्ने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, महेन्द्रनगरको अन्तिम आदेश मनासिबै देखिन आउने।

तसर्थ उल्लिखित व्यवस्थाबमोजिम रिट निवेदकको मागदाबीबमोजिम निषेधाज्ञा जारी नहुने भई रिट खारेज हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, महेन्द्रनगरको मिति २०७०।१०।८ को अन्तिम आदेश मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: शकुन्तला कार्की

कम्प्युटर: रानु पौडेल

इति संवत् २०७३ साल साउन ३२ गते रोज ३ शुभम्।

इजलास नं. ५

१

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७०-WO-०३४३, उत्प्रेषण, विष्णुप्रसाद निरौला वि. स्वास्थ्य सेवा विभाग, टेकुसमेत

उपस्वास्थ्य चौकी चौरीखर्कका इन्चार्जले निवेदकलाई अवकाश दिने अधिकार कानूनले प्रदान गरेको नदेखिए पनि मिति २०६६/१०/२४ को पत्र पञ्चमणि राईले तयार गरेको नभई निवेदकले नै तयार गरी निज पञ्चमणि राईले प्रमाणितसम्म गरिदिएको देखिन्छ। साथै सो पत्रको अन्तमा उल्लेख भएको अवकाशपत्र यसैलाई मान्नु भन्नेसमेतको व्यहोरा पनि पञ्चमणि राईले थप नगरी निवेदकले नै थप गरेको कुरा पञ्चमणि राईको लिखित जवाफबाट देखिन आएको छ। निजामती किताबखानाको च.नं. ३०१२।६६८३ मिति २०६७।३।४ को पत्रअनुसार संकेत नं. १४११६९ का निवेदकको जन्म २००७।८।१३ मा भएको २०६७।८।१२ मा ६० वर्ष उमेर पूरा हुने आधारमा स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ को दफा ४५ बमोजिम मिति २०६७।८।१३ गतेदेखि लागू हुने गरी

मिति २०६७।९।२५ मा जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय सोलुखुम्बुबाट दिएको अवकाश पत्रलाई अन्यथा भन्न नमिल्ने।

मिति २०६६।१०।२४ को पत्रले यी निवेदकको संवैधानिक एवम् कानूनी हक कुण्ठित गरेको अवस्थासमेत देखिन आएन। जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, सोलुखुम्बुले यी रिट निवेदकलाई दिएको च.नं. १९६ मिति ०६७।९।२५ को बोधार्थ पत्रमा नियमानुसार पाउने तलब भत्ता भुक्तानी लिन सम्पर्क राख्नु होला भनी उल्लेख भएको देखिँदा २०६७ साल साउन १ गतेदेखि अवकाश मिति २०६७।८।१२ सम्मको तलब भत्ता र अन्य सुविधा दिन विपक्षीले इन्कार गरेको भन्ने निवेदन जिकिरसमेत विश्वसनीय एवम् पत्यारलायक नदेखिने।

अतः रिट निवेदकले २०६७ साल असार मसान्तसम्मको तलब भत्ता पाइसकेको र त्यसपछिको तलब भत्ता दिन सम्बन्धित निकाय इन्कारी रहेको नदेखिएकोले हाजिर रही काम गरेको अवधिको तलब भत्ता यी निवेदकले कानूनबमोजिम प्राप्त गर्न सक्ने नै हुँदा मागबमोजिम आदेश जारी गरिरहनु परेन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृतः यमप्रसाद बास्कोटा
कम्प्युटरः चन्द्रा तिमल्सेना
इति संवत् २०७३ साल असार १५ गते रोज ४ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७०-RC-०१२९, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. घमण्डबहादुर पुन

प्रतिवादीको अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको बयान प्रमाण ऐन, २०३९ को दफा ९(१) ले प्रमाणमा ग्रहण योग्य हुन्छ। जाहेरी दर्खास्त, घटना विवरणका व्यक्तिहरूको भनाइ, लास जाँच घटनास्थल प्रकृति मुचुल्का र शव परीक्षण प्रतिवेदनसमेतबाट प्रतिवादीको अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष भएको बयान समर्थित

भएको देखिन्छ। सँगै हिँडको साथी भिरबाट आफैं लडेको भए यी प्रतिवादीले खोजखबर सूचना जानकारी गराई तत्काल उद्धार कार्यमा लाग्नुपर्ने सो केही नगरी घटनापश्चात् आफ्नो घरमा गई कसैलाई जानकारी नदिई बसेबाट यी प्रतिवादीले मृतकलाई भिरबाट लडाई कर्तव्य गरी मारेको तथ्य पुष्टि भएको पाइने।

उल्लिखित आधार प्रमाणहरूबाट प्रतिवादी घमण्डबहादुर पुनले मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १ र १३(३) नं. विपरीत कसुर अपराध गरेको पुष्टि हुन आएकोले निजलाई सोही महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर्याएको सुरु सल्यान जिल्ला अदालतको फैसला सदर हुने ठहर गरी पुनरावेदन अदालत, तुलसीपुरबाट मिति २०७०।३।१७ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा प्रस्तुत मुद्दामा साधक सदर हुने।

इजलास अधिकृतः यमप्रसाद बास्कोटा

कम्प्युटरः मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७३ साल साउन १६ गते रोज १ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७१-RC-००४९, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. प्रभुराज उपाध्याय

जाहेरी दरखास्त, जाहेरवालाको बकपत्र, घटनास्थल लासजाँच मुचुल्का तथा शव परीक्षण प्रतिवेदन, प्रतिवादी प्रभुराज उपाध्यायको प्रहरीमा र अदालतमा कसुरमा साबित रही गरेको बयान, घटना विवरण कागजका व्यक्तिहरूको बकपत्र, दशीको रूपमा बरामद हँसियालाई प्रतिवादीले सनाखत गरेकोसमेतका आधार कारणबाट प्रतिवादी प्रभुराज उपाध्यायको कर्तव्यबाट पार्वती उपाध्यायको मृत्यु भएको भन्ने देखिन आयो। हँसियाजस्तो जोखिमी हतियार प्रहार गरिएको र घाँटीको हड्डीसमेत भाँचिएको देखिँदा प्रतिवादीले ज्यानसम्बन्धीको महलको १ नं. विपरीत ऐजनको महलको १३ (१) नं. बमोजिमकै कसुर गरेको

देखिन आउने ।

माथि विवेचित आधार कारणहरू समेतबाट प्रतिवादी प्रभुराज उपाध्यायको कर्तव्यबाट मृतक पार्वती उपाध्यायको मृत्यु भएकोले निज प्रतिवादीले मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३ बमोजिमको कसुर गरेको देखिँदा प्रतिवादी प्रभुराज उपाध्यायलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) बमोजिम सर्वस्वसहित जन्म कैद हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, दिपायलको मिति २०७०।८।३० गतेको फैसला मिलेकै देखिँदा साधकको रोहबाट सदर हुने ।

प्रतिवादी प्रभुराज उपाध्यायलाई १० वर्ष कैद हुन भनी पुनरावेदन अदालतले अ.बं.१८८ नं. बमोजिम राय व्यक्त गरेको सन्दर्भमा पनि विचार गर्दा प्रतिवादी प्रभुराज उपाध्याय र निजकी पत्नी पार्वती देवी (मृतक) का बीच घरायसी सामान्य विवाद भए पनि ज्यान मार्नेसम्मको रिसइवी थियो भन्ने नदेखिएकोमा राति करिब १० बजेको समयमा पहिले पार्वती देवीले नै प्रभुराजउपर हँसिया प्रहार गरेको र निज प्रभुराजको हातमा चोट लागेकोसमेत देखिएबाट विवाद सुरु पार्वती देवीले नै गरेको देखिन्छ । विवाद बढ्दै गई प्रतिकार गर्दा प्र.प्रभुराजले मृतकले लिएको हँसिया खोसी प्रहार गर्दा पार्वतीको मृत्यु भएको देखिन्छ । प्रतिवादीको ज्यान मार्ने पूर्वयोजना र मनसायसमेत नदेखिएकोले आफ्नी पत्नी पार्वती देवीको मृत्यु भएपछि प्र. प्रभुराज उपाध्यायले भाग्ने उम्कने प्रयास नगरी घटनाका बारेमा आफ्नो भतिजा ध्रुवराज उपाध्यायलाई खबर गरेको देखियो । प्रहरी कार्यालयमा गई घटना विवरण बताई आत्मसमर्पण गरी आफूले कुटपिट गरेको कारणबाट पत्नीको मृत्यु भएको हो भनी प्रहरीसमक्ष तथा अदालतमा समेत आरोपित कसुर गरेकोमा साबित भई बयान गरेको देखिन्छ । प्र.प्रभुराज उपाध्यायले न्यायिक प्रक्रियामा पुर्याएको सहयोग विचारणीय रहेबाट यस अवस्थामा प्र.प्रभुराज उपाध्यायलाई

ऐनबमोजिम ठहरिएको सजाय गर्दा चर्को पर्न जाने देखिँदा प्र.प्रभुराज उपाध्यायलाई सर्वस्वसहित जन्मकैद गर्नु भन्दा १०(दश) वर्षमात्र कैद गर्नु मनासिब हुने देखिएकोले पुनरावेदन अदालत, दिपायलबाट अ.बं.१८८ नं.बमोजिम व्यक्त राय सदर हुने ।

इजलास अधिकृत : गेहेन्द्रराज पन्त

कम्प्युटर: चन्दनकुमार मण्डल

इति संवत् २०७२ साल फागुन १० गते रोज २ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०६८-CR-०६५८, उत्प्रेषण / परमादेश, ठाकुरप्रसाद भट्टराई वि. मन्त्रिपरिषद्, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

निजामती सेवा नियमावली, २०५० को नियम ३६ को उपनियम (१)(क) मा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले प्रत्येक वर्ष साउन एक गतेदेखि साउन मसान्तभित्र सरुवा गर्ने व्यवस्था भएको पाइन्छ । निजामती सेवा ऐन, २०४९ को दफा १८ को उपदफा १२ मा समयावधि पूरा नभई गरेको सरुवा बदर गराउने कानूनी व्यवस्था गरेको पाइन्छ । जसअनुसार अन्य निकायले गरेको सरुवा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले र सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले गरेको सरुवा नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्ले रद्द गर्ने सक्ने व्यवस्था भएकोमा यी रिट निवेदकले सरुवा बदरको लागि निजामती सेवा ऐन, २०४९ को दफा १८ को उपदफा (१२) बमोजिम प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयमा मिति २०७२।११।३० मा निवेदन दिँदा कुनै सुनुवाई नभई उपचार नपाएर रिटको माध्यमबाट आएको भन्ने निवेदन व्यहोरामा उल्लेख गरेको देखिन्छ । मिति २०७२।११।३० मा मन्त्रिपरिषद्मा उजुरी दिई उपचारको प्रक्रिया अवलम्बन गर्दा लाग्ने समय नपर्खी मिति २०७३।१२।१ मा रिट निवेदन दिएको देखिन्छ भने अदालतमा रिट निवेदन परेको विषयमा मन्त्रिपरिषद्बाट निर्णय गर्न

नमिल्ने भन्ने आशय प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयको लिखित जवाफबाट देखिने।

अतः उल्लिखित कानूनी व्यवस्था एवम् आधार प्रमाणहरूबाट मन्त्रिपरिषद्मा दिएको सरुवा बदर गर्ने निर्णय गर्दा लाग्ने समयको ख्याल नगरी निर्णय नहुँदै रिट निवेदक अदालत प्रवेश गरेको देखिन्छ भने निवेदक सरुवा भएको मिति २०७१।१।१७ देखि मिति २०७३।१।१६ मा २ वर्ष अवधि पूरा भइसकेको अवस्थामा रिट निवेदकको दाबीबमोजिम रिट जारी गर्नु परेन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: यमप्रसाद बास्कोटा

कम्प्युटर: मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७३ साल साउन १८ गते रोज ३ शुभम्।

५

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७०-CR-०१९३, ०७२-RC-००२२, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. राजेन्द्रबहादुर शाहीसमेत, नेपाल सरकार वि. टेकबहादुर शाही

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९(१) अनुसार पुनरावेदन अदालतले गरेको फैसला वा अन्तिम आदेशउपर देहाएका मुद्दामा सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन लाग्नेछः-

- (१) पुनरावेदन अदालतले सुरु कारवाही र किनारा गरेको मुद्दा,
- (२) दश वर्ष वा सोभन्दा बढी कैदको सजाय भएको मुद्दा, र
- (३) तीन वर्ष वा सोभन्दा बढी कैदको सजाय, पच्चीस हजार रुपैयाँ वा सोभन्दा बढी जरिवाना, पचास हजार रुपैयाँ वा सोभन्दा बढी बिगो भएको वा बिगो नखुलेको मुद्दामा सुरु अदालत, निकाय वा अधिकारीले गरेको निर्णयउपर पुनरावेदन अदालतले पुनरावेदनको रोहमा निर्णय गर्दा केही वा

पूरै उल्टी भएको मुद्दा भनी उल्लेख भएको पाइने।

ऐनमा रहेको उक्त कुनै पनि प्रावधान प्रस्तुत मुद्दामा आकर्षित भइरहेको विद्यमानता छैन। यी प्रतिवादीहरू लालबहादुर शाही, धनबहादुर शाही, राजेन्द्रबहादुर शाही र कुलबहादुर शाहीलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको २६ नं. को अभियोग मागदाबी रहेकोमा अभियोगदाबी नपुग्ने भई यी प्रतिवादीहरूलाई सुरु मुगु जिल्ला अदालतले सफाइ पाउने ठहर्याएको फैसलालाई सो फैसला मिलेकै देखिँदा सुरु सदर हुने भनी ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, जुम्लाबाट फैसला भएको अवस्था देखिन्छ। पुनरावेदन अदालत, जुम्लाले गरेको सो फैसलाउपर सर्वोच्च अदालतमा पनि पुनरावेदन लाग्ने अवस्था उल्लिखित विवेचित ऐन र अन्य प्रचलित कानूनमा समेत रहे भएको नपाइँदा यी प्रतिवादीहरूका हकमा वादी नेपाल सरकारले दायर गराएको पुनरावेदन लाग्न सक्ने अवस्था कै नहुँदा खारेज गर्नुपर्ने देखियो। अतः प्रतिवादीहरू लालबहादुर शाही, धनबहादुर शाही, राजेन्द्रबहादुर शाही र कुलबहादुर शाहीलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको २६ नं. को अभियोग मागदाबीबमोजिम गरिपाउँ भन्ने वादी नेपाल सरकारले यस अदालतमा दिएको पुनरावेदन खारेज हुने।

प्रतिवादी टेकबहादुर शाहीको हकमा साधकको रोहमा विचार गर्दा lacerated wound with open fracture of frontal bone, multiple piece of frontal bone size of wound 6" × 3" उल्लेख गर्दै cause of death मा severe head injury [comminuted, depressed fracture of frontal bone with laceration underlying meanings and brain] भन्ने शव परीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेख भएको तथ्यसँग अन्य परिस्थितिजन्य प्रमाणका साथै

स्वयम् यी प्रतिवादीको मौकाको बयानले यस वारदातमा मृतक कर्णबहादुर पुनलाई कर्तव्य गरी मार्नमा यी प्रतिवादी टेकबहादुर शाहीको सक्रिय संलग्नता रहेको पुष्टि भएको देखिन्छ । जहाँसम्म अदालतको बयानमा मृतकलाई मार्नमा आफ्नो संलग्नता नरहेको भनी इन्कारी बयान गरेको सवाल छ त्यसमा यी प्रतिवादीले ठोस सबुद प्रमाण गुजारी खण्डन गर्न सकेको अवस्था छैन । यिनै सब प्रमाणहरूको विद्यमानतालाई उचित मूल्याङ्कन गर्दै निष्कर्षमा पुगी सुरु मुगु जिल्ला अदालतले यी प्रतिवादी टेकबहादुर शाहीलाई अभियोगदाबीअनुसार मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३ (३) नं. बमोजिम जन्मकैद हुने ठहर्याई भएको फैसला मनासिबै देखिँदा सदर हुने भनी भएको पुनरावेदन अदालत, जुम्लाको मिति २०६९।१२।२१ को फैसला मिलेकै देखिँदा साधक सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: इन्द्रकुमार खड्का

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमल्सेना

इति संवत् २०७२ साल मङ्सिर ७ गते रोज २ शुभम् ।

६

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६८-CR-०९४६ र ०६८-CR-०३४९, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. नईमद मियाँ, मोलाजिम मियाँ वि. नेपाल सरकार

पीडित नाबालिकालाई प्रलोभनमा पारी डरधाक देखाई भारततर्फ लैजान लागेको अवस्थामा फेला पारी प्रतिवादीहरू उपरको किटानी जाहेरी परेको प्रतिवादीहरूले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष कसुरमा साबित रही गरेको बयान, पीडित बालिका (परिवर्तित नाम) सिर्जना कुँवरले अदालतसमक्ष गरेको बकपत्र तथा पीडित बालिकाको दाजु र रोशनी बोर्डिङ स्कुलको प्रिन्सिपल नारायण मरासिनीसमेतले गरिदिएका कागजसमेतका कागजातहरूबाट यी प्रतिवादीहरूले पीडित बालिकालाई डरधाक धम्की दिई स्याङ्जाबाट

भारततर्फ लैजान लागेको कुरा पुष्टि हुन आयो । उक्त कार्यमा प्रतिवादी मोलाजिम मियाँको मुख्य संलग्नता देखिन्छ भने सँगै बसी व्यापार गरी आएका नईमद मियाँ निजका भाइ नाताका व्यक्ति देखिन्छन् । बालिका भारत लानका लागि दाजुसँग बसपार्कसम्म गएको कुरामा साबित भई निजले मौकामा कागज गरेको देखिँदा सँगै साथमा रहेका नईमद मियाँ दाजुको उक्त कार्यबाट पूर्णरूपमा अनभिज्ञ रही निजको संलग्नता थिएन भनी भन्न मिल्ने अवस्था नदेखिने ।

प्रतिवादी मोलाजिम मियाँलाई अभियोग दाबीबमोजिमको कसुर गरेको ठहर्याई कैद वर्ष ११ र जरिवाना ७५,०००।- हुने र उक्त कार्यमा दाजु मोलाजिम मियाँलाई सहयोग गरी सोही ऐनको १५(१) (ज) बमोजिमको कसुर गरेकोमा प्रतिवादी नईमद मियाँलाई प्रतिवादी मोलाजिम मियाँलाई हुने सजायको आधा सजाय र जरिवाना अर्थात् ५ वर्ष ६ महिना कैद र रु.३७,५००।- जरिवाना हुने ठहरी स्याङ्जा जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला सदर हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, पोखराबाट मिति २०६९।१०।१५ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: मुकुन्द आचार्य

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल असोज ४ गते रोज ३ शुभम् ।

७

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६८-CR-०००२, ठगी, संजय कुमार स्याङ्गा वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादी अधिकारप्राप्त अधिकारी र अदालतसमक्षको बयानमा कसुरमा इन्कारी रहे पनि प्रहरीमा कागज गर्ने यज्ञबहादुर श्रेष्ठ, सिंह लामा, धनबहादुर तामाङ, बोधनबहादुर थापा, मिठु नेपालीसमेतका मानिसहरूले अदालतमा आई बकपत्र गर्दा यी प्रतिवादीले जाहेरवालासँग निजको छोरालाई

विदेश अमेरिका पठाइदिने भनी रु.३,८५,०००।- लिएका हुन् भनी गरेको अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको सोही व्यहोरालाई समर्थन हुने गरी बकपत्र गरेबाट यी प्रतिवादीले जाहेरवाला पृथ्वी भन्ने पृथबहादुर स्याङताङबाट रु.३,८५,०००।- बराबरको रकम निजले झुक्यानमा पारी नलिएको नखाएको भन्न सकिने अवस्था नरहने।

प्रतिवादीले शक्तिनरसिंह राणाको हुलास बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्थामा मार्केटिङ्गको काम गर्ने गरेको र निज शक्तिनरसिंहले राणाले मानिस विदेश पठाउने गर्ने भएको तथ्यसमेत अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको बयानमा स्वीकार गरेका छन्। जाहेरवाला र शक्तिनरसिंहबीच सम्पर्क गराई दिएको हो, शक्तिनरसिंहले कुनै मानिस लगाएर जाहेरवालासँग रु.३,८५,०००।- लिएको हुनुपर्दछ भनी यी प्रतिवादीले बयान गरेकोमा उक्त रकम शक्तिनरसिंह राणाले लिएको मिसिल संलग्न प्रमाणबाट देखिएको छैन। यसरी यी प्रतिवादीले जाहेरवालाको छोरालाई अमेरिका रोजगारमा पठाइदिन्छु भनी ललाई फकाई धोका गफलतमा पारी अर्काको हकको चल धनमाल ठगी गरेको तथ्य मिसिल संलग्न प्रमाणबाट देखिएकोले केवल यी प्रतिवादीको अधिकारप्राप्त अधिकारी तथा अदालतसमक्षको इन्कारी बयानको आधारमा मात्र यी प्रतिवादी कसुरदार होइनन् छैनन् भनी भन्न सकिने अवस्था विद्यमान नदेखिने।

तसर्थ यी प्रतिवादी संजयकुमार स्याङवालाई मिसिल संलग्न कागजातहरूको आधारमा ठगीको १ नं. विपरीत कसुरमा ऐ. को ४ नं. बमोजिम १ महिना कैद र रु.३,८५,०००।- जरिवाना तथा जाहेरवालालाई बिगोसमेत भराई दिने गरी सिन्धुली जिल्ला अदालतबाट मिति २०६३।८।१८ मा भएको फैसलालाई सदर गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत, जनकपुरबाट मिति २०६६।१।३० मा भएको फैसला

मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: मुकुन्द आचार्य

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल असोज ४ गते रोज ६ शुभम्।

इजलास नं. ६

१

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७२-WH-००५५, बन्दीप्रत्यक्षीकरण, जगदेव के.सी. वि. पुनरावेदन अदालत, नेपालगञ्ज, बाँकेसमेत

बर्दिया जिल्ला अदालतबाट जबरजस्ती करणी मुद्दामा प्रतिवादी कृष्णबहादुर के.सी.लाई १३ वर्ष कैद हुने ठहरी भएको फैसलालाई पुनरावेदन अदालत, नेपालगञ्जबाट मिति २०६७।४।२३ मा सुरु फैसला सदर हुने ठहरी फैसला भई अन्तिम भएको छ। मिति २०६९।९।२ मा भएको वारदातपछि फरार रहेका निवेदकलाई मध्यपश्चिम क्षेत्रिय प्रहरी कार्यालय क्षेत्रीय अनुसन्धान समूह नेपालगञ्जले खोजतलास गर्ने क्रममा मिति २०७१।७।२५ मा नेपालगञ्ज नगरपालिका वडा नं. १ मा पक्राउ गर्दा दिएको पक्राउ पुर्जामा निवेदकले कृष्णबहादुर के.सी. भनेको व्यक्ति आफू भएको भनी स्वीकार गरी पक्राउ पुर्जा बुझी सहीछाप गरिदिएको देखिन्छ। सो पक्राउ पुर्जा बेरीतको भनी कहाँकतै उजुर गरेको पनि देखिँदैन। मिति २०७१।७।२५ को पक्राउ पुर्जासहित बर्दिया जिल्ला अदालतमा पेस भएका निवेदकलाई बर्दिया जिल्ला अदालतबाट मिति २०७१।७।२५ मा कैदी पुर्जा दिई कैदमा राख्न पठाइएको देखिन्छ। मिति २०७१।७।२५ को कैदी पुर्जा प्राप्त गरेका निवेदकले तत्कालै बन्दीप्रत्यक्षीकरणको रिट नदिई धेरै ढिला मिति २०७३।२।१० मा मात्र निवेदन दिएको देखिने।

जाहेरवाला मनबहादुर हमालले मिति २०७३।६।९ मा यस अदालतमा उपस्थित भई उल्लिखित जबरजस्ती करणी मुद्दाका प्रतिवादी प्रस्तुत निवेदनका निवेदक कृष्णबहादुर के.सी. र जगदेव के.सी. भन्ने व्यक्ति यिनै हुन् निजको र आफ्नो घर करिब १४० मिटरको दूरीमा पर्छ भनी निवेदक प्रतिवादीलाई चिनी सनाखत गरी कागज गरेको देखिन्छ । निवेदक प्रतिवादीले मिति २०७१।११।२५ मा कारागार कार्यालय, बर्दियामार्फत फैसलाको नक्कल पाउँ भनी बर्दिया जिल्ला अदालतमा चढाएको निवेदनमा कृष्णबहादुर भन्ने जगदेव के.सी. भनी लेख्नुको साथै निजले यस अदालतमा मिति २०७३।२।१० मा दिएको निवेदनमा समेत कृष्णबहादुर भन्ने जगदेव के.सी भनी सहीछाप गरेको देखिने ।

अतः माथि विवेचित आधार र कारणबाट उक्त जबरजस्ती करणी मुद्दाका प्रतिवादी कृष्णबहादुर यी निवेदक जगदेव के.सी. फरक व्यक्ति नभई एउटै व्यक्ति भएको तथ्यको पुष्ट्याई भएकोले जबरजस्ती करणी मुद्दामा सजाय पाएको व्यक्ति कृष्णबहादुर के.सी. म नभएको भनी पर्न आएको प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ । निवेदकको निवेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।
इजलास अधिकृत: जगतबहादुर पौडेल
कम्प्युटर : प्रेमबहादुर थापा
इति संवत् २०७३ साल कात्तिक ८ गते रोज २ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६९-CI-०६३५, लेनदेन, *मायादेवी भट्टराई वि. शिवहरि भट्टसमेत*

पुनरावेदक प्रतिवादीले वादीहरूले लिखत पास गरी माग्न नआएको वादीहरूको प्रत्येकको फरक विचार भयो पास गर्न कुरै गर्नु भएन, लिखतमा उल्लिखित व्यहोरा उल्लङ्घन वादीहरूबाट नै भएको छ । लिखतको व्यहोरा कपाली नभएर करारनामाको कागज हो भनी जिकिर लिएको भए तापनि लिखतको

नाम विशेष प्रतिफल लिने दिने व्यापारिक प्रकृतिको नभएको लिखतमा कुनै विशेष कानूनअनुसार उपचार प्रदान हुने भन्ने व्यवस्था उल्लेख भएको भए सो लागू हुने थियो सो व्यहोरा पनि यो लिखतमा नलेखिएको देखिँदा मुलुकी ऐन, लेनदेन व्यवहारको महल नै आकर्षित हुने हुनाले सो महलको ६ नं. मा ... लिखतमा ब्याज नलेखिएकोमा ब्याज लाग्दैन ... भनी भन्नेसमेत व्यहोरा उल्लेख भएबाट प्रत्यर्थी वादीले पुनरावेदक प्रतिवादीबाट बैनाबापतको रकम रु.१,७५,०००।-सम्म भराई लिन पाउने नै देखियो । अतः पुनरावेदक प्रतिवादीबाट प्रत्यर्थी वादीले बैना रकमसम्म भराई पाउने गरी पुनरावेदन, अदालत पाटनबाट मिति २०६९।४।२८ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: गजेन्द्रबहादुर सिंह

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७२ साल भदौ २४ गते रोज ५ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७१-CR-०२०५, कर्तव्य ज्यान, *कुमार परियार वि. नेपाल सरकार*

कसुरदारलाई सजाय गर्नुको उद्देश्य कसुरदारबाट समाजको सुरक्षा गर्नु, भविष्यमा त्यस प्रकारका अपराध गर्न उन्मुख व्यक्तिलाई हतोत्साहित गराउनु, आफूले गरेको अपराधको प्रायश्चित गराई निजलाई सुधार गरी भोली कानूनपरायण नागरिक बनाई समाजमा पुनर्स्थापित गर्नु र पीडित पक्षलाई सान्त्वना दिलाउनु हो । त्यसैले अपराधको प्रकृति, वारदात हुँदाको अवस्था र परिस्थिति, पीडक अर्थात् कसुरदारले अपराध घटेपछि खेलेको भूमिका र घटनाप्रति आफूले गरेको प्रायश्चितसमेतलाई दृष्टिगत गरी अपराध र सजायमा सन्तुलन हुने गरी सजाय दिइनु र हुनुपर्दछ भन्ने उद्देश्यले विधायिकाले मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको १८८ नं. मा "ऐनले

सर्वस्वसहित जन्मकैद वा जन्मकैद गर्नुपर्ने भएका मुद्दामा साबित ठहरे पनि इन्साफ गर्ने हाकिमका चित्तले भवितव्य हो कि भन्न हुनेसम्मको शङ्काले वा अपराध गर्दाको अवस्था विचार गर्दा कसुरदारलाई ऐनबमोजिमको सजाय दिँदा चर्को हुने भई घटी सजाय हुनुपर्ने चित्तले देखेमा ऐनले गर्नुपर्ने सजाय ठहर्याई आफ्ना चित्तले देखेको कारणसहितको खुलासा राय पनि साधक तोकमा लेखी जाहेर गर्नु हुन्छ । अन्तिम निर्णय दिनेले पनि त्यस्तो देखेमा ऐनले हुने सजायमा घटाई तोकन हुन्छ” भन्ने कानूनी व्यवस्था गरेको पाइने ।

प्रतिवादीले मृतकलाई मार्नुपर्नेसम्मको पूर्वरिसइवी मनसाय रहे भएको मिसिलबाट देखिँदैन । मृतकलाई मार्नेसम्मको योजना बनाई हतियार बोकी निजको घरमा गएको पनि देखिँदैन । रोजगारीको लागि भारत जाने रकम प्रतिवादीसँग नभएको र विभिन्न व्यक्तिसँग सापटी माग्दा पनि रकम प्राप्त हुन नसकेको अवस्था परिस्थितिबाट मृतकका गहना चोरी गरी त्यसलाई बिक्री गरी भारततर्फ कमाई गर्न जाने रकम बनाउने उद्देश्यले मृतकका गहना चोरी गर्न जाँदाको अवस्थामा मृतक कराउन लाग्दा हत्या गर्ने मनसाय नहुँदा नहुँदै पनि प्रस्तुत घटना हुन गएको देखिन्छ । वारदात हुँदाको अवस्था प्रतिवादीको उमेर १७ वर्षको अपरिपक्व उमेरको व्यक्ति भन्ने देखिन्छ । निजले वारदातपश्चात् पनि सम्पूर्ण घटनाक्रमलाई खुलाई आरोपित कसुरमा साबित रही अनुसन्धान अधिकारी र अदालतमा बयान गरी न्याय सम्पादनको कार्यमा सहयोग गरेको अवस्था छ । प्रस्तुत वारदातबाट आफूलाई पश्चाताप लागिरहेको व्यहोरा निजले स्वीकारेको समेत देखिन्छ । त्यसकारण उल्लिखित अवस्था परिस्थितिलाई मध्यनजर गरी हेर्दा प्रतिवादीलाई मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ नं. बमोजिम ८ वर्ष मात्र कैद सजाय गर्न मनासिब हुने भनी पुनरावेदन अदालतबाट व्यक्त राय न्याय, विवेक र कानूनसम्मत

देखिन आउने ।

पुनरावेदक प्रतिवादी कुमार परियारलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३ नं. को देहाय दफा ३ बमोजिम कसुर कायम गरी सोही ऐनको अदालती बन्दोबस्तको १८८ नं. बमोजिम कैद वर्ष ८(आठ) गर्न व्यक्त गरेको रायसहितको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०७०।१।१६ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीको जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: आनन्दराज पन्त

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल असोज १० गते रोज २ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७३-WH-००१८, बन्दीप्रत्यक्षीकरण, विश्वभूषण दवाडी वि. महानगरीय प्रहरी परिसर, जावलाखेल ललितपुरसमेत

विपक्षीहरूले गैरकानूनीरूपमा थुनामा राखेकोमा थुनामुक्त गरिपाउँ भनी रिट निवेदन दिएकोमा हाल निवेदक सत्यनारायण श्रेष्ठ थुनामुक्त भइसकेकाले रिट खारेज गरिपाउँ भनी निवेदक वादीका कानून व्यवसायी र विपक्षीका तर्फबाट महान्यायाधिवक्ताको कार्यलयका सहन्यायाधिवक्ताले बहसको क्रममा उल्लेख गरेबाट प्रस्तुत रिटको औचित्य नै समाप्त भइसकेको देखिँदा रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: कोशलेश्वर ज्ञवाली

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल कात्तिक ४ गते रोज ५ शुभम् ।

५

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६८-CI-१३५८, कर्तव्य ज्यान, लालबहादुर श्रेष्ठ वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादी लालबहादुर श्रेष्ठले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष श्रीमतीले रक्सी खाई लरबरिएको

अवस्थामा निजलाई होटल भएको कोठाबाट माथि लगी सम्झाई बुझाई गर्दा नमानी मलाई गालीगलौज गरेकोले रिस उठी निजको शरीरमा समाई हुत्याई दिँदा लडेको कारण लड्दा अनुहारको भागमा चोट लागी सोही चोटका कारण मृत्यु भएको हो भनी बयान गरेको देखिन्छ। अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको बयानमामैले मृतक श्रीमतीलाई धकेलेर माथि सुत्न जा भनेर भन्दा निज बसेको थियो, मैले उता जा भनेर धकेलेको हो। धकेल्दा घाउ चोट लागे नलागेको अँध्यारो हुँदा देखिन, अन्य कुरा मैले लेखाएको होइन भनी धकेलेको कुरामा साबित रही अन्य कुरामा इन्कार रही अदालतसमक्ष बयान गरे तापनि प्रहरीमा भएको बयान मैले लेखाएको होइन भन्ने जिकिर लिई बयान गर्दैमा निजको त्यस्तो इन्कारी बयान मात्रका आधारमा निर्दोष मान्न मिल्दैन। प्रतिवादीको इन्कारी बयान स्वतन्त्र र तथ्यसम्मत प्रमाणबाट समर्थित हुन आवश्यक छ। यी प्रतिवादीले मृतकलाई धकेलेको कुरामा साबित रहेकोमा मृतकको शरीरमा लागेको माथि उल्लिखित घाउको प्रकृति हेर्दा प्रतिवादीले मृतकलाई धकेलेको कारणले घा खतहरू लागी मृतकको मृत्यु भएको तथ्य समर्थित हुन आएको देखिन्छ। तसर्थ घटनास्थल लासजाँच मुचुल्का, शव परीक्षण प्रतिवेदन, विशेषज्ञको बकपत्र, भिसेरा परीक्षण प्रतिवेदन, प्रतिवादीको अधिकारप्राप्त अधिकारी एवम् अदालतसमक्ष गरेको बयानसमेतका मिसिल संलग्न प्रमाणहरूबाट समेत मृतक डोमा शेर्पाको मृत्यु प्रतिवादीले धकेलीदिएको कारणले भर्याडबाट लड्न गई मृत्यु भएको देखिएबाट यी प्रतिवादीकै कर्तव्यबाट मृतकको मृत्यु भएको पुष्टि हुन आउने।

अब, यी प्रतिवादी लालबहादुर श्रेष्ठलाई के कस्तो सजाय हुन उपयुक्त हुन्छ भन्ने सन्दर्भमा विचार गर्दा यी प्रतिवादीकै कर्तव्यबाट मृतक डोमा शेर्पाको मृत्यु भएको देखिँदा मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १ नं. तथा १३(३) नं. को कसुरमा सोही महलको १३(३)

नं. बमोजिम जन्मकैद हुने र मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको १८८ नं. बमोजिम १०(दश) वर्ष कैद गर्ने राय व्यक्त गरी पुनरावेदन अदालतबाट फैसला भएको देखिन्छ। यी प्रतिवादीले मृतकलाई मारुपर्नेसम्मको रिसझवी भएको नदेखिएको र दुवै पक्षबीच हात हालाहाल भई मृतकले प्रतिवादीलाई गालीगलौज गरेकोमा चुपलाग भनी प्रतिवादीले सम्झाउँदा नमानेकीले प्रतिवादीले तत्काल उठेको रिसमा मृतकलाई धकेली दिँदा लडेको कारण मृतकको मृत्यु भएको देखिन्छ। जोखिमी हतियार प्रयोग गरी वीभत्स ढंगबाट प्रस्तुत वारदात भएको पनि देखिँदैन। तसर्थ उपर्युक्त अवस्था परिस्थितिलाई मध्यनजर राख्दा कानूनबमोजिम सजाय गर्दा यी प्रतिवादीलाई सजाय चर्को पर्न जाने देखिएकोले मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको १८८ नं. बमोजिम यी प्रतिवादीलाई जम्मा कैद वर्ष १० (दश) हुने गरी व्यक्त गरेको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको रायसहितको फैसला मनासिब नै देखिँदा प्रतिवादी लालबहादुर श्रेष्ठलाई अभियोग दाबीबमोजिम मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १ र १३ नं. को कसुरमा सोही महलको १३(३) नं. बमोजिमको कसुर गरेको ठहर्याई मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको १८८ नं. बमोजिम १०(दश) वर्ष कैद गर्न व्यक्त गरेको रायसहितको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०६८।११।१६ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: कोशलेश्वर ज्ञवाली

कम्प्युटर : प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल असार २८ गते रोज ३ शुभम्।

६

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७०-CR-०५१४, ०७०-CR-०७७४, ०७०-CR-०९५३, जबरजस्ती करणी र डाँका, सुजित थापा वि. नेपाल सरकार, अन्जन थापा वि. नेपाल सरकार, नेपाल सरकार वि. ईश्वर के.सी.

समेत

प्रतिवादीहरू ईश्वर के.सी. र मनिष खाँणलाई सफाइ दिने र प्रतिवादीहरू सुजीत थापा, अन्जन थापा, विरेन्द्रनायक क्षेत्री, ईश्वर के.सी, मनिष खाँण र मोहन के.सी.समेतका हकमा डाँकातर्फको अभियोग दाबी नपुग्ने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालतको फैसला मिलेको छैन भन्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिरतर्फ विचार गर्दा प्रतिवादीमध्येका सहअभियुक्त विरेन्द्रनायक क्षेत्रीले अदालतसमक्ष बयान गर्दा पीडित गंगा रानालाई जबरजस्ती करणी गर्ने व्यक्ति भनी यी ईश्वर के.सी र मनीष खाँणको नाम पोल गरे पनि अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष बयान गर्दा यी प्रतिवादीहरू वारदातस्थल जंगलमा गएको भन्नेसम्मको स्वीकारोक्ती रही जबरजस्ती करणी गरेको तथ्यमा इन्कार रहेको देखिन्छ । निज प्रतिवादीहरू समेतले जबरजस्ती करणी गरेको भनी स्वयम् पीडितले समेत अदालतमा बक्न लेखाउन सकेको देखिँदैन । यस अवस्थामा सहअभियुक्त विरेन्द्रनायक क्षेत्रीले गोश्वारा तवरबाट पोल गरेकोसम्मकै आधारमा कसुरदार ठहर गर्नु मनासिब देखिँदैन । तसर्थ यी प्रतिवादीहरूले अभियोग दाबीबमोजिमको कसुर गरेको भन्ने कुरा तथ्यपरक र वस्तुनिष्ठ प्रमाणबाट पुष्टी हुन नआएकोले निज प्रतिवादीहरूलाई सफाइ दिने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, बुटवलबाट भएको फैसला मनासिब नै देखिने ।

डाँकातर्फको अभियोग दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको फैसला मिलेको छ छैन भन्नेतर्फ विचार गर्दा लुटी लगेको भनिएको सुन बरामद हुन सकेको देखिँदैन । डाँका गरेको कसुरमा प्रतिवादीहरूले अनुसन्धान अधिकारी तथा अदालतमा इन्कारी भई बयान गरेको देखिन्छ । स्वयम् जाहेरवाला पीडितले अदालतसमक्ष बकपत्र गर्दा निजहरूले मेरो केही चिज डाँका गरेका

होइनन् जबरजस्ती करणी गरेका हुन् भनी बकपत्र गरेको देखिँदा पीडितले नै डाँका नभएको भनी बकपत्र गरेबाट डाँकातर्फको अभियोग दाबी प्रमाणित हुन सक्ने नदेखिने ।

अतः माथि विवेचित आधार, कारण र प्रमाणबाट प्रतिवादीमध्येका पुनरावेदक ईश्वर के.सी. र मनीष खाँणलाई आरोपित कसुरबाट सफाइ दिने र पुनरावेदक प्रतिवादीहरू सुजीत थापा र अन्जन थापाले अभियोग दाबीबमोजिम पीडितसँग जबरजस्ती करणी गरेको कसुरदार ठहर्याई मुलुकी ऐन, जबरजस्ती करणीको ३(५) को कसुरमा ६ वर्ष कैद, सोही महलको ३क नं. को कसुरमा थप ५ वर्षसमेत गरी जनही ११(एघार) वर्ष कैद र निजहरूबाट जनही रु.५०,०००।- पीडितले क्षतिपूर्ति भराई पाउने ठहर गरेको र डाँकातर्फ सबै प्रतिवादीहरूलाई सफाइ दिने गरी भएको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको मिति २०६९।१२।११ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: कोशलेश्वर ज्ञवाली

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल असार २७ गते रोज २ शुभम् ।

७

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७०-CR-१०६३, ०६८-CR-११०५, कर्तव्य ज्यान, नविनकुमार थापामगर, वि. नेपाल सरकार, नेपाल सरकार वि. नविनकुमार थापामगर

प्रमाण ऐन, २०३८ को दफा ३८ ले “कलिलो उमेर, अति वृद्धावस्था वा शारीरिक वा मानसिक रोग वा अरु त्यस्तै कारणले गर्दा आफूलाई सोधिएको प्रश्न बुझ्न नसक्ने वा त्यसको युक्तियुक्त जवाफ दिन नसक्ने भनी अदालतले ठहर्याएको व्यक्तिबाहेक मतियारलगायत जुनसुकै व्यक्ति साक्षी हुन सक्नेछ”

भन्ने कानूनी व्यवस्था देखिँदा नाबालक साक्षी हुन नसक्ने भन्ने देखिएन । झुट्टा बकपत्र गरेबापत नाबालकलाई वयस्कलाई हुने सजाय हुन नसक्नेसम्म हो । नाबालकको बकपत्र अन्य प्रमाणबाट समर्थित भएको अवस्थामा प्रमाणयोग्य छैन भन्न मिल्दैन । उक्त प्रत्यक्षदर्शीका रूपमा घटनास्थलमा उपस्थित साक्षीको रूपमा अदालतमा समेत उपस्थित भई गरेको बकपत्र प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ८, १८ र २५ बमोजिम प्रमाणमा लिन मिल्ने नै देखिने ।

मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) र १४ को कानूनी प्रावधान र यस मुद्दामा घटित वारदातलाई समष्टिमा हेर्दा प्रतिवादी र मृतकबीच मार्नेपर्ने पूर्व रिसइवी भएको कुरा मिसिल संलग्न प्रमाणबाट देखिएको छैन । मृतकलाई मार्नुपर्नेसम्मको मनसाय रहेको देखिँदैन । ज्यान लिनुपर्नेसम्मको इवी प्रतिवादीमा रहे भएको पनि पाइँदैन । घरमा आई श्रीमतीलाई मासु पकाउने कुरामा सामान्य विवादमा तत्काल उठेको रिसमा जोखिमी हतियारको प्रयोग नगरी थप्पड र चिया पकाउने तापकेले गरेको कुटपिटको कारण मृतक सरस्वती थापामगरको मृत्यु हुन गएको कुरा मिसिल संलग्न प्रमाण कागजात एवम् तथ्यबाट प्रमाणित भएको पाइने ।

प्रतिवादीले मृतकलाई मार्ने नै मनसायले जोखिमी हतियार प्रयोग नगरी सामान्य विवादमा तत्काल उठेको रिसले मृतकलाई थप्पड र चिया पकाउने तापकेले गरेको प्रहारबाट मृतकको मृत्यु हुन गएबाट यस्तो किसिमको कसुरमा मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. आकर्षित हुने नभई सोही महलको १४ नं. को कसुर हुने हुँदा प्रतिवादीलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. को कसुरमा १० (दश) वर्ष कैद हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०७०।६।१ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक वादी नेपाल सरकार र पुनरावेदक प्रतिवादीको

पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: कोशलेश्वर ज्ञवाली

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल असार ३० गते रोज ५ शुभम् ।

८

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०६८-CR-११३३, ०६८-CR-१२१६
कर्तव्य ज्यान, डेमा घिसिङ वि. नेपाल सरकार, नेपाल सरकार वि. डेमा घिसिङ

अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको बयान स्वईच्छाको होइन प्रहरीमा मलाई कुटपिट गरेर त्यस्तो लेखाएको हो घटनाको बारेमा मलाई केही थाहा छैन भनी आरोपित कसुरमा इन्कार रही यी प्रतिवादीले अदालतसमक्ष बयान गरे तापनि प्रहरीमा भएको बयान आफ्नो स्वेच्छापूर्वक भएको होइन मलाई कुटपिट गरेर त्यस्तो लेखाएको हो भन्ने जिकिर लिई बयान गर्दैमा निजको त्यस्तो इन्कारी बयान मात्रका आधारमा निर्दोष मान्न नमिल्ने ।

प्रहरीमा कुटपिट गरी बयान गराएको भए म्यादथपको क्रममा अदालत ल्याएको बखत सो कुराको जिकिर लिनुपर्नेमा त्यस्तो जिकिर लिएको वा पछि पनि कुटपिट गरी बयान गराएको जिकिर लिई घा जाँच गराउन निवेदन दिन सकेको देखिँदैन । प्रतिवादीको इन्कारी बयान स्वतन्त्र र तथ्यसम्मत प्रमाणबाट समर्थित हुन आवश्यक छ । आफूलाई डरत्रास देखाई वा कुटपिट गरी बयान गराएको कारणले प्रहरीमा कसुर स्वीकार गर्नु परेको कुराको जिकिर लिनेले सो कुरा वस्तुनिष्ठ रूपमा प्रमाणितसमेत गराउन सक्नुपर्छ । तर प्रतिवादीले आफूलाई बयान गर्न बाध्य पारिएको, कुटपिट गरेको जस्ता कारणले आरोपित कसुर स्वीकार गर्नु परेको भन्ने कुराको प्रमाण पेस गर्न नसकेको स्थितिमा निजले अनुसन्धानको क्रममा व्यक्त गरेको भनाइलाई स्वेच्छाको होइन भन्न नमिल्ने भई अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष गरेको

स्वीकारोक्तिलाई निजका विरुद्ध प्रमाणमा लिन मिल्ने नै देखिने।

प्रतिवादी र मृतकबीच पूर्वरिसइवी भएको कुरा मिसिल संलग्न प्रमाणबाट देखिएको छैन। त्यसैगरी मृतकलाई मार्ने पर्ने मनसायले साथ लागी प्रतिवादी गएको पनि देखिँदैन। यसरी मारोँ भन्ने नियतले नभई रु.२०००।- लेनदेनको विषयमा भएको सामान्य विवादमा तत्काल उठेको रिसमा जोखिमी हतियारको प्रयोग नगरी लात मुक्काले गरेको कुटपिटको कारण मृतक केनामसिंहको मृत्यु हुन गएको कुरा मिसिल संलग्न परिस्थितिजन्य प्रमाणबाट भएको पाइन्छ। प्रतिवादीले मृतकलाई मार्ने नै मनसायले जोखिमी हतियार प्रयोग नगरी सामान्य विवादमा तत्काल उठेको रिसले हात मुक्काले गरेको प्रहारबाट मृतकको मृत्यु हुन गएबाट यस्तो प्रकृतिको कसुरमा मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३ नं आकर्षित हुने नभई सोही महलको १४ नं. आकर्षित हुने हुँदा निज प्रतिवादीलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. को कसुरमा सोहीबमोजिम १० (दश) वर्ष कैद हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक वादी नेपाल सरकार र पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।
इजलास अधिकृत: कोशलेश्वर ज्ञवाली
कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा
इति संवत् २०७३ साल असार २६ गते रोज १ शुभम्।

इजलास नं. ७

१

मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६८-CR-०५९६, ०७१-CR-०१३२, जबरजस्ती करणी / कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. शिवबहादुर अछामी, शिवबहादुर अछामी

वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादीले अदालतमा बयान गर्दा कोपिला दाहाललाई जबरजस्ती करणी गरेको र कर्तव्य गरी मारेको होइन भनी आरोपित कसुरमा ईन्कार रही कोपिला दाहालको हत्या आफूले गरेको नभई नचिनेका केटाहरूले बोल्न नदिई धम्काई मेरो अगाडि नै ह्याम्बरले समेत हिर्काई हत्या गरेका हुन् भनी बयानमा लेखाए पनि सो कुरा अन्य कागज प्रमाणबाट पुष्टि हुन सकेको छैन साथै प्रतिवादीले आफू घटनास्थलमा उपस्थित रहेको कुरालाई अदालतमा पनि स्वीकार गरेको देखिएको छ। यदि अरूले हत्या गरेको भए अनुसन्धानमा नै सो कुरा निजले भन्न सक्नु पर्ने हुन्थ्यो र घटना विवरणका व्यक्तिहरूबाट पनि घटनास्थलमा अन्य व्यक्तिहरू रहे भएको खुल्न सक्नु पर्दथ्यो। साथै निजले भाग्न पर्ने पनि थिएन। सामान्यतया अपराधीले आफूले गरेको कसुर अपराधबाट बच्न झुठ्ठा बयान गर्ने गर्दछन्। तसर्थ निजको बयानलाई मुद्दामा संकलित प्रमाणको रोहमा मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने।

यी प्रतिवादीले आफ्नो इच्छाविपरीत प्रहरीमा गराएको आफ्नो साबिति बयान, घटनाको प्रत्यक्षदर्शीसमेत नभएका व्यक्तिहरूको भनाइलाई मात्र आधार लिई र आफूले अदालतमा गरेको इन्कारी बयानको बेवास्ता गरी आफूलाई दोषी ठहर गरेको फैसला त्रुटिपूर्ण छ भनी पुनरावेदन जिकिर लिएको सन्दर्भ हेर्दा निजलाई यदि प्रहरीमा स्वेच्छाविपरीत बयान गराएको भए सो बयान के कसरी कस्तो डर धाक देखाई गराएको हो निजले भन्न सक्नुपर्नेमा सो केही भन्न सकेको देखिँदैन। साथै कसैले लेखी डरधाकमा सही गराएको कुरा स्पष्टरूपमा घटनाका सम्बन्धमा अन्य व्यक्तिले लेखाएको कुरासँग तदाम्यता पनि हुन सक्दैन। यस्तो बयानलाई प्रमाण ऐन २०३१ को दफा ९ अनुसार अदालतले प्रमाणमा लिन हुन्छ। तसर्थ प्रतिवादीले स्वेच्छाविपरीत गराएको भनी कुनै प्रमाण पेश गर्न नसकेको साथै निजको उक्त अनुसन्धानको

बयान अन्य मौकाका व्यक्तिहरूको बयान व्यहोरा तथा अन्य वस्तुगत प्रमाणहरूबाट समेत समर्थित भइरहेको र निजको अदालतको बयान कुनै प्रमाणबाट समर्थितसमेत हुन नसकेको अवस्थामा प्रतिवादीको मौकाको बयानलाई अन्यथा भनी निजको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन सकिँदैन । मौकामा बुझिएका अमृत देव पन्त र सुबोध पन्तले वारदात घटेको नदेखेको भए तापनि वारदात हुँदा कराएको आवाज सुनी तत्काल वारदातस्थलमा उपस्थित भएका देखिन्छन् । ज्यान मार्न प्रहार गरेको नै नदेखेको भए पनि मार्न खोज्दा कराएको सुनी वारदातस्थलमा जाने व्यक्तिलाई वारदातका बारेमा प्रत्यक्षरूपमा थाहा पाउने व्यक्तिका रूपमा लिनुपर्दछ र त्यस्ता व्यक्तिको भनाइलाई प्रमाण ऐन २०३१ को दफा १० (१) (क) अनुसार र दफा ३७ (२) अनुसार प्रत्यक्ष थाहा पाएको व्यक्तिले व्यक्त गरेको कुराका रूपमा प्रमाणमा लिनुपर्ने ।

आपराधिक कार्यमा मनसाय तत्त्व पहिलेदेखि नै विद्यमान हुनुपर्दछ भन्ने हुँदैन । प्रस्तुत वारदातमा करणी गर्न खोज्दा करणी गर्न नदिई कराएको रिसले र सो कामले कुनै अर्को मोड पनि लिन सक्ने त्रासले प्रतिवादीमा मार्ने मनसाय सिर्जना भएको देखिन्छ । करणी गर्न खोजेको, इन्कार गर्दा बल प्रयोग गरेको, सोबाट समेत जबरजस्ती करणी गर्न सफल नभएपछि ह्यामरजस्तो घातक हतियारले टाउकोजस्तो संवेदनशील अङ्गमा धेरै चोटी प्रहार गरेको कुरा मिसिलबाट प्रमाणित भई आफ्नो कार्यको परिणामको पूर्वजानकारी हुने प्रयाप्त अवस्था रहे भएको देखिएको यस स्थितिमा मार्ने मनसाय नभएको भनी भन्न नमिल्ने ।

वारदातको अटुट श्रृङ्खलाका सम्बन्धमा अस्पष्टता हुने अवस्थासमेत मिसिलमा देखिँदैन । यस्तो अवस्थामा आफू घटनास्थलमा मौजुद रहेको र नचिनेका केटाहरूले कुटपिट गरी हत्या गरेको हो भनी प्रतिवादीले अदालतमा गरेको इन्कारी बयानलाई

मात्र आधार मानी प्रतिवादीलाई निर्दोष मान्न सकिँदैन । अरूले कुटपिट गरी मार्न लागेको निजले देखेको भए निजले नजिकका छिमेकीलाई र प्रहरीलाई आफैँ खबर गर्नुपर्नेमा सो नगरी उल्टै भाग्न खोजेको देखिन्छ र छिमेकीहरू वारदातस्थलमा पुग्दा यी प्रतिवादीलाई भाग्न लागेको बाहेक अरू कसैलाई पनि देखेको खुल्न आउँदैन । तसर्थ यी प्रतिवादीको कर्तव्यबाट नै मृतकको मृत्यु भएको पुष्टि हुन्छ र प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

जबरजस्ती करणी नगरेको भए मृतकलाई मार्नुपर्ने कुनै कारण नदेखिएको र मृतकको Breast मा नील रहेको तथा प्रतिवादीको गला र दायाँ पाखुरामा टोकेको देखिएकोले जबरजस्ती करणीसमेत स्थापित हुनुपर्दछ भन्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर भए पनि करणी गर्न खोज्दा करणी गर्न नदिई कराई गालीगलौज गरी टोकीदिएको अवस्थामा रिस उठी प्रहार गरेको भनी स्वयम् प्रतिवादीले भनेकोले मार्नुका कारणका रूपमा करणी गर्न नदिनु रहेको देखिन्छ । त्यस्तै प्रतिवादीले करणी गर्ने मनसायले उत्तेजित भई मृतकको Breast मा टोकेको र मृतकले करणीको आसयलाई इन्कार गर्दा प्रतिकार स्वरूप प्रतिवादीलाई टोकेको देखिन आउँछ । अन्य प्रमाणले पुष्टि नभएको स्थितिमा जबरजस्ती करणी गर्दा नै टोकेको भनी अर्थ गर्न मिल्दैन । तसर्थ जबरजस्ती करणीसमेत गरेको भन्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

अतः माथि विवेचित आधार प्रमाणबाट प्रतिवादी शिवबहादुर अछामीलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३ नं.को देहाय ३ अनुसार सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर्याई र जबरजस्ती करणीको महलको १ नं. र ऐ. ३ नं. को देहाय ५ को कसुरमा सजाय गरिपाउँ भन्ने अभियोग दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्याई गरेको सुरु जिल्ला अदालतको फैसला

सदर गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६८।३।१९ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: यदुराज शर्मा

कम्प्युटर: सुदर्शनप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७३ साल असार १९ गते रोज १ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६८-CI-०१६५, अंश चलन, राजकुमार महर्जन वि. नरेश महर्जन

साबिक काठमाडौं जिल्ला कीर्तिपुर नगरपालिका वडा नं. १६ को कि.नं. १०३ को क्षेत्रफल ०२६.०० (०-६-०) घरजग्गा प्रतिवादी राजकुमार महर्जनले आफ्नो निजी ज्ञानसीप र प्रयासले जोडेको स्वबासी घरजग्गा बन्डा नलाग्ने पुनरावेदन जिकिर गरेतर्फ विचार गर्दा सो घरजग्गा परम्परादेखि स्वबासी घरजग्गा भएको मिति २०६०।४।२३ को कीर्तिपुर नगरपालिका १६ नं. वडा कार्यालयले दिएको सिफारिस तथा मिसिल संलग्न दर्ता स्वेस्ताबाट देखियो। त्यसैगरी पुनरावेदक प्रतिवादी राजकुमार महर्जन स्वयम्ले नापी टोलीमा मिति २०६०।४।२६ मा भूलसुधार गरी दर्ता गरिपाउँ भनी दिएको निवेदन व्यहोरामा कि. नं. १०३ समेतलाई मेरो पुख्र्यौली स्वबासी घरजग्गा हो भन्ने उल्लेख भएको साथै मालपोत कार्यालय, कलंकीको मि.नं. ५८१ मिति २०६५।१।१७ को निर्णयले प्रतिवादी राजकुमार महर्जनका नाममा दर्ता हुन आएको साबिक कीर्तिपुर बाहिरी गा.वि.स. वडा नं. २(ख) कि.नं. १ हाल कीर्तिपुर नगरपालिका वडा नं. १६ को कि.नं. १०३ को ०२६.०० (०-२६-०) स्वबासी घरजग्गा आमाको नाममा रहेको भनी पुनरावेदक प्रतिवादी राजकुमार महर्जनले काठमाडौं जिल्ला अदालतको आदेशानुसार मिति २०६५।६।१३ मा गरेको कागजसमेतबाट उक्त कि.नं. १०३ को घरजग्गालाई पुनरावेदक प्रतिवादीले आफ्नो निजी ज्ञानसीप र प्रयासले जोडेको नभई

सगोलको पैतृक सम्पत्ति नै भएको देखियो। यस सम्बन्धमा भएको कानूनी व्यवस्थातर्फ हेर्दा प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ६(क) ले “अन्यथा प्रमाणित नभएमा एकाघरका अंशियारहरूमध्ये जुनसुकै अंशियारका नाममा रहेको सम्पत्ति सगोलको सम्पत्ति हो भनी अदालतले अनुमान गर्नेछ” भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको समेतबाट अंशबन्डा नभएका यी ४ अंशियारहरूमध्ये स्वबासी घरजग्गा जुनसुकैको नाममा रहे तापनि सबै अंशियारको समान हक लाग्ने सगोलको सम्पत्ति भएको देखिँदा कि.नं. १०३ को घरजग्गा बन्डा लाग्ने सम्पत्ति होइन भन्ने पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

विवादको कि.नं. १०३ को ०-६-० को स्वबासी घरजग्गा एकासगोलमा रहँदा नै पुनरावेदक प्रतिवादी राजकुमार महर्जनले प्राप्त गरेको देखिँदा यी चारैजना अंशियारका बीचमा बन्डा लाग्नुपर्नेमा तायदातीमा उल्लिखित बन्डा नलाग्ने भनी उल्लेख गरिएको स्वबासी घरजग्गा अंशियारहरू बीच बन्डा नलागाएको हदसम्म सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतको फैसला केही उल्टी गरी पुनरावेदक प्रतिवादी राजकुमार महर्जनको नामको कि.नं. १०३ को स्वबासी घरजग्गासमेत बन्डा लाग्ने ठहर्याई अरूका हकमा सुरु सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६७।५।३ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: गीता श्रेष्ठ

कम्प्युटर: सुदर्शनप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७२ साल चैत ३ गते रोज ४ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६८-CR-०४९६, ०६९-RC-००९१, कर्तव्य ज्यान र जबरजस्ती चोरी, नेपाल सरकार वि. लक्ष्मण बास्तोलासमेत, नेपाल सरकार

वि. लक्ष्मण बास्तोला

प्रतिवादीले मौकाको बयानमा लेखाएअनुरूप यी प्रतिवादी जोगमाया गुरुडले मारे पैसा दिन्छु भनी भनेको भएपनि कुन सन्दर्भमा किन भनेको हो केही खुल्दैन। साउन २१३ गतेतिर मार्न भनेको भनी स्वयम् प्रतिवादी लक्ष्मण बास्तोलाले मौकामा लेखाएकोमा वारदात भने सोही समयमा नभई करिब ३ महिनापछि असोज २५ गते मात्र भएको देखिएको छ। यदि भनेको आधारमा मारेको भए सोही भनेको समयको आसपासमा नै वारदात भएको हुनुपर्दथ्यो। निज जोगमायाको पनि मृतकहरूलाई मार्नेसम्मको कुनै रिसइवी रहेको, मार्न कुनै योजना षड्यन्त्र केही बनाएको देखिनु पर्नेमा सो पनि केही रहे भएको देखिएको छैन। त्यस्तै मारे पैसा दिन्छु भनी जोगमायाले भनेको तर पैसा भने नदिएको र माग्नु पनि नगएको भनी प्रतिवादी लक्ष्मण बास्तोलाले भनेबाट समेत जोगमायाले पैसा दिन्छु भनेका कारण निजले मारेको नभई आफ्नै रिसइवी साँध्न मारेको स्पष्ट हुन्छ। प्रतिवादी जोगमाया गुरुडउपर अभियोग दाबी लिएको ज्यानसम्बन्धीको महलको १ नं. अनुसारको मार्न लगाउने कसुर गरेको मानी ऐ. १६ नं. अनुसारको सजाय गर्नु पर्दा कसैले मारी दिए हुन्छ भनी भनेकोलाई मात्र आधार मान्न मिल्दैन। केवल मारी दिए हुन्छ वा मार भन्नुलाई मात्र हाम्रो कानूनले अपराध मानेको देखिँदैन। निजले सो कुरा के कुन सन्दर्भमा किन भनेको हो, निजले भनेअनुसार गर्ने मानिस हो होइन, निजले सोअनुसार गर्‍यो गरेन, भन्ने व्यक्तिले भनेपछि भन्ने र जसलाई भनेको हो उसले गरेका क्रियाकलाप के कस्ता थिए भन्नेजस्ता कुरा विचार गर्नुपर्ने हुन्छ। अर्थात् भन्ने तथा अहाउने मानिसले भने तथा अहाएको कारणले नै आपराधिक कार्य गर्न पुगेको भए मात्र भन्ने तथा अहाउनेलाई सजाय हुने हुन्छ। यसमा आपराधिक कार्य र प्रतिवादी जोगमाया गुरुडले मारे हुन्छ भनी भनेको भन्ने कुराको कुनै सम्बन्ध तथा कार्य कारण (Nexus) रहे भएको नपाइने।

सरकार पक्षले अभियोग लगाउनु एक पाटो हो भने अभियोग प्रमाणित गर्न आवश्यक प्रमाण जुटाई अभियोग निसन्देह स्थापित गराउन सक्नु अर्को पाटो हो। प्रस्तुत मुद्दामा यी प्रतिवादी जोगमायाउपर मार्ने सल्लाह र वचन दिएको भनी वादी पक्षबाट अभियोग लगाए पनि सोको पुष्टि हुने गरी कुनै परिस्थितिजन्य तथा वस्तुगत प्रमाण गुजार्न सकेको देखिँदैन। साथै भनेको कुरा र वारदातबीचको कुनै तादम्यता देखाउन सकेको पनि पाइँदैन। केवल मौकामा सहअभियुक्तले भनेको र सो भनेको सुनेको आधारमा मौकामा कागज गर्ने केही व्यक्तिले मौकामा मात्र लेखाई दिएका आधारमा निजलाई मार्ने वचन र सल्लाह दिएको भनी लिएको अभियोग दाबी तथा पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

प्रतिवादी लक्ष्मण बास्तोलाले मृतकहरूलाई आफूले कर्तव्य गरी मारेको स्वीकार गरी मौकामा र अदालतमा बयान गरे तापनि मृतकहरूसँग रहेको सामान लगेको कुरामा भने इन्कार रहेको देखिन्छ। ८ तोला सुनको गरगहना लुटी लगेको भनी जाहेरीमा भनेको भएपनि वस्तुस्थिति मुचुल्का तथा मौकामा कागज गर्नेहरूबाट सो कुरा खुल्न सकेको छैन। त्यस्तै प्रतिवादी लक्ष्मण गुरुडको साथबाट तथा निज बसे रहेको घरबाट त्यस्तो कुनै सामान बरामद भएको समेत देखिँदैन। ८ तोला सुनको गहना मृतकका साथमा थियो र सो गहना निज प्रतिवादीले नै लगेको हो भन्ने आफ्नो दाबी प्रमाणित गर्ने भार प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २५ अनुसार वादी पक्षको हुनेमा वादी नेपाल सरकारले सो पुष्टि गर्न नसकेको देखिँदा चोरीसमेत गरेकोले चोरीको महलअनुसार समेत सजाय गरी बिगोसमेत भराई पाउँ भन्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

प्रतिवादीको कर्तव्यबाट मृतकहरूको मृत्यु भएको तथ्य सम्बन्धमा जाहेरी दरखास्तको व्यहोरा र प्रतिवादीको बयानको व्यहोरा एकआपसमा मिली

भिडी अन्य कागज प्रमाणहरूबाट समेत समर्थित भइरहेको पाइन्छ। साथै वारदातको प्रकृति हेर्दा नेपाल कानूनअनुसार साबालक नै मानिने १७ वर्ष उमेर पुगेका यी प्रतिवादी लक्ष्मण बास्तोला प्रतिवादीहरूसँगको रिसइवी साँध्न रातको समयमा मार्न भनेर नै सोच विचार गरी मृतकहरूको घरमा अवैध तरिकाले प्रवेश गरी बाउसोजस्तो घातक हतियारसमेत लिई पासविक तरिकाले दुई जनाको नै हत्या गरेको पाइएको छ। यस्तो अवस्थामा यी प्रतिवादी लक्ष्मण बास्तोलाले अभियोग दाबीअनुसारको कसुर गरेको ठहर्याई सुरु अदालतले गरेको फैसला सदर हुने गरी पुनरावेदन अदालतबाट भएको फैसलालाई अन्यथा भन्न नसकिने।

माथि विवेचित आधार प्रमाणबाट प्रतिवादी लक्ष्मण बास्तोलालाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३ नं. को देहाय १ नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने, प्रतिवादी गौमाया भन्ने जोगमाया गुरुडले आरोपित कसुरबाट सफाई पाउने र प्रतिवादी लक्ष्मण बास्तोलाउपरको चोरीको महलको १४ को देहाय २ बमोजिम सजाय गरिपाउँ भन्ने अभियोग दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्याई सुरु कास्की जिल्ला अदालतको मिति २०६७।५।१३ को फैसला सदर हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, पोखराबाट मिति २०६८।३।६ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन। प्रतिवादी लक्ष्मण बास्तोलाको हकमा साधकमा दर्ता हुन आएको सन्दर्भमा समेत साधक सदर हुने।

इजलास अधिकृत: यदुराज शर्मा
कम्प्युटर: सुदर्शनप्रसाद आचार्य
इति संवत् २०७३ साल जेठ २४ गते रोज २ मा शुभम्।

४

मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७१-CR-१६७४, कर्तव्य ज्यान, रीतादेवी पाण्डे वि. नेपाल सरकार

पुनरावेदक उपचारको क्रममा मृतककै डेरामा

बसी उपचार गराई फर्किसकेपछि २०७० साल साउन १५/१६ गतेतिर मृतकले यी प्रतिवादीलाई लिन गएकोमा यी प्रतिवादीले कुनै प्रतिवाद नगरी सहमतिमा नै मृतकसँगै काठमाडौँमा आई डेरामा पति पत्नीको हैसियतमा बसेको भन्ने निजको बयान व्यहोराबाट देखिन्छ। पुनरावेदनपत्रमा उल्लेख गरेजस्तो गरी मृतकले प्रतिवादीलाई अपहरण गरी ल्याई बन्धक बनाई राखेको भन्ने देखिँदैन। मृतकले प्रतिवादीलाई निन्द्रा लाग्ने औषधि खुवाउने गरेको र जबरजस्ती करणी गर्ने गरेको भनेतापनि सो कुरा तथा जबरजस्ती करणी गरेको भन्ने तथ्य मिसिल प्रमाणबाट पुष्टि हुन आएको देखिँदैन। मनसायपूर्वक निन्द्रा लाग्ने औषधि दालमा घोली खान दिई मृतक सुतेपछि मुखमा कपडा कोची घाँटीमा कपडाले कसी मारी लासलाई गम्छा एवम् कपडाले छोपी कोठाको ढोकामा बाहिरबाट ताला लगाई मृतकको मोबाइल पैसासमेत लिई गई ढोकाको चाबी र मोबाइल खोलामा फ्याली आफू घर गएको भन्ने निजको बयान व्यहोराबाट देखिएकोले यी प्रतिवादीले मार्ने मनसायको अभाव रही अकस्मात आवेशमा आई वा भवितव्यपूर्वक हत्या हुन गएको हो भन्नेसमेतको केही परिस्थिति रहे भएकोसमेत केही देखिँदैन। त्यस्तै प्रतिवादीले मानसिक सन्तुलन गुमाएको भनी जिकिर लिए तापनि त्यस्तो मानसिक सन्तुलन गुमाउने अवस्था रहेको तथा मानसिक सन्तुलन गुमाएको कहींकतैबाट नदेखिए तापनि यी प्रतिवादीले भएको यथार्थ विवरण खुलाई कसुरमा साबित रही अनुसन्धान तथा न्यायिक प्रक्रियालाई सहयोग गरेको भने मिसिलबाट देखिन्छ। साथै निजले आफ्नो बयान व्यहोरामा कसुर गरेको प्रति पश्चातापको भावनासमेत व्यक्त गरेको पाइने।

फौजदारी न्यायको उद्देश्य अपराधीलाई दण्ड दिई अपराधीलाई पुनः अपराध गर्न असक्षम बनाउने तथा पुनः अपराध गर्न हतोत्साहित गर्ने, अपराधी प्रतिको सामाजिक क्षोभ शान्त पार्ने, अपराधीलाई दिने दण्डको भय देखाई समाजका अन्य व्यक्तिलाई

पनि अपराध गर्न निरूत्साहित पार्ने मात्र नभई अपराधीको पुनः सामाजिकीकरण गर्ने प्रयास गर्ने तथा अपराध गरेको प्रति पश्चातापको भावना सिर्जना गराई अपराधीलाई असल नागरिक भई बाँच्न सक्ने गरी सुधार गर्नु पनि हो। त्यसैले अपराधीले स्वइच्छाले अपराध स्वीकार गरी न्यायिक प्रक्रियालाई सहयोग गरेको र अपराध गरेको प्रति पश्चातापसमेत व्यक्त गरेको अवस्थामा पूरै सजाय दिई अपराधीलाई लामो पीडा तथा कुण्ठामा राखी राख्नु दण्ड सजायको उद्देश्यको दृष्टिकोणले उचित मान्न सकिँदैन। यस्तो अवस्थाको सजाय निर्धारण गर्दा न्याय कर्ताले विचार पुर्याउनु पर्ने नै हुन्छ। मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ ले न्यायकर्तालाई दिएको स्वविवेकाधिकार तथा अन्य विभिन्न कानूनले तोकेको दण्डको अधिकतम तथा न्यूनतम सिमाको प्रयोजन पनि यही हुने।

प्रस्तुत मुद्दामा मृतकले प्रतिवादीउपर सामाजिकरूपले अनुचित व्यवहार देखिने कार्य गरेको साथै यी प्रतिवादी रीतादेवी पाण्डेले अपराध स्वीकारी न्यायिक प्रक्रियालाई सहयोग गरी अपराधप्रति पश्चातापको भावनासमेत व्यक्त गरेकोले निजलाई ऐनअनुसार सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गर्दा चर्को पर्ने देखिएकोले तथा सोभन्दा कम १४ वर्ष मात्र सजाय गर्दासमेत दण्ड सजायको मकसद पूरा हुन सक्ने देखिँदा निजलाई १४ चौध वर्षमात्र कैद सजाय गर्न उपयुक्त देखिने।

अतः अभियोग दाबीअनुसार प्रतिवादी रीतादेवी पाण्डेले कसुर गरेको ठहर्‍याई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर्‍याई सुरु ललितपुर जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला सदर हुने ठहर्‍याई पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०७१।८।१६ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। सो ठहरेपनि निजलाई ऐनअनुसार सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गर्दा चर्को पर्ने देखिएकोले मुलुकी

ऐन, अ.बं. १८८ नं बमोजिम निजलाई १४(चौध) वर्ष मात्र कैद सजाय हुने।

इजलास अधिकृत: यदुराज शर्मा

कम्प्युटर: सुदर्शनप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७३ साल साउन २७ गते रोज ५ शुभम्।

५

मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७०-CR-०२३५, लागु

औषध चरेस, नेपाल सरकार वि. अ.व्दुल कलाम कुजडा

लागु औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को

दफा १२ अनुसार कसैको साथबाट लागु औषध फेला परेमा कसैले खेती गरेको जग्गामा लागु औषध खेती भएको देखिएमा वा लागु औषध कसैको साथमा रहेको देखिएमा सो कुरा ऐन कानूनअनुसार नै राखेको हो वा खेती गरेको हो भनी प्रमाण पुर्याउने भार प्रतिवादीको हुने भए पनि प्रस्तुत मुद्दामा यी प्रतिवादीहरूबाट कुनै लागु औषध बरामद भएको देखिँदैन र निजहरूले लागु औषधको खेती गरेको पनि देखिँदैन। यस्तो अवस्थामा आफू कसुरदार होइन भनी प्रमाण पुर्याउने भार यी प्रतिवादीहरूमा रहने हुँदैन। वादी नेपाल सरकारले नै निजहरूको कसुर पुष्टि हुने प्रमाण पेश गर्न सक्नुपर्ने।

त्यस्तै अनुसन्धानको क्रममा दिएको बयानका आधारमा सहप्रतिवादी कजमान चमारले सजाय पाएकोमा सोही बयानका आधारमा यी प्रतिवादीहरूलाई पनि कसुरदार ठहर्‍याउनु पर्दछ भन्ने जिकिर पनि न्यायोचित देखिएन। एउटाले गरेको पोलका कारण मात्र अन्य प्रमाणले समर्थित नगरेको अर्को प्रतिवादीलाई सजाय गर्नुपर्दछ भन्ने केही हुँदैन। सहअभियुक्तको पोल आफैँमा कुनै प्रमाणका रूपमा ग्रहण गर्न सकिने विषय होइन। यदि त्यस्तो पोल अन्य प्रमाणबाट समर्थित भएमा मात्र सोलाई प्रमाणका रूपमा लिन सकिन्छ। प्रस्तुत मुद्दामा निज सहप्रतिवादीको अनुसन्धानको क्रमको पोल स्वयम्

निजको अदालतको बयानबाट समेत समर्थित हुन सकेको छैन । यस्तो अवस्थामा यी प्रतिवादीहरू सोमदत्त कोहार र अब्दुल कलाम कुजडालाई अभियोग दाबीअनुसार सजाय गरिपाउँ भनी लिएको जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

अतः माथि विवेचित आधार र कारणबाट प्रतिवादीद्वय सोमदत्त कोहार र अब्दुल कलाम कुजडालाई जनही ४ वर्ष कैद र रु.२९,०००/- जरिवाना हुने ठहर्याएको सुरु कपिलवस्तु जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला केही उल्टी हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, बुटवलबाट प्रतिवादीहरू सोमदत्त कोहार र अब्दुल कलाम कुजडालाई सफाइ दिने गरी मिति २०६९।८।२५ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: लोकबहादुर हमाल

कम्प्युटर: सुदर्शनप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७३ साल साउन १९ गते रोज ४ शुभम् ।

६

मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७०-CR-१४२४, लागु औषध खैरो हेरोइन, तारा गजमेर सुनार वि. नेपाल सरकार

प्रमाण मूल्याङ्कन गरी निर्णय गर्ने सन्दर्भमा प्रतिवादीको अदालतको भनाइलाई मात्र विश्वासयोग्य मानी आधार लिन सकिँदैन । प्रतिवादीको भनाइलाई अन्य प्रमाणबाट समर्थित भएको छ, छैन भनी हेर्नुपर्ने हुन्छ । प्रस्तुत मुद्दामा यी प्रतिवादीको अनुसन्धानको भनाई र अदालतको भनाइसमेत एकआपसमा बाझिएको र निजको अदालतको भनाई मिसिल संलग्न प्रमाणहरूबाट समर्थितसमेत भएको देखिँदैन । निजले के, कुन वैद्य उद्देश्यले उक्त लागु औषध आफूले राखेको हो वा लागु औषध भनी थाहा नपाएकै भए तापनि को-कसले किन दिएको हो भनी भन्नसमेत सकेको

पाइँदैन । यस्तो अवस्थामा आफूले इन्कारी बयान अदालतमा गरेको र सो बयानलाई आफ्नो साक्षीले समर्थनसमेत गरिदिएकाले सफाइ पाउनु पर्ने भनी लिएको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

माथि विवेचित आधार र कारणहरू समेतबाट प्रतिवादी तारा गजमेर सुनारलाई लागु औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा १४(१) (६)(३) बमोजिम न्यूनतम सजाय कैद १५ वर्ष, जरिवाना रु.५,००,०००/- (पाँच लाख रुपैयाँ) हुने ठहर्याई सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट मिति २०६६।३।२९ मा भएको फैसला सदर हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०६८।३।२८ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादी तारा गजमेर सुनारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: लोकबहादुर हमाल

कम्प्युटर: सुदर्शनप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७३ साल साउन १९ गते रोज ४ शुभम् ।

इजलास नं. ८

१

मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा. र मा.न्या.श्री सारदाप्रसाद घिमिरे, ०७०-CR-०८२८, अदालतको अवहेलना, दिलिपकुमार ठाकुर वि. चन्दा यादव

आफूसमक्ष आएको निवेदनउपर र अझ अदालतले समेत आदेश दिइसकेको विषयमा आवश्यक छानबिन गरी सत्य तथ्य पत्ता लगाई निर्णयसमेत गरी निकास दिनु सार्वजनिक निकाय तथा पदाधिकारीको कर्तव्य नै हो । कार्य रितपूर्वक भए नभएको केवल मौखिक आधारमा भनेर पुष्ट्याई गर्न सकिने विषय होइन । यसको लागि छानबिन गरी निष्कर्षमा पुगी रितपूर्वक कार्य गरेको देखिए सोहीअनुसार र बेरीतको देखिए भए गरेको कामसमेत बदर गर्ने निर्णय गरी

उपयुक्त निकास दिनुपर्नेमा रितपूर्वक काम नै सम्पन्न भइसकेकोले आदेशानुसारको काम गर्नुको औचित्यता नरहेको भन्नेजस्ता मनोगत बाहाना बनाई अदालतको आदेशानुसार गर्नुपर्ने कार्यबाट पन्छन खोजेकोलाई उचित मान्न सकिँदैन । यसरी देखाएकै बहानाका आधारमा कानून तथा आदेशानुसारको काम भएको तथा आदेशानुसारको काम गर्नुको औचित्यता नै नभएकोले नगरेको हो भनी मान्न नसकिने ।

राज्यको सम्पूर्ण न्यायिक अधिकारको प्रयोग न्यायपालिकाले गर्दछ । प्रजातान्त्रिक शासन व्यवस्था तथा कानूनी राज्यमा जनताको आधारभूत अधिकारको संरक्षण, संविधान तथा कानूनको अन्तिम व्याख्या र संरक्षण गर्ने अधिकार न्यायपालिकालाई हुन्छ । त्यसैले अदालतले कानूनअनुसार काम गर्न गराउन सबै निकाय, पदाधिकारी र व्यक्तिलाई आफ्नो आदेश वा फैसलामार्फत बाध्य गराउँदछ । अदालतको आदेश वा फैसलालाई सबैले बाध्यात्मक रूपमा पालना गर्नुपर्दछ । अन्यथा कानूनको शासनको सट्टा स्वइच्छाचारीता हावी भई राज्यमा अराजकता बढ्न गई राज्य व्यवस्थाको औचित्यताको नै अन्त्य हुन जाने ।

अवहेलनामा कारवाही गर्ने विषय अदालतमा कार्यरत न्यायाधीशलगायतका जनशक्तिको मान सम्मान, सुरक्षाका लागि वा कसैको व्यक्तिगत स्वार्थ रक्षार्थ विकास भएको नभई जनताको न्याय प्राप्तिको चाहनाको रक्षार्थ विकास भएको विषय हो । त्यसैले न्याय सम्पादनको कार्यमा कसैले अवरोध गरेमा वा अदालतले दिएको आदेश र फैसलाको कसैले अवज्ञा गरेमा वा सोअनुसार कसैले कार्य नगरेमा अदालतको अवहेलना मानिने गरी संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था गरिएको पाइने ।

प्रत्येक व्यक्तिलाई सार्वजनिक निकायले गरेको काम कारवाहीको यथार्थ जानकारी पाउने

हक हुने र हरेक सार्वजनिक निकायको पनि आफूले गरेको काम कारवाहीको यथार्थ जानकारी दिनुपर्ने, आफूअन्तर्गतका निकाय वा पदाधिकारीले गरेको कामको नियमितता अनियमितता जाँच गर्नुपर्ने र आफ्नो र मातहतकाको कार्य सम्बन्धमा व्यक्त आशङ्कासमेतको निवारण गर्नुपर्ने कर्तव्य हुन्छ । यसो नगरे जनताको सेवा सुविधाकै लागि भनी कानूनले वैधता प्रदान गरेको सार्वजनिक निकाय तथा पदाधिकारीको वैधता र औचित्यतामाथि नै प्रश्न चिह्न खडा हुनजाने ।

पुनरावेदकले शिक्षक नियुक्ति गर्ने कार्य रितपूर्वकको नै भई जिल्ला शिक्षा कार्यालयबाट नियुक्तिसमेत समर्थन भइसकेको अवस्थामा अदालतबाट जारी आदेशानुसारको कामकारवाही अगाडि बढाउनुको औचित्यता नै नरहेकोले कुनै कारवाही नगरेको हो र अदालतको आदेशको अवज्ञा गर्न खोजेको होइन भनी पुनरावेदन जिकिर लिएको देखिए पनि अदालतको आदेशको अवज्ञा गर्न खोजेको होइन भनी जिकिर लिनु मात्र अवहेलना नगरेको भन्ने पुष्टि हुने आधार हुन सक्दैन । सार्वजनिक निकायले गरेको काम कारवाहीमा कसैले प्रश्न उठाएको र सोउपर बुझ्नुपर्ने बुझी निर्णय गर्नु भनी अदालतबाट परमादेशसमेत जारी भएको अवस्थामा रितपूर्वक काम सम्पन्न भएकोले छानबिनको औचित्यता नरहेको भनी दायित्वबाट पन्छन मिल्दैन । यदि त्यसरी आदेशानुसारको काम गर्ने दायित्वबाट पन्छिएमा अदालतको अवहेलना भएको होइन भन्न नमिल्ने ।

अतः माथि विवेचित आधार कारणबाट तत्कालीन जिल्ला शिक्षा कार्यालय, रौतहटका जिल्ला शिक्षा अधिकारीको पदमा कार्यरत यी पुनरावेदक विपक्षी दिलिपकुमार ठाकुरले पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट जारी भएको मिति २०७०।१।१० को परमादेशको आदेशको पालना गरेको नदेखिँदा निजले

अदालतको अवहेलना गरेको ठहर्याई निजलाई रु.५००।- जरिवाना गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०७०।२।१० को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: यदुराज शर्मा

कम्प्युटर: सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल मङ्सिर २ गते रोज ५ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा. र मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की, ०७०-CI-०१५९, बहाल भराई घरबाट हटाई चलन चलाई पाउँ, साङ्गे शेर्पा वि.अनु विष्टसमेत

विवादित कि.नं. ५८५ को ज.रो. १-८-०-० ससीम किन्ता जग्गा नै वादीहरूको हक भोग स्वामित्वमा नरही यस मुद्दासँग सरोकार नरहने व्यक्ति समित होटलको स्वामित्वमा गइसकेको र बहालसम्बन्धी करारको सर्त बन्देज हेर्दा १ नोभेम्बर १९९८ देखि लागू हुने गरी ५ (पाँच) वर्षको अवधि तोकिएकोमा करारको समयावधि थप गर्ने सम्बन्धमा दुवै पक्षले सक्रियता देखाएको नपाइँदा सो करारको औचित्यतामा प्रवेश गर्न आवश्यक देखिएन। तसर्थ करारको समयावधि समाप्त भइसकेकोले वादीले आफ्नो स्वामित्वको घर जग्गाबाट पुनरावेदक प्रतिवादीलाई हटाई चलन चलाई पाउँ भन्ने वादी दाबी पुग्ने ठहर गरेको हदसम्म सुरु तथा पुनरावेदन अदालतबाट भएको फैसला मिलेकै देखिन्छ। सोबाहेक करार सम्झौतामा उल्लिखित जग्गामध्ये वादीको स्वामित्व नै समाप्त भई अन्य व्यक्तिको स्वामित्वमा रहेको विवादित कि.नं. ५८५ को जग्गाको समेत बहाल रकम र करार समयावधि सकिएका अन्य जग्गाहरूको समेत वादीले पुनरावेदक प्रतिवादीबाट बहाल भराई लिन पाउने ठहर गरेको सुरु फैसला तथ्य सोलाई सदर गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९।१०।२८ को फैसला

मिलेको नदेखिँदा सो हदसम्म उल्टी हुने।

इजलास अधिकृत: तेजबहादुर खड्का

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७३ साल साउन १७ गते रोज २ शुभम्।

इजलास नं. ९

१

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल र मा.न्या.श्री मीरा खड्का, ०७०-CR-००१६, कर्तव्य ज्यान, विष्णु शर्मा वि. नेपाल सरकार

मौकामा कागज गर्ने बलिकुमार शर्मा, लगनप्रसाद साह, वस्तुस्थिति मुचुल्कामा बस्ने व्यक्तिहरूको बकपत्रले घटना वारदातलाई पुष्टि गरिदिएको पाइन्छ। साथै मृतकको पोष्टमार्टम रिपोर्टमा कुटपिटको कारणबाट जल्लादेवी शर्माको मृत्यु भएको भन्ने उल्लेख भएको देखिँदा प्रतिवादीको कसुर थप पुष्टि हुन आएको छ। उपर्युक्त उल्लिखित आधार र कारणबाट मृतक जल्लादेवी शर्माको मृत्यु यी प्रतिवादी विष्णु शर्माको कर्तव्यबाट भएको देखिएकाले यस सम्बन्धमा थप विवेचना गरिरहन पर्ने देखिन नआउने।

लोग्ने स्वास्नीको घरायसी झगडाबाट आपसमा विवाद चर्कदै जाँदा प्रतिवादीले लात मुक्काले प्रहार गरी हँसियाको चोटबाट आँखामा घाउ लागेको तर हँसियाको प्रहारबाट मृत्यु भएको होइन भनी घटनाक्रमलाई जस्ताको तस्तै देखाई बयान गरेको देखिएको, प्रतिवादीको अण्डकोषमा समाएको कारणबाट झगडाले उग्ररूप लिई मृतकको मृत्यु भएको, अन्य पक्षलाई ल्याई मारेको नदेखिएको, वादविवाद बढ्दै जाँदा तत्काल उठेको रिस थाम्न नसक्दाको कारणबाट मृत्यु हुन आएको पाइएकोले मार्नुपर्नेसम्मको पूर्व रिसइवीको विद्यमानता नदेखिएको र प्रतिवादीको पारिवारिक पृष्ठभूमिलाई समेत दृष्टिगत

गर्दा मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ नं. बमोजिम राय व्यक्त गरी निज प्रतिवादीलाई १० (दश) वर्ष कैद सजाय हुने ठहर गरेको रायलाई अन्यथा गर्नुपर्ने स्थिति देखिन नआउने।

प्रतिवादी विष्णु शर्मालाई अभियोग मागदाबीबमोजिम मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद सजाय हुने ठहर्याएको सुरु मोरङ जिल्ला अदालतको फैसलालाई सदर गरी मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको १८८ नं. बमोजिम राय व्यक्त गरी १० वर्ष मात्र कैद गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत, विराटनगरबाट मिति २०६९।९।१७ मा भएको फैसला मनासिब नै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत : यज्ञप्रसाद आचार्य

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल साउन २० गते रोज ५ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७०-CR-१५७४, कर्तव्य ज्यान, हल्दी मुर्मू वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादी हल्दी मुर्मूले आफूले मादक पदार्थ सेवन गरेको र श्रीमतीलाई फलामको झिरले शरीरमा यत्रतत्र प्रहार गर्दा चोट लाग्न गएको र कमजोर आर्थिक अवस्थाको कारण उपचार गराउन नसक्दा मृत्यु हुन गएको भनी अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष बयान गरेको र आफूले कसुर गरेको हो भनी सोही बयानलाई समर्थन गर्ने गरी अदालतमा समेत बयान गर्दा स्वीकार गरेको पाइन्छ। मादक पदार्थ सेवन गरी हल्दी मुर्मूले आफ्नी श्रीमती हिस्सीमुनी मर्डीलाई फलामको माछा मार्ने झिरले प्रहार गरी मरणासन्न अवस्थामा बनाई कहींकतै उपचार गराउन नलागी आफ्नै घरमा राखेको र सोही चोटको कारण निजको मृत्यु भएको भनी रघुवीर मर्डीको किटानी जाहेरी दरखास्त परेको देखिन्छ। त्यसैगरी घटनास्थल लास जाँच मुचुल्का हेर्दा मृतकको

दाहिने खुट्टाको नलीहाड भाँचिएको, दाहिने घुँडादेखि तिघ्रासम्म छाला पिल्सिएको, दाहिने हातको कुहिनामा चोट लागेको तथा बाँसको बिँड लगाएको फलामको साढे तिन फिट लामो झिर रहेको र सो झिर घटनास्थलबाट प्रहरीले बरामद गरेको कुरा घटनास्थल लास जाँच र बरामदी मुचुल्काबाट देखिन्छ। त्यसैगरी मृतक हिस्सीमुनी मर्डीको मृत्यु Hypovolemic shock and signs of violence बाट भएको हो भन्ने मेची अञ्चल अस्पताल, भद्रपुर झापाबाट भएको लास जाँच परीक्षण प्रतिवेदनबाट लेखिआएको देखिन्छ। यसर्थ मिसिल संलग्न कागजातबाट प्रतिवादी हल्दी मुर्मूले आफ्नी श्रीमतीलाई कुटपिट गरेको र सोही चोटको कारणबाट नै मृतक हिस्सीमुनी मर्डीको मृत्यु भएको कुरामा विवाद नदेखिने।

निजलाई मार्नुपर्नेसम्मको पूर्व रिसइवी रहेभएको पनि मिसिलबाट देखिन आएको छैन। अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष एवम् अदालतमा समेत आफू र मृतक श्रीमतीसमेतले मादक पदार्थ सेवन गरेको अवस्थामा घर जाउँ भन्दा मृतकले घर जान नमान्दा मादक पदार्थको नसाले मातेको सुरमा प्रतिवादी हल्दी मुर्मूले आफ्नो श्रीमती मृतक हिस्सीमुनी मर्डीलाई फलामको झिरले कुटपिट गरी सोही चोटको कारणबाट श्रीमती हिस्सीमुनी मर्डीको मृत्यु भएको र आरोपित कसुर गरेकोमा पूर्णरूपले साबिति भई बयान गरी अदालतलाई इन्साफ गर्नमा सहज तुल्याई दिएको अवस्था देखिन्छ। हिस्सीमुनी मर्डी घाइते भएपछि आर्थिक अवस्था कमजोर रहेकोले उपचार गराउन नसकेको भनी प्रतिवादीले बयान गरेको तथा घटना वारदात गर्दाको समयमा मादक पदार्थ सेवन गरेकोसमेतका आधारलाई दृष्टिगत गरी प्रतिवादीलाई सर्वस्वसहित जन्मकैद गर्दा चर्को पर्नसक्ने देखिँदा कैद अठार (१८) वर्ष हुन मनासिब देखी मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ नं. बमोजिम झापा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।१२।२६ मा फैसला हुँदा व्यक्त भएको

राय सदर हुने ठहर गरी पुनरावेदन अदालत, इलामबाट व्यक्त भएको राय मिलेकै देखिने ।

अभियोग माग दाबीबमोजिम मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १ नं. विपरीत ऐ. ऐनको १३(३) अनुसारको कसुर गरेको देखी प्रतिवादी हल्दी मुर्मूलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर गरी मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ नं. बमोजिम कैद वर्ष अठार (१८) कैद सजाय गर्ने रायसहितको झापा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।१२।२६ मा भएको फैसलालाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, इलामको मिति २०७०।४।२९ को फैसला मिलेकै देखिँदा रायसहित सदर हुने ठहर्छ । प्रतिवादी हल्दी मुर्मूलाई सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गर्दा चर्को पर्नजाने देखिन आएकोले निजलाई मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ नं. बमोजिम वर्ष १८ (अठार) कैद सजाय हुने ।

इजलास अधिकृत: यज्ञप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल भदौ २० गते रोज २ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७०-CR-१०५५, कर्तव्य ज्यान, राजकुमार राना वि. नेपाल सरकार

मानध्वज थापाको मृत्यु टाउकोमा परेको बोधो वस्तु वा हतियार (Blunt force object) को चोटबाट भएको भनी शव परीक्षण गरी प्रतिवेदन दिने विशेषज्ञले बकपत्र गरेको देखिन्छ । प्रतिवादी राजकुमार रानाले निजको श्रीमतीको साथी सुविना लामाको मोवाइल नं. ९८१३३४६२०७ मा फोन गरी आफ्नो श्रीमती सुभद्रासँग कुरा गरी तेरो मान्छेलाई भेट्न ठिमी जान्छु भनेको र पुनः सोही फोनमा तेरो मान्छेलाई टाउकोमा लाठी हानेको थिएँ तथा मानध्वजको फोन आएपछि श्रीमान् र आफूबीच झगडा भएको भनी प्रतिवादीको श्रीमती सुभद्रा विशंखले अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष

कागज गरेको देखिन्छ भने प्रतिवादी राजकुमार राना घटना भएको दिन मिति २०६८।११।२८ मा राति १४:०० बजे आउट गई मिति २०६८।१२।२९ बिहान १०:०० बजे गणमा हाजिर भएको भन्ने नेपाली सेना सिंहनाथ गणको मिसिल संलग्न पत्रबाट देखिन्छ । मृतक मानध्वज थापाले प्रतिवादीकी श्रीमती सुभद्रा विशंखको मोवाइलमा कुरा गरिरहने एवम् मृतक र प्रतिवादी राजकुमार रानाबीच मोवाइलमा कुरा भई घटनास्थलमा भेट्ने सल्लाह भएको भन्ने प्रतिवादीको बयानबाट खुलेको र मृतक मानध्वज थापाको मोवाइल नम्बरबाट प्रतिवादीको श्रीमतीको मोवाइल नम्बरमा घटना भएको मिति २०६८।११।२८ र सो दिनभन्दा अगाडिसमेत पटकपटक फोन आएको मिसिल संलग्न कल डिटेल रेकर्डबाट समेत देखिन्छ । यसर्थ निज प्रतिवादी राजकुमार रानाले मृतक मानध्वज थापा आफ्नो श्रीमतीसँग सम्पर्कमा रहेको निहुँमा निज मृतकसँग पटकपटक टेलिफोनमा समेत विवाद गरी एकान्त ठाउँमा भेटी मृतकको टाउकोमा लाठी प्रहार गरी सोही कारण मानध्वज थापाको मृत्यु भएको कुरामा विवाद नरहने ।

मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको ५ नं.मा "ज्यान लिने इविलाग वा मनसाय नभई कसैले आफूले गरेको कर्तव्यले मानिस मर्ला भन्नेजस्तो नदेखिएको कुनै काम कुरा गर्दा त्यसैद्वारा केही भई कुनै मानिस मर्न गएको भवितव्य ठहर्छ" भन्ने व्यवस्था रहेको छ । प्रस्तुत सन्दर्भमा हेर्दा भवितव्य हुन ज्यान लिनेसम्मको इविलाग नभएको वा मनसाय नभएको र गरेको कर्तव्यले मानिस मर्ला जस्तो नदेखिएको हुनुपर्छ । आफूले गरेको कामबाट मानिस मर्न सक्छ भन्ने परिणामको ज्ञान पनि हुनुहुँदैन । भवितव्यबाट घटना घट्न गएको भन्ने जिकिर लिनेले सो कार्य दुर्घटना थियो । आपराधिक मनसाय र ज्ञानले गरिएको थिएन । काम गर्दा उचित सतर्कता र सावधानी राखिएको थियो भन्ने प्रमाणित गर्नुपर्ने हुन्छ । यसमा

मृतकसँग प्रतिवादीले पटक पटक श्रीमतीको कुरा झिकी विवाद गरेको तथा मृतकको हत्या गर्ने मनसायसहित भेट्ने योजना बनाई मृतकसँग सल्लाह गरी एकान्त ठाउँमा बोलाएर भेटी वादविवादसमेत गरी टाउको जस्तो संवेदनशील अङ्गमा प्रहार गरी सोही चोटका कारण मृतकको मृत्यु भएको देखिएको हुँदा प्रतिवादी राजकुमार रानाले लिएको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

प्रतिवादी राजकुमार रानाले अभियोग दाबीबमोजिम मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) बमोजिम कसुर गरेको देखिँदा निज प्रतिवादीलाई सोही महलको १३(३) नं. अनुसार सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर्याएको भक्तपुर जिल्ला अदालतको मिति २०६९।८।१८ को फैसलालाई सदर गरी पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट भएको मिति २०७०।५।४ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत : यज्ञप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल भदौ २० गते रोज २ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७०-CR-१५८६, कर्तव्य ज्यान, बहादुर डगौरा वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादी रामदिल चौधरी भन्ने बहादुर डगौराले मृतक जन्कु थारुले रक्सी सेवन गरी मलाई गाली गलौज गरेकोले निजलाई आँगनमा धकेली घरतर्फ गएको हुँ भनी अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष र अदालतमा बयान गरेको देखिन्छ । त्यसैगरी प्रतिवादी बहादुर डगौराले मेरो श्रीमान् जन्कु थारुलाई कुटपिट गरी शरीरका विभिन्न भागमा चोट लागी घाइते भएको र उपचारको क्रममा मृत्यु भएको भनी रूपा चौधरीले किटानी जाहेरी दिएको र सो जाहेरीलाई समर्थन गर्ने गरी अदालतमा समेत बकपत्र गरेको पाइन्छ । महाकाली अञ्चल अस्पतालको शव परीक्षण प्रतिवेदनमा मृतक

जन्कु थारुको मृत्युको कारण "Internal bleeding due to liver injury resulting in shock" भनी लेखी आएको देखिन्छ भने घा जाँच केस फाराम र घटनास्थल लास जाँच मुचुल्कासमेतबाट सो कुरालाई समर्थित गरेको पाइन्छ । यसर्थ मृतक जन्कु थारुको मृत्यु प्रतिवादी रामदिल चौधरी भन्ने बहादुर डगौराले कुटपिट गरी खेतमा फालिदिएको कारण निजकै कर्तव्यबाट भएको कुरामा विवाद नरहने ।

प्रस्तुत मुद्दाको सन्दर्भमा हेर्दा वारदातको परिस्थिति, घटनास्थल प्रकृति मुचुल्का, वस्तुस्थिति मुचुल्का र जाहेरी दरखास्तसमेतबाट निज प्रतिवादीले उचित सावधानी र सतर्कता अपनाएको थियो तथा निजलाई आफूले गरेको कार्यबाट मानिस मर्न सक्छ भन्ने परिणामको ज्ञान थिएन भन्न सकिने अवस्था देखिँदैन । तसर्थ निजले भवितव्यतर्फ सजाय हुनुपर्ने भनी लिएको जिकिरसँग सहमत हुन सकिने । त्यसैगरी मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. मा "लाठा, ढुङ्गा र साधारण सानातिना हतियारले कुटी हानी रोपी घोची वा अरु ज्यान मर्ने गैर कुरा गरी ज्यान मरेमा एकैजनाले मात्र सो काम गरी ज्यान मारेमा सोही एकजना र धेरैजनाको हुल भई मारेमा यसैले मारेको वा यसको चोटले मरेको भन्ने प्रमाणबाट देखिन ठहर्न आएमा सोही मानिस मुख्य ज्यानमारा ठहर्छ । त्यस्तालाई सर्वस्वसहित जन्मकैद गर्नुपर्छ । सोबाहेक अरुलाई र यसैले मारेको वा यसैका चोटले मरेको भन्ने कुरा सो हातहतियार छाड्ने कसैउपर कुनै प्रमाणबाट देखिने ठहर्न नआएमा सबैलाई जन्मकैद गर्नुपर्छ" भन्ने कानूनी प्रावधान रहेको पाइन्छ । प्रस्तुत सन्दर्भमा प्रतिवादी र मृतकका बीचमा नलको विषयलाई लिएर वादविवाद भएको र सोही विवादको कारण मृतकलाई प्रतिवादीले शरीरको विभिन्न भागमा कुटपिट गरेको र सोही कुटपिटको चोटपटकबाट मृतकको मृत्यु भएको भनी जाहेरी दरखास्त दिएको र सोलाई समर्थन गरी बकपत्र गरेको देखिएको तथा

मृतकको शरीरमा चोटपटक लागेको भन्ने कुरा घाजाँच केस फारामबाट देखिएको, मृतकको मृत्यु कलेजोमा पर्न गएको चोटपटकबाट आन्तरिक रक्तश्राव भई भएको भन्ने कुरा शव परीक्षण प्रतिवेदनबाट देखिन आएकोले प्रतिवादीले कुटपिट गरी निजले मृतकलाई तल खेतमा फालिदिएको कारणबाट आन्तरिक रक्तश्राव भई मृतकको मृत्यु भएको कुरा मिसिल संलग्न प्रमाण र कागजातहरूबाट देखिन्छ। यसर्थ पुनरावेदन अदालतले गरेको फैसलालाई अन्यथा मान्न नसकिने।

प्रतिवादी रामदिल चौधरी भन्ने बहादुर डगौरालाई अभियोग मागदाबीअनुरूप मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं अनुसार सजाय हुने कसुर गरेको ठहरी सोही महलको १३(३) नं. अनुसार सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर्याई प्रतिवादी र मृतकबीच मृतकलाई कर्तव्य गरी मारिदिनु पर्नेसम्मको कुनै रिसइवी रहे भएको भन्ने देखिन नआएकोले प्रतिवादीलाई सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गर्दा चर्को पर्ने देखी ऐ. ऐन अ.बं.१८८ नं. बमोजिम निज प्रतिवादीलाई १० (दश) वर्ष कैद सजाय तोकी राय व्यक्त गरेको मिति २०७०।१।१५ को सुरु कञ्चनपुर जिल्ला अदालतको फैसलालाई सदर गरी प्रतिवादीलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. अनुसार कसुरदार ठहर्याई सोही ऐनको अ.बं. १८८ नं. बमोजिम दश (१०) वर्ष कैद सजायको प्रस्ताव गरी व्यक्त भएको पुनरावेदन अदालत, महेन्द्रनगरको मिति २०७०।५।२४ को रायसहितको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: यज्ञप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल भदौ २० गते रोज २ शुभम्।

५

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७०-CR-०८१३, गौवध, नेपाल सरकार वि. दिलबहादुर दमाई

सोमबहादुर खत्रीको किटानी जाहेरी दरखास्त तथा प्रतिवादी हिरा नेपालीको घरको भुइँमा गोरुको टाउको रहेको तथा बाँसको डोकोमा गोरुको मासु राखेको र गोरु काटी खाएको तथा सो गोरु काट्दा प्रयोग गरिएको हँसिया, फलामको दाउ, जेब्रा झोला रहेको भनी बरामदी तथा खानतलासी मुचुल्कामा उल्लेख भएको देखिन्छ। त्यसैगरी गोरु काट्दा प्रयोग भएको हरियो सेउला, रगत, हड्डीको टुक्रा, गोरुको छाला, हिराबहादुर नेपालीले प्रयोग गरेको ढाकाको टोपी भेटिएको भन्ने घटनास्थल प्रकृति मुचुल्कामा उल्लेख भएको तथा मौकामा खिचिएको फोटोसमेत देखिएबाट जिउँदो गोरु काटी मारेको कुरामा विवाद देखिने।

प्रतिवादी दिलबहादुर दमाईले अदालतमा बयान गर्दा आफू गोरु काट्ने कार्यमा संलग्न नरहेको भनी इन्कारी बयान गरेको देखिन्छ भने सहप्रतिवादी गोरे नेपालीले आफूले गोरु मारेको हो र त्यस कार्यमा अरूको संलग्नता छैन भनी बयान गरेको पाइयो। त्यसैगरी जाहेरवाला सोमबहादुर खत्रीले दिलबहादुर दमाईलाई प्रतिवादी हिराबहादुर नेपालीले बोलाएर मासु लिन गएको हो भनी बकपत्र गरेको देखिन्छ। प्रतिवादी दिलबहादुर दमाईको इन्कारी बयानलाई समर्थन गर्दै प्रतिवादी हिराबहादुर नेपालीले बोलाएपश्चात् दिलबहादुर दमाई मासु लिन गएका हुन् भनी निजका साक्षीहरू चन्द्रबहादुर खत्रीसमेतले अदालतमा बकपत्र गरेको देखिन्छ। यसर्थ दिलबहादुर दमाईसमेतको संलग्नता भई उक्त गोरु काटी मारेको भन्ने कुरा मिसिल संलग्न प्रमाणहरूबाट प्रमाणित हुनसक्ने देखिएन। प्रतिवादी दिलबहादुर दमाई गोरु काट्दाको अवस्थामा वारदातस्थलमा उपस्थित रहेको र गोरु काट्ने कार्यमा संलग्नता रहेको भन्ने पुष्टि हुन नसक्ने अवस्थामा पुनरावेदन अदालतबाट भएको फैसलालाई अन्यथा मान्न नमिल्ने।

प्रस्तुत मुद्दाको सन्दर्भमा हेर्दा, प्रतिवादी

दिलबहादुर दमाई कसुरमा इन्कारी रही अदालतमा बयान गरेको तथा सहप्रतिवादीहरू मध्ये गोरे नेपालीले आफूले टाउकोमा दुईपटक हानी गोरु मारेको, अरूको संलग्नता छैन भनी बयान गरेको अवस्थासमेत देखिन्छ । जाहेरवाला सोमबहादुर खत्रीले समेत प्रतिवादी हिराबहादुरले बोलाएर दिलबहादुर दमाई मासु लिन गएको भनी बकपत्र गरेको अवस्थामा निज प्रतिवादी दिलबहादुर दमाईले अभियोग दाबीबमोजिम कसुर गरेको अवस्था नदेखिएको हुँदा वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

अतः माथि विवेचित तथ्य, प्रमाण, कानूनको आधारबाट प्रतिवादीहरू हिराबहादुर नेपाली, गोरे नेपाली तथा दिलबहादुर दमाईलाई मुलुकी ऐन, चौपायाको महलको १ नं. अनुसारको कसुरमा सोही महलको ११ नं. बमोजिम जनही बाह्र (१२) वर्ष कैद सजाय हुने ठहर्याएको सुरु पर्वत जिल्ला अदालतको मिति २०६९।५।१४ को फैसलालाई पुनरावेदन अदालत, बागलुङबाट प्रतिवादी दिलबहादुर दमाईको हकमा केही उल्टी गरी अभियोग मागदाबीबाट निज प्रतिवादी दिलबहादुर दमाईले सफाइ पाउने ठहर गरी भएको पुनरावेदन अदालत, बागलुङको मिति २०७०।३।१६ को फैसला निजको हकमा मिलेकै देखिएको हुँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: यज्ञप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल भदौ २० गते रोज २ शुभम् ।

६

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७०-CI-०९६५, अंश चलन, सुक्रे पण्डित वि. सत्यनारायण पण्डित

प्रतिवादीहरूको आमा तथा हजुरआमा सोनियाको स्वर्गवास भएपश्चात् निजको नाउँको जग्गा निजका २ भाइ छोराहरू सत्यनारायण, शिवनारायण

नाउँमा नामसारी भई मालपोत कार्यालय, सुनसरीबाट मिति २०६३।१।२४ मा र.नं. ८०१७क बाट अंशबन्डाको लिखत पारित भई छुट्टिभिन्न भएको भन्ने देखिन्छ । यसरी अधिदेखि नै व्यवहार प्रमाणबाट वादी प्रतिवादीहरू अलग अलग रही प्रतिवादीहरू बीचमा समेत अंशबन्डा भइसकेको र वादी प्रतिवादीहरूको बसोबास अलग-अलग रहेको कुरा मिसिल संलग्न मतदाता नामावलीको वतनबाटै देखिएको छ । साथै, वादी प्रतिवादी दुवै पक्षले छुट्टाछुट्टैरूपमा खरिद बिक्री व्यवहार गरेको मिसिल संलग्न लिखतहरूले देखाएका तथ्यहरू अन्यथा हुन नसक्ने हुँदा मुद्दा दोहोर्याई हेर्ने निस्सा प्रदान गर्दा ग्रहण गरिएको आधारसँग सहमत हुन नसकिने ।

माथि विवेचित आधार, प्रमाण र कारणहरू समेतबाट वादीका हजुरबुबा सोखी पण्डित र प्रतिवादीहरूका बुबा तथा हजुरबुबाबीच २०३४।९।२७ भन्दा अगाडि नै भिन्न भइसकेको देखिन आएकोले अंशबन्डाको महलको ३० नं. बमोजिम वादीले प्रतिवादीहरू सत्यनारायण, शिवनारायण, भरत, श्याम र रामचन्द्र पण्डितबाट अंश नपाउने हुँदा निजहरू उपरको वादीको फिराद दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्याई वादी र अ.बं. १३९ नं. बमोजिम बुझिएका भिखो पण्डितबीच दाजुभाइ नाता रहेको र निजहरूबीच अंशबन्डा नभएको भन्ने दुवै पक्षको मुख मिलेकै अवस्था देखिँदा वादीबाट पेस भएको तायदाती फाँटवारीमा उल्लेख भएको जग्गा सम्पत्तिबाट नरमगरम मिलाई वादीले २ भागको १ भाग अंश पाउने ठहर्याई सुरु सुनसरी जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला सदर गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत, विराटनगरबाट मिति २०६८।१०।२५ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत : यज्ञप्रसाद आचार्य

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल साउन १९ गते रोज .. शुभम् ।

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७१-CR-१४९२, जबरजस्ती करणी, हरेन्द्रनारायण देव वि. नेपाल सरकार

करणीसम्बन्धी कसुर मानव प्रतिष्ठा, आत्मसम्मान र नारी अस्मितासँग सम्बन्धित मानसिक समवेदनासँग जोडिएको कसुर पनि हो। यस प्रकारको विषयमा वाञ्छित संवेदनशीलता नअपनाई योनि क्षतविच्छेद भएको कुराको मापनलाई नै सर्वाधिक महत्त्व दिनु न्यायोचित हुँदैन। त्यसैले Hymen intact छ भन्ने आधारमा मात्रै अन्य प्रमाण र परिस्थितिलाई एकातिर पन्छाएर कसुर कायम नहुने ठहर गर्नु मनासिब देखिँदैन। त्यसैगरी मुलुकी ऐन, जबरजस्ती करणीका महलको १ नं. मा भएको २०६३ सालको संशोधनबाट थप भएको स्पष्टीकरण (ग) अनुसार योनिमा लिङ्ग आंशिक रूपमा मात्र प्रसेको भए पनि जबरजस्ती करणी प्रयोजनका लागि कार्य पूरा भएको मान्नुपर्ने।

वर्तमान सन्दर्भमा लिङ्गको पूर्ण प्रवेश भएको हुनुपर्दछ, कन्याजाली च्यातिएको देखिनुपर्छ, योनि क्षतविच्छेद भएको र वीर्य स्खलन भएकै देखिनु पर्दछ भन्ने कुरालाई अन्तिम मापदण्ड बनाएर न्याय निरूपण गर्नु उल्लिखित जबरजस्ती करणीका महलको १ नं. को स्पष्टीकरण (ग) को मर्म र भावनाअनुकूल हुँदैन। सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट जबरजस्ती करणीको कसुर कायम हुनको लागि Hymen rupture भएकै हुनुपर्ने अनिवार्यता छैन, Semen फेला नपरेको तथा Hymen intact रहेको अवस्थामा पनि अन्य कुरालाई मूल्याङ्कन गरेर जबरजस्ती करणीको कसुर ठहर गर्नुपर्दछ भनी नजिर प्रतिपादन भएको देखिन्छ। अर्जुनबहादुर पाण्डे वि. नेपाल सरकार नेकाप २०६५, अङ्क १, पृ.११० नि.नं. ७९२३ मुद्दामा “प्रतिवादीको लिङ्गको पूर्ण प्रवेश (Complete penetration) र वीर्य योनिमा स्खलन (Emission of semen) नभएको अवस्थामा यसैलाई आधार बनाएर

यसैको अभावमा प्रतिवादीले पीडितउपर करणी नगरेको र करणीको उद्योग मात्र गरेको भनी ठहर गर्नु न्यायसङ्गत देखिँदैन। कानूनीरूपमा हेर्ने हो भने पनि जबरजस्ती करणी हुनको निमित्त स्त्रीको योनिभित्र पुरुष जनेन्द्रीय पूर्णरूपमा प्रवेश भएकै हुनुपर्ने, स्त्रीको कन्याजाली (Hymen) च्यातिएको वा फाटेकै हुनुपर्ने वा पुरुष वीर्य योनिमा स्खलन भई योनिको वरिपरि वीर्य वा सोको दाग लागेकै हुनुपर्ने अनिवार्यतासमेत रहेको छैन। वीर्य स्खलनसहित वा रहित योनिको बाह्य भागभित्र आंशिक लिङ्ग प्रवेश गराउनु मात्र पनि कानूनी प्रयोजनको निमित्त जबरजस्ती करणीको कसुर हुन पर्याप्त हुन्छ।” भनी सिद्धान्त प्रतिपादन भएको देखिन्छ। यसर्थ प्रस्तुत मुद्दाको पीडित बालिकाको Hymen intact रहेको भन्नेसम्मका आधारमा अन्य प्रमाणबाट कसुरदार प्रमाणित भएका प्रतिवादी हरेन्द्रनारायण देवलाई कसुरबाट उन्मुक्ति दिनु मनासिब देखिएन। तसर्थ पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

माथि विवेचित तथ्य, प्रमाण, कानूनसमेतका आधारमा प्रतिवादी हरेन्द्रनारायण देवले जबरजस्ती करणीको उद्योग गरेको ठहर गरी सुरु सप्तरी जिल्ला अदालतबाट मिति २०७१।१।२४ मा भएको फैसला मिलेको नदेखिँदा केही उल्टी गरी निज प्रतिवादी हरेन्द्रनारायण देवलाई मुलुकी ऐन, जबरजस्ती करणीका महलको ३(२) नं. बमोजिम १० (दश) वर्ष कैद सजाय गरी प्रतिवादीबाट पीडितलाई उक्त महलको १० नं. बमोजिम रु.७५,०००।- (पचहत्तर हजार रुपैयाँ) क्षतिपूर्तिसमेत भराई दिने ठहरयाएको पुनरावेदन अदालत, राजविराजको मिति २०७१।१।२३ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: यज्ञप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल भदौ २० गते रोज २ शुभम्।

इजलास नं. १०

१

मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की र मा.न्या.श्री मीरा खड्का, ०७०-CI-०९७२, अंश चलन, *लखिकुमार रौनियार वि. भोलाप्रसाद रौनियार*

अंश व्यक्तिको नैसर्गिक अधिकारको विषय रहेकाले अंशबन्डा भइसकेको देखिने यथेष्ट प्रमाणका अभावमा यी वादी प्रतिवादीहरू बीच अंशबन्डा भई छुट्टिई भिन्न भइसकेको मान्न मिल्ने देखिँदैन । घरको नक्सा प्रतिवादीको नामबाट पास भएको कारोबारको सम्बन्धमा प्यानमा दर्ता भएको, घर भाडामा लिएको सम्बन्धमा घरधनीसँग सम्झौता भएको भन्ने मात्र आधारले विवादित घर जग्गा सगोलको आर्जन नभई निजी आर्जन हो भन्ने पुष्टि हुँदैन । प्रमाणको स.फौ. २०२ को वादी रीता रौनियार र प्रतिवादी तिलेश्वर रौनियार भएको सम्बन्धविच्छेद मुद्दा र दे.नं. ४७९६ को मुद्दामा वादीसमेतले दिएको प्रतिउत्तर जिकिरलाई यी प्रतिवादीले प्रमाणको रूपमा उल्लेख गरेको देखिन्छ । ती मुद्दामा पैतृक सम्पत्ति नभएको भनी उल्लेख गरेकोमा प्रस्तुत मुद्दामा पैतृक सम्पत्तिको विवाद पनि देखिँदैन । कि.नं. ७३९ र ७४० को जग्गा र घर सगोलको आर्जन हो होइन भन्ने विवाद भएको र सगोलको आर्जन भन्ने पुष्टि भई निजी आर्जन हो भन्ने स्पष्ट देखिँदैन । ती मुद्दाहरूको प्रतिउत्तरबाट वादी प्रतिवादीबीच अंशबन्डा नै भइसकेको भन्ने स्पष्ट उल्लेख भएको पनि नपाइने ।

प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ६(क) अनुसार अन्यथा प्रमाणित नभएसम्म एकाघरसँग का अंशियारहरूमध्ये जुनसुकै अंशियारका नाममा रहेको सम्पत्ति सगोलको सम्पत्ति हुने व्यवस्था गरेको छ । कुनै सम्पत्ति आफ्नो मात्र एकलौटी हो भन्ने कुराको प्रमाण त्यस्तो व्यक्तिले नै पुर्याउनुपर्छ ।

त्यस्तो प्रमाण पुर्याउन नसकेको अवस्थामा त्यस्तो सम्पत्ति सबै अंशियारको हक लाग्ने सगोलको सम्पत्ति मानिन्छ । कि.नं. ७३९ र ७४० घर जग्गाका वादी प्रतिवादीहरूसँगै बसेको अवस्थामा खरिद गरेको मिसिल संलग्न प्रमाणबाट देखिन आउँछ । ती विवादित घरजग्गाहरू अंशबन्डाको १८ नं. अनुसार बन्डा गर्न कर नलाग्ने किसिमको सम्पत्ति हो भन्ने सबुद प्रमाण यी पुनरावेदक/प्रतिवादी लखीकुमार रौनीयारले वस्तुनिष्ठ आधारमा गुजार्न सकेको मिसिलबाट एकातर्फ देखिएन भने अर्कोतर्फ यी वादी प्रतिवादी अंशियार भएकोमा विवाद देखिँदैन । वादी प्रतिवादी सोही घरमा बसेको अवस्थासमेत देखिन्छ । यिनीहरूबीच विधिवत् रूपमा बन्डा भएको अवस्थासमेत देखिएन । विवादित घरजग्गा पुनरावेदक / प्रतिवादीको एकलौटी हक लाग्नु पर्छ भन्ने विद्वान् कानून व्यवसायीहरूको बहस एवम् पुनरावेदन जिकिरसँग यो इजलास सहमत हुन नसक्ने ।

अतः माथि विवेचित आधार प्रमाणबाट कि.नं. ७३९ र ७४० का जग्गा र सोमा बनेको घरसमेत सबै अंशियारमा बन्डा गरी काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०६७।९।१४ को फैसलालाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९।५।२८ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: विद्याराज पौडेल

कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल भदौ १ गते रोज ४ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७१-CI-०४३९, मोही नामसारी, *सोनालाल साह कानु वि. गोबर्धन महतो धानुक*

प्रस्तुत विवादको जग्गाको मोही यी प्रत्यर्थी / वादीका पिता सीताराम महतो भएको मिसिलबाट देखिन्छ । यी प्रत्यर्थीका आमा बुबाको मृत्युपश्चात् उक्त जग्गा मेले जोतकमोद गरी कुतवाली बुझाउँदै गरेकोले

मेरा नाउँमा नामसारी गरिपाउँ भन्ने वादी दाबी भएकोमा यी वादीका आमा बाबु दुवैजनाको मृत्यु भइसकेको अवस्थामा जग्गाधनी सोनालाल कानुले भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) अनुसार पत्याएको व्यक्तिलाई मोही रोजेको छु समेत भन्न सकेको मिसिलबाट देखिँदैन । यसरी कानूनले निर्दिष्ट गरेको कार्यविधि पनि पूरा नगर्ने जोतकमोद गर्ने मृतक मोहीको हकवालालाई पनि मोही नामसारी नगर्ने कार्य कानूनतः मिल्ने नदेखिँदा वादी दाबीबमोजिम मोही नामसारी हुनुपर्ने होइन भन्ने विद्वान् कानून व्यवसायीको बहस एवम् पुनरावेदन जिकिरसँग यो इजलास सहमत हुन नसक्ने ।

अतः माथि उल्लिखित आधार प्रमाणबाट वादी दाबी नपुग्ने ठहर्याएको सुरु भूमिसुधार कार्यालय, बाराको मिति २०६९।६।२१ को निर्णय उल्टी भई वादी दाबीबमोजिम मोही नामसारी हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०७०।१०।२६ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।
इजलास अधिकृतः विद्याराज पौडेल
कम्प्युटरः यामप्रसाद रेग्मी
इति संवत् २०७३ साल भदौ २४ गते रोज ६ शुभम् ।

इजलास नं. ११

१

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६७-WO-०८०६, उत्प्रेषण / परमादेश, बैजु ठाकुरसमेत वि. अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, टङ्गालसमेत

निवेदकहरूलाई गा.वि.स. सचिवको दरबन्दी पूर्ति नभएको अवस्थामा गा.वि.स. सचिवले गर्ने कार्य गर्न खटाइएकोमा हाल स्थानीय गा.वि.स.मा रहेको गा.वि.स. सचिवहरूको दरबन्दी पूर्ति भइसकेको देखिएको र निजामती कर्मचारीका हैसियतले पूरा

गर्नुपर्ने दायित्व गैर निजामती कर्मचारीबाट गराउन नमिल्ने भनी भएको विपक्षी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको निर्णय र सो अनुसारको पत्राचारसमेतबाट यी निवेदकहरूको संवैधानिक तथा कानूनी हक अधिकार हनन् भएको अवस्थासमेत देखिन नआउने ।

अतः माथि विवेचित आधारमा निवेदकहरूको संवैधानिक तथा कानूनी हक अधिकार हनन् भएको नदेखिएकोले प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृतः शिवलाल पाण्डेय

कम्प्युटरः सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल फागुन ८ गते रोज १ शुभम्

२

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६७-WO-०८४१, उत्प्रेषण, विश्वकुमार अग्रवालको वारेस भई आफ्नो हकमा समेत सुमितकुमार अग्रवाल वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, रौतहटसमेत

विवादको विषय मौखिक करारसँग सम्बन्धित रहेको देखिन्छ । करार उल्लङ्घन भएको भए करार ऐन, २०५६ बमोजिम कानूनका म्यादभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा मुद्दा गर्नुपर्नेमा निवेदकले कानूनी उपचारको बाटो हुँदाहुँदै रिट क्षेत्रबाट उपचार माग्न आएको देखिन्छ । साधारण अधिकारक्षेत्रबाट उपचारको व्यवस्था हुँदाहुँदै निवेदकहरू असाधारण अधिकारक्षेत्रमा प्रवेश गरेको देखिँदा निवेदक न्याय प्राप्त गर्ने असल नियतका साथ अदालत प्रवेश गरेको देखिँदैन । अदालत न्याय प्राप्त गर्नको लागि आउने ठाउँ हो । कसैलाई दुःख दिन अदालत आउनु दुर्भाग्यपूर्ण हुने ।

करारको विषयसँग सम्बन्धित विवादको कानूनी उपचारका लागि म्यादभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा फिरादपत्र दायर गर्न पाउने कानूनी व्यवस्था भएकोमा निवेदकहरू सो उपचारको बाटोमा

नलागी असाधारण अधिकारक्षेत्रबाट यस अदालतमा रिट निवेदन लिई आएको देखिने।

निवेदकहरूले निवेदनमा बदरका लागि माग गरेको जिल्ला प्रशासन कार्यालय, रौतहटको मिति २०६७/१०/१२ को निर्णय गौर नगरपालिकाबाट मिति २०६७/१०/२० मा कार्यान्वयन भइसकेको भन्ने गौर नगरपालिकाको मिति २०६७/१०/२० को पत्र एवम् निवेदन व्यहोराबाटै पुष्टि भएको देखिएको, निवेदकले आफ्नो निवेदनमा मासिकरूपमा भाडा बुझाई पसल सञ्चालन गरिरहेको भनी उल्लेख नगरेको, आफ्नो निवेदन दाबीलाई पुष्टि गर्न नसकेको र निवेदकहरूको साधारण अधिकार क्षेत्रबाट उपचार पाउने प्रभावकारी वैकल्पिक अवस्था हुँदाहुँदै असाधारण अधिकार क्षेत्रमा प्रवेश गरेको देखिएकाले मिति २०६७।१०।१२ को जिल्ला प्रशासन कार्यालय, रौतहटको निर्णय तथा सोही निर्णयका आधारमा भए गरेका काम कारवाही उत्प्रेषणको आदेशबाट बदर गर्नुपर्ने र निवेदकहरूलाई पुनः उक्त भाडाको घर पसलमा बस्न दिनु भनी परमादेशको आदेश जारी गर्नुपर्ने अवस्था विद्यमान नदेखिँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: शिवलाल पाण्डेय

कम्प्युटर: सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल फागुन ८ गते रोज १ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६९-WO-०८४५, उत्प्रेषण, आन्तरिक राजस्व विभाग, लाजिम्पाटको तर्फबाट ऐ.का महानिर्देशक टंकमणि शर्मा वि. राष्ट्रिय सूचना आयोग, काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. ३५ कोटेश्वर पेरिसडाँडासमेत

तारानाथ दाहाललाई आन्तरिक राजस्व विभागले दिन मिल्ने सूचना उपलब्ध गराई सकेको

र दिन नमिल्ने सूचना कारण जनाई दिन नमिल्ने भनी जानकारी गराएको, विपक्षी तारानाथ दाहाल कानूनबमोजिम गोप्य राख्नु पर्ने सूचना उपलब्ध गराउन कानूनद्वारा तोकिएको व्यक्ति नरहेका, निज कानूनद्वारा गोप्य राख्नु पर्ने सूचना माग्ने सार्थक सम्बन्ध र सरोकारको व्यक्तिसमेत नदेखिने।

करको दायित्वमा कानून प्रतिकूल भए तत् निकायबाट हेरिने विषय हो। कर निर्धारण कर कार्यालयले गर्ने हो। कर निर्धारण हुँदा प्रशासनिक पुनरावलोकन आन्तरिक राजस्व विभाग र राजस्व न्यायाधिकरणबाट हुनसक्ने कानूनी व्यवस्था रहेको देखिन्छ। व्यवसायीले कर छली गरेको विषय राष्ट्रिय सूचना आयोगको विषय र क्षेत्राधिकारिभन्ने विषय हुन नआउने।

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ ले सार्वजनिक निकायको काम कारवाही लोकतान्त्रिक पद्धतिअनुरूप खुला र पारदर्शी बनाई राज्यलाई नागरिकप्रति जवाफदेही र जिम्मेवार बनाउने।

निजी व्यापारिक फर्म वा प्रतिष्ठानले कर निर्धारणका लागि पेस गरेका व्यक्तिगत निजी कागजातहरू, जसलाई संविधान तथा कानूनले नै गोप्य राख्नु पर्ने भनी तोकेको देखिन्छ। त्यस्ता करसम्बन्धी व्यक्तिगत सूचना भारत, बेलायतलगायत अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा समेत अनतिक्रम्य रहने कानूनी व्यवस्था गरेको र ती मुलुकका अदालतबाट फैसलासमेत भएको देखिन्छ। नेपालको अन्तरिम संविधान तथा कानूनी व्यवस्था हेर्दा पनि करसम्बन्धी सूचनाको गोपनीयता कायम गरेको नै देखिने।

विपक्षी तारानाथ दाहाललाई निजी व्यापारिक फर्म तथा प्रतिष्ठानले व्यक्तिगत कर निर्धारणका लागि पेस गरेका करसम्बन्धी सूचना तथा ती निजी व्यापारिक फर्म तथा प्रतिष्ठानले निजीरूपमा लेखा परीक्षक नियुक्त

गरेको सूचना उपलब्ध गराउन नमिल्ने संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्थाविपरीत आन्तरिक राजस्व विभागले गरेको निर्णयउपर पुनरावेदन सुनी विपक्षी तारानाथ दाहालले माग गरेका सम्पूर्ण सूचना बिना शुल्क उपलब्ध गराउने गरी राष्ट्रिय सूचना आयोगबाट मिति २०६९।९।२९ मा भएको निर्णय तथा सो निर्णयअनुसार भए गरेका कार्यहरू कानूनसम्मत मान्न नमिल्ने।

तसर्थ उल्लिखित तथ्य, प्रमाण र कानूनका आधारमा राष्ट्रिय सूचना आयोगबाट मिति २०६९।९।२९ मा भएको निर्णय तथा सो निर्णयअनुसार भए गरेका कार्यहरूसमेत कानूनसम्मत नदेखिएकाले उक्त निर्णय तथा सो निर्णयअनुसार भए गरेका काम कारवाहीहरू उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने।

इजलास अधिकृत: शिवलाल पाण्डेय

कम्प्युटर: सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल फागुन ८ गते रोज १ शुभम्।

इजलास नं. १२

१

मा.न्या.श्री सारदाप्रसाद घिमिरे र मा.न्या.श्री मीरा खड्का, ०७१-CI-०५०७, निषेधाज्ञा / उत्प्रेषण / परमादेश, जमाहिर साह वि. मोहन साहसमेत

वस्तुतः समान्य कानूनी व्यवस्थाअन्तर्गतको उपचारको विषयमा वैकल्पिक उपचार माग गर्न सकिने नै हुन्छ। वैकल्पिक उपचारको मार्ग पर्याप्त र प्रभावकारी रहेको अवस्थामा रिटक्षेत्र आकर्षित नहुने एवम् निर्विवाद हक नरहेको विषयमा निषेधाज्ञाको आदेश जारी हुने अवस्था नरहने हुँदा निवेदन खारेज हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालतको आदेश मनासिब देखिन

आउने।

तसर्थ माथि उल्लिखित आधार र कारणबाट दाबीको घरजग्गा नै निवेदकको निर्विवाद हकको विषय नदेखिएको अवस्थामा निषेधाज्ञाको आदेश जारी गर्न नमिल्ने र सामान्य उपचारको विषयमा रिट क्षेत्रको रोहबाट प्रवेश गर्न नमिल्ने भएकोले पुनरावेदन अदालत, राजविराजबाट निवेदन खारेज गर्ने गरी भएको मिति २०७०।४।२७ को आदेश मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। निवेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: सुमनकुमार न्यौपाने

कम्प्युटर: रानु पौडेल

इति संवत् २०७३ साल साउन २५ गते रोज ३ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री सारदाप्रसाद घिमिरे र मा.न्या.श्री मीरा खड्का, ०७१-CI-०४८०, परमादेश, मोती सिंह खड्का वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, डोटीसमेत

वस्तुतः पुनरावेदकले जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा दिएको निवेदनउपर सो कार्यालयले कारवाही प्रक्रिया अघि बढाई भत्काइएको संरचनाबारे दुवै पक्षको कुरा सुन्ने र क्षेत्रीय अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण कार्यालयबाट भत्काइएको संरचनाबारे स्टिमेन्ट लिने कार्य भइरहेको भन्ने जिल्ला प्रशासन कार्यालयको लिखित जवाफ रहेको देखिन्छ। त्यसका अतिरिक्त यी पुनरावेदकले जिल्ला प्रशासन कार्यालय, डोटीमा दिएको उक्त निवेदनउपर जिल्ला प्रशासन कार्यालयले कारवाही अगाडि बढाउने क्रममा नै मिति २०७१।३।२५ मा गाउँ विकास समितिका सचिव, जिल्ला प्रशासन कार्यालयका प्रतिनिधि, खानेपानीका प्रतिनिधि र दुवै पक्ष राखी निवेदनउपर छलफल गराएकोमा गाउँमा नै सहमति गर्ने निर्णय गरी निवेदकसमेतले सहमति जनाई सहीछाप गरेको

देखिन्छ । मिसिल संलग्न उपर्युक्त तथ्यहरूको पृष्ठभूमिमा हेर्दा विपक्षी जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट कानूनबमोजिम आफूलाई तोकिएको कर्तव्य पूरा नगरी निवेदकले दिएको निवेदनउपर कुनै कारवाही नै नभएको भन्ने नदेखिएकोले निवेदन मागबमोजिम परमादेशको आदेश जारी नगर्ने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालतको आदेश मनासिब नै देखिन आउने हुँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: सुमनकुमार न्यौपाने

कम्प्युटर: रानु पौडेल

इति संवत् २०७३ साल साउन २५ गते रोज ३ शुभम् ।

इजलास नं. १३

१

मा.न्या.श्री मीरा खड्का र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०६९-CR-०३९०, कर्तव्य ज्यान, कालो भन्ने दीपक शाही वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादी कालो भन्ने दीपककुमार शाहीले अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष तथा अदालतको बयान आरोपित कसुर गरेकोमा साबित रहेको सो साबिती बयानलाई घटनाका प्रत्यक्षदर्शी हर्कबहादुर शाहीसमेतको बकपत्र, लासजाँच मुचुल्का तथा शवपरीक्षण प्रतिवेदनसमेतका मिसिल संलग्न कागज प्रमाणहरूबाट कसुर गरेको पुष्टि हुन आउने ।

प्रतिवादी दीपक शाहीले धार भएको हतियारले मृतकलाई हानी मारेकोमा साबिति रहेको, यस अदालतमा लिएको जिकिरमा समेत अ.बं. १८८ नं. बमोजिमको माग गरेको देखिँदा निज प्रतिवादीले ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. को कसुरको स्वीकारोक्ति गरेको देखिएको र मिसिल कागजातबाट समेत ज्यानसम्बन्धीको महलको १ र १३(१) नं. बमोजिमको कसुर देखिन आएकोले

सोही ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. बमोजिम प्रतिवादी दीपक शाहीलाई सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने ठहर्याएको सुरु दैलेख जिल्ला अदालतको मिति २०६८।१।७ को फैसलालाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, सुर्खेतको मिति २०७०।१।१।२६ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

मृतकले प्रतिवादीलाई सम्झाई बुझाई गर्ने क्रममा झगडा कुटपिट भएको रिसको झोकमा रहेका प्रतिवादीले मृतकलाई समेत हान्छु भनेकोमा यी मृतकले ल हान भनी अगाडि सर्दा आफूसँग भएको छुरीले हानी मारेको देखिएको छ । प्रतिवादीको उमेर अवस्था र घटनाको वास्तविकता दर्साई न्याय सम्पादनमा समेत सहयोग पुर्याएको अवस्थासमेतलाई दृष्टिगत गर्दा सर्वस्वसहित जन्मकैद गर्दा चर्को पर्ने देखिएबाट प्रतिवादीलाई ७ वर्ष कैद सजाय हुँदा पनि न्यायको मकसद पूरा हुने देखिँदा प्रतिवादी दीपक शाहीलाई कैद वर्ष ७ हुन व्यक्त गरेको सुरु तथा पुनरावेदन अदालतको राय मिलेकै देखिँदा कैदको हकमा निज प्रतिवादीलाई अ.बं. १८८ नं. बमोजिम कैद वर्ष ७ (सात) हुने ।

इजलास अधिकृत: हर्कबहादुर क्षेत्री

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७३ साल भदौ १७ गते रोज ५ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री मीरा खड्का र मा.न्या.श्री सपना मल्ल प्रधान, ०६९-CR-०६००, ०७१-RC-००८९, कर्तव्य ज्यान, विष्णु विश्वकर्मा वि. नेपाल सरकार, नेपाल सरकार वि. सरोज हिडमाड

मृतकले सापटी लिएको पैसा माग गर्दा विवाद सिर्जना हुन गई आफूसमेत भई मृतकलाई कुटपिट गरेको हो भनी प्रतिवादीहरूले कसुरमा साबित रही अदालतमा समेत गरेको बयानलाई पुष्टि हुने गरी सह प्रतिवादीहरूले अदालतसमक्षको बयानमा लेखाई

दिएको देखिन आएको छ । सहप्रतिवादीहरूको उक्त बयानसमेतबाट यी प्रतिवादीहरूले कसुरमा साबित रही गरेको बयान पुष्टि हुन आएको छ । टाउकोमा लागेको चोटका कारण मृतकको मृत्यु भएको भन्ने शव परीक्षण प्रतिवेदनबाट देखिएको हुँदा यिनै प्रतिवादीहरूको कुटपिटको परिणामस्वरूप राजकुमार सिंहको मृत्यु भएको भन्ने तथ्य शङ्कारहित रूपमा पुष्टि हुन आउने ।

प्रतिवादीहरू समेतसँग लिएको रूपैयाँ नतिरेको भन्ने विषयमा विवाद भई निजलाई मार्ने नियतका साथै कुटपिट गरेको परिणामस्वरूप निजको मृत्यु भएको भन्ने मिसिल संलग्न मृतकको लास जाँच मुचुल्का, प्रतिवादीहरूको साबिति बयान, सहप्रतिवादीहरूले निजहरूलाई पोल गरी गरेको बयान, शव परीक्षण प्रतिवेदनसमेतका प्रमाणबाट प्रतिवादीहरूको कसुर शङ्कारहित ढंगबाट पुष्टि हुन आएको हुँदा प्रतिवादीलाई अभियोग माग दाबीबमोजिम सजाय हुने ।

तसर्थ माथि विवेचित आधार कारणबाट प्रतिवादी सरोज हिडमाड र विष्णु वि.क.लाई अभियोग दाबीबमोजिम मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. बमोजिमको कसुर अपराधमा ऐ. महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने ठहर गरेको सुरु मोरङ जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरी प्रतिवादी सरोज हिडमाडको हकमा साधक जाहेर गरेको पुनरावेदन अदालत, विराटनगरको मिति २०७१।८।१६ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने

मृतक राजकुमार सिंहलाई मार्नुपर्ने कुनै कारण र पूर्वसिद्धि रहेको भन्ने मिसिलबाट देखिँदैन । मृतकलाई मार्नकै लागि योजना बनाई प्रतिवादीहरूले कुटपिट गरेको भन्ने पनि देखिँदैन । वारदातमा जोखिमी हतियारको प्रयोग भएको पनि छैन । मृतकले लिएको पैसा प्रतिवादीहरूले माग्दा

सो पैसा लेनदेनको विषयमा भनाभन झै-झगडा भई मृतकले पहिला हात हालेकोले यी प्रतिवादीहरूले मृतक राजकुमार सिंहलाई कुटपिट गरेको र सो कुटपिटको चोटबाट मृत्यु भएको देखिन्छ । उक्त आधारबाट प्रतिवादीहरूलाई सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गर्दा चर्को पर्ने देखियो । तसर्थ प्रतिवादीहरूले अपराध गर्दाको अवस्था परिस्थितिलाई विचार गर्दा निजहरूलाई ११(एघार) वर्ष कैद सजाय गर्दा न्यायको मकसद पूरा हुने देखिँदा प्रतिवादीहरू सरोज हिडमाड र विष्णु वि.क.लाई मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ नं. बमोजिम ११(एघार) वर्ष कैद हुने ।

इजलास अधिकृत: सुरेशराज खनाल
कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७३ साल कार्तिक १० गते रोज ४ शुभम् ।

इजलास नं. १४

१

मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०६६-सी-०९०५, जग्गा खिचोला मेटाई चलन चलाइ पाउँ, क्षेत्रज्ञ नारायण खत्री वि. चन्द्री चन्दसमेत

अदातलबाट भई आएको मिति २०६८।७।३ को नक्सा मुचुल्कामा न.नं. ७ लाई विवादित भनी जनाइएको छ । सो नं. ७ मा उत्तरतर्फ ४.७५ मि. रहेको छ । पुनरावेदकको हाल नापीमा रहेको कि.नं. २७६१ को उत्तरतर्फ ४१ मि. भए पनि सा.कि.नं. ३०२ को उत्तरतर्फ ३६.२५ मि. मात्र रहेको भए जनिएको देखिन्छ । सो विवादित न.नं. ७ समेत समावेस गराउँदा पुनरावेदकको उत्तरतर्फको पूर्वपश्चिम चौडाई ४१ मिटर पुग्ने देखिन आएको छ । यसप्रकार भइआएको उक्त मुचुल्काको विवेचना गरी हेर्दा विवादित न.नं. ७

को जग्गा पुनरावेदक क्षेत्रज्ञ नारायणको साबिक कि.नं. ३०२ को जग्गाअन्तर्गत पर्ने।

अतः सो विवादित न.नं. ७ को जग्गा प्रतिवादी चन्दी चन्दले खिचोला गरेको देखिन आएकोमा वादी दाबी नपुगी ठहर्याएको सुरु जिल्ला अदालतको फैसला सदर गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत, महेन्द्रनगरबाट मिति २०६५।३।१५ मा भएको फैसला मिलेको नदेखिँदा उल्टी भई सो न.नं. ७ को जग्गामा प्रतिवादी चन्दी चन्दले गरेको खिचोला मेटाई पुनरावेदक वादी क्षेत्रज्ञ नारायण खत्रीले चलनसमेत चलाई पाउने।

इजलास अधिकृत: सुमनकुमार न्यौपाने

कम्प्युटर: विष्णुदेवी श्रेष्ठ

इति संवत् २०७३ साल माघ १७ गते रोज २ शुभम्।

- यसै लगाउको ०६६-CI-०९०६, जग्गा खिचोला दर्ता बदर, क्षेत्रज्ञनारायण खत्री वि. चन्द्नी चन्द भएको मुद्दामा पनि यसैअनुसार फैसला भएको छ।

२

मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०६८-CI-०९४४, जग्गा दा.खा. दर्ता, दुर्गादेवी श्रेष्ठसमेत वि. केशरसिंह राई

जग्गा दर्ताको सम्बन्धमा नापी हुँदाका अवस्थामा उठ्ने विवादको हकमा सम्बन्धित नापी कार्यालयले बलियो प्रमाण भएका पक्षका नाममा अस्थायी दर्ता गरी अर्को पक्षलाई अदालत जानु भनी सुनाई दिनुपर्ने र नापीको अवस्था पार भइसकेपछि मालपोत कार्यालयमा उठ्ने हक बेहक तेरो मेरोका विवादमा मालपोत कार्यालयले अदालतमा नालिस गर्न जानु भनी दुवै पक्षलाई सुनाइदिनु पर्नेमा ती दुवै निकायबाट उपर्युक्तबमोजिमको कानूनी दायित्व पूरा

भएको नदेखिने।

प्रत्यर्थी केशरसिंह राई र किशोरकुमारलगायतका प्रत्यर्थीहरूका बीचमा उल्लिखित जग्गाहरू नापीकै समयदेखि झगडा जनिई हकबेहक तेरो मेरोको विवाद उठेपश्चात् मुलतबीमा रही पछि मात्र मालपोत कार्यालयमा विवाद उठेकोमा मालपोत कार्यालयले हक बेहकमा निर्णय गर्न सम्बन्धित अदालतमा जानु भनी निर्णय गर्नुपर्नेमा सो नगरी आफ्नो क्षेत्राधिकारभन्दा बाहिर गई गरेको निर्णय कानूनसम्मत नभई विवादित जग्गाहरूका सम्बन्धमा दुई पक्षकाबीच तेरो मेरो हक बेहक परिसकेको यस्तोमा अधिकारप्राप्त निकाय अदालतमा नालिस गर्न जानु भनी सुनाइ दिनुपर्नेमा सो नगरेको अवस्थामा हकबेहक सम्बन्धमा सम्बन्धित अदालतमा जान सुनाइदिनु भनी पुनरावेदन अदालत, धनकुटाबाट भएको फैसला मिलेकै देखिँदा अन्यथा भन्न नमिल्ने।

अतः माथि उल्लिखित विवेचित तथ्य, प्रमाण र कानूनसमेतका आधारमा विवादित जग्गाहरूका सम्बन्धमा दुई पक्षका बीच तेरो मेरो हक बेहक परिसकेको यस्तो अवस्थामा अधिकारप्राप्त निकाय अदालतमा नालिस गर्न जानु भनी सुनाइ दिनुपर्नेमा सो नसुनाई मालपोत कार्यालय, खाँदबारी संखुवासभाबाट मिति २०६७।२।१० मा भएको निर्णय मिलेको नदेखिँदा उल्टी भई हक बेहक तेरो मेरोमा सुरु अदालतमा कानूनबमोजिम नालिस गर्न जानु भनी पक्षहरूलाई सुनाइदिनेसमेत ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, धनकुटाबाट मिति २०६८।६।१ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: कोशलेश्वर ज्ञवाली

कम्प्युटर: मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७३ साल माघ ३ गते रोज २ शुभम्।

इजलास नं. १५

१

मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६६-CI-०८८७ र ०६६-CI-०८८८, अंश चलन, भगिरथी सिवाकोटी, वि. धर्ममाया सिवाकोटीसमेत, शारदा सिवाकोटी कुर्मीसमेत वि. भगिरथी सिवाकोटी

पहिले नै यी पुनरावेदकहरूका पतिले अंश लिइसकेको भन्ने तथ्य निज आफैँले २०३० साल नरबहादुर वि.क.लाई जग्गा राजीनामा गर्दा तयार भएको लिखतमा उल्लेख गरेको व्यहोराबाट स्वीकार गरेको पाइयो । यिनै अंशियारबीच विभिन्न विषयमा समयसमयमा विवाद हुँदा पनि जोतपोत अलगअलग तिर्ने गरी भएको निर्णयउपर कुनै अंशियारले चुनौती दिन सकेको पाइएन । मुलुकी ऐनमा मिति २०३४।९।२७ मा भएको सातौँ संशोधनले अंशबन्डाको ३० नं. मा अंशबन्डा गर्दा अंशबन्डाको लिखत रजिस्ट्रेसन गराउनु पर्ने अनिवार्य व्यवस्था गरेको छ । तर सोही नं. मा यो ऐन प्रारम्भ हुँदासम्ममा बन्डापत्र खडा गरी वा नगरी घरसारमा नरमगरम मिलाई अचल अंशबन्डा गरी छुट्टिई आफ्नोआफ्नो हिसाब भाग शान्तीबमोजिम लिई पाई दाखिल खारिजसमेत गराइसकेको वा बन्डाबमोजिम आफ्नोआफ्नो भागको अचल छुट्टाछुट्टै भोग बिक्री व्यवहार गरेकोमा व्यवहार प्रमाणबाट बन्डा भइसकेको ठहरेमा पछि बन्डापत्र रजिस्ट्रेसन भएको छैन वा बन्डा घटी बढी असल कमसल भयो भन्न पाउँदैन । रजिस्ट्रेसन नभएपनि बन्डा भएको सदर हुन्छ भनी उल्लेख भएबाट २०३४ सालमा यो कानूनी व्यवस्था हुनुअघिको अंशबन्डा बन्डापत्र खडा गरी वा नगरी र बन्डापत्र खडा गरेकोमा पनि रजिस्ट्रेसन गरी वा नगरी

जुनसुकै किसिमले घरसारमा बन्डा गरी आफ्नोआफ्नो भाग लिई भोग चलन तथा दाखिल खारेज गराएकोलाई अंशबन्डा भएको कानूनी मान्यता दिनु नै पर्ने हुन्छ । प्रस्तुत मुद्दामा यी अंशियारहरू प्रस्तुत कानूनी व्यवस्था हुनुअघि वा २०३४ सालअघि नै छुट्टी भिन्न भई आफ्नोआफ्नो भाग सम्पत्ति लिई अलगअलग बसी आआफ्नो अलगअलग व्यवहार खती उपती गरी बसी आएको देखिन्छ । यस्तो अवस्थामा अंशबन्डाको रितपूर्वकको लिखत नभएको भन्ने मात्र आधारमा बन्डा नभएको भनी मान्न नमिल्ने ।

अंशबन्डाजस्तो देवानी प्रकृतिको मुद्दामा कसैले भनेको कुरा अर्थात् मौखिक प्रमाणभन्दा लिखित प्रमाणले प्राथमिकता पाउने हुन्छ । लिखित प्रमाणबाट पुष्टि भइरहेको कुरालाई मौखिक रूपमा होइन भनेको आधारमा मात्र असत्य साबित गर्न सकिँदैन । प्रस्तुत मुद्दामा वादीले सम्पूर्ण बन्डा गर्नुपर्ने सम्पत्ति प्रतिवादीमध्येकी धर्ममाया सिवाकोटीसँग मात्र रहेको भनी भनेकोले निहित स्वार्थका कारणपनि अंशियारबीच अंशबन्डा नभएको भनी वादीकै व्यहोरा अन्य प्रतिवादीले स्वीकार गरेको हुनसक्ने हुँदा निजहरूको भनाई अन्य कागज प्रमाणबाट पुष्टि नभएसम्म सत्य मान्न नसकिने ।

उपर्युक्त विवेचना गरिएका आधार प्रमाणहरूबाट वादीका पति पदमराज र निजका अन्य दाजुभाइहरूको बीचमा अलगअलग जग्गा जमीन दर्ता खरिद बिक्री भएको पाइयो । वादी र प्रतिवादीको बीचमा जग्गा तथा पोत रसिदको बारेमा नापीमा उजुर परी अन्तिम भएको निर्णय कारवाहीउपर चुनौती नभएको र २०३० सालमा वादीका पतिले जग्गा बिक्री गर्दा नै अंश हकको जग्गा बिक्री गरेको भन्ने लिखतबाट देखिन आएकोसमेतको व्यवहार प्रमाणबाट वादीका पति अन्य दाजु भाइहरूबीच

छुट्टी भिन्न भई अंश बन्डा भइसकेको पुष्टि हुन आयो । अतः वादीले सौता शारदा सिवाकोटीबाहेक अन्य प्रतिवादीहरूबाट अंश पाउने अवस्था देखिन नआउने ।

यी पुनरावेदक वादी भागिरथी सिवाकोटी र पुनरावेदक प्रतिवादी शारदा सिवाकोटी दुवै पदमराज सिवाकोटीको श्रीमती भई दुवैको सौताको नाता सम्बन्ध रहेकोले र हालसम्म पदमराज सिवाकोटीअन्तर्गतका अंशियार हाँगाबीचमा अंशबन्डा भएको नदेखिएकाले प्रतिवादी शारदा सिवाकोटीको नाममा रहेको सम्पत्तिबाट सम्म यी वादी भागिरथी सिवाकोटीले कानूनअनुसार अंश पाउने नै देखिने ।

अतः पुनरावेदक वादी र प्रतिवादीका पति पदमराज सिवाकोटी र निजका अन्य दाजुभाइका बीचमा व्यवहार प्रमाणबाट अगाडि नै छुट्टी भिन्न भएको पुष्टि भएको हुँदा मुलुकी ऐन, अंशबन्डाको ३० नं. अनुसार निज प्रतिवादी धर्ममाया सिवाकोटीसमेतबाट अंश नपाउने र वादीले सौता शारदा सिवाकोटीबाट अंश पाउने ठहर्याएको सुरु दोलखा जिल्ला अदालतको मिति २०६२।१।१९ को फैसला सदर हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०६४।१।२९ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर ।

इजलास अधिकृत: यदुराज शर्मा
कम्प्युटर: सुदर्शनप्रसाद आचार्य
इति संवत् २०७३ साउन २६ गते रोज ४ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६८-CI-१२६८, र ०६९-CI-०४१८ अंश, अतवारी थारूसमेत वि. भोजुराम चौधरीसमेत, सोमै उगौरा थारूसमेत वि. अतवारी थारूसमेत

वादी प्रतिवादीबीच नाता र पुस्तवारीमा

कुनै विवाद देखिँदैन । वादीहरूले रितपूर्वक बन्डापत्र लिखत पारित गरी वा अंश भरपाई गरी अंश लिएको भन्ने प्रतिवादीहरूको जिकिर देखिँदैन । रितपूर्वक बन्डापत्रको लिखत भए गरेको अवस्था पनि छैन । तसर्थ प्रस्तुत मुद्दामा वादी प्रतिवादीहरू बीच मिति २०३४।९।२७ पश्चात रितपूर्वक बन्डापत्र गरी छुट्टी भिन्न नभएको भन्ने तथ्य स्थापित छ ।

मुलुकी ऐन, अंशबन्डाको ३० नं. को कानूनी व्यवस्था हुनु अगाडि अर्थात् मिति २०३४।९।२७ पूर्व व्यवहार प्रमाणबाट छुट्टीभिन्न भएको भन्ने जिकिर प्रतिवादीहरूले लिएको देखिँदैन । मिति २०३५।२।३१ को बकसपत्रको लिखतबाट वादीहरूका पिता सोमैया थारूले अंशबापतको सम्पत्ति लिएको र सोपश्चात् आफ्नो भागको सम्पत्ति भोग बिक्री व्यवहारसमेत गरेको भन्नेसम्मको प्रतिवादीहरूको जिकिर देखिन्छ । मुलुकी ऐन, अंशबन्डाको ३० नं. मिति २०३४।९।२७ मा संशोधन भएपश्चात् व्यवहार प्रमाणबाट छुट्टीने कुरालाई उक्त नं. ले कानूनी मान्यता दिएको देखिँदैन । त्यसकारण मिति २०३४।९।२७ पश्चात् नरमगरम मिलाई बन्डापत्रको लिखत खडा गरी छुट्टी भएकोमा मात्र विधिवत् छुट्टी भिन्न भएको मान्नु पर्ने हुन्छ । यसरी उक्त अंशबन्डाको ३० नं. मा भएको कानूनी व्यवस्थाअनुसार वादीहरूका पिता सोमै थारू प्रतिवादीहरूबाट विधिवतरूपमा अंश लिई छुट्टीभिन्न भएको देखिन नआउने ।

वस्तुतः सगोलको बन्डा गर्नुपर्ने पैतृक सम्पत्तिलाई साक्षी राखी नरम गरम मिलाई बन्डा छुट्टाई अंशियारहरू बीच बराबर अंशको लिनुदिनु गरी सहिछाप गरी रजिस्ट्रेसन गराउनु पर्नेमा सोसमेत गरी गराई खडा भएको लिखतलाई नै रितपूर्वक बन्डापत्र भएको लिखत भन्ने जनाउँछ । बकसपत्रको लिखतले कसैले कसैलाई कुनै व्यहोराले रिझाएबापत रिझाउने व्यक्तिलाई रिझिने

व्यक्तिले आफ्नो नाउँको सम्पत्ति हक हस्तान्तरण गरी खडा गरिने लिखतलाई जनाउँछ । प्रतिवादीहरूले जिकिर लिएको मिति २०३५।२।३१ को बकसपत्रको लिखत हेर्दा सो लिखत स्वर्गीय पतिराम थारूका छोरा माघु थारूले स्वर्गीय भोदु थारूका छोरा सोमैया थारूलाई माघु थारूको नाउँको जग्गा बिगाहा २-१८-१७ का ५ किता जग्गा हालैदेखिको बकसपत्रको कागज गरी लिएदिएको देखिन्छ । सो लिखतको व्यहोरा हेर्दा सोमैया थारूले घरायसी कामकाज गरी मलाई रिझाएकोले सो रिझबापत उक्त जग्गा बकस गरिदिएको कुरा उल्लेख छ । सगोलका अंशियारबीचमा जग्गा हस्तान्तरण भए पनि त्यस्तो सम्पत्ति सगोलकै हुने र सबैको अंश हक रहन्छ । यसप्रकारबाट जग्गाको हस्तान्तरण गर्ने कार्यबाट अंशबन्डा भएको भनी कानूनी मान्यता प्रदान गर्न मिल्ने नदेखिने ।

अतः यस्तो रीत व्यहोराबाट एकासगोलका अंशियारबीच भएको उल्लिखित बकसपत्रको लिखतले बन्डापत्रको लिखतको स्थान ग्रहण गर्न सक्ने देखिँदैन । तसर्थ बकसपत्रको लिखतबाट अंशबापतको सम्पत्ति लिएको भनी वादीहरूले निजहरूका माता पिता प्रतिवादी सोमै र बुधनीबाट मात्र अंश पाउने भनी पुनरावेदन अदालत, दिपायलले निकालेको निष्कर्ष मुलुकी ऐन, अंशबन्डाको ३० नं. अनुकूल देखिन नआउने ।

मिसिल संलग्न प्रतिवादीहरूबाट पेस भएको तायदाती फाँटवारी हेर्दा प्रतिवादी सोमै डगौरा थारू र बुधनी डगौरा थारूबाहेकका अन्य प्रतिवादीहरूका नाउँमा १८ विगाहाभन्दा बढी जग्गा रहेको देखिन आउँछ । पेस भएको तायदातीमा एउटा हाँगा पतिरामतर्फका माहिला छोरा माघुको श्रीमती सन्तानहरूका नाउँमा रहेको जग्गाको तुलनामा वादी र अन्य प्रतिवादीले पेस गरेको तायदातीमा उल्लिखित

जग्गा जमिनको क्षेत्रफल ज्यादै कम रहेको देखिन्छ । पेस भएको तायदातीको सम्पत्ति पैतृक नै भएको भन्ने देखिन्छ । पैतृक होइन भनी कसैले भन्न र प्रमाणित गर्न सकेको नपाइने ।

मुलुकी ऐन, अंशबन्डाको १ नं. ले अंशबन्डा गर्दा बाबु, आमा, लोग्ने, स्वास्नी, छोरा, छोरीहरूको जीयजीयैको अंश गर्नुपर्ने र यसरी अंशबन्डा गर्दा सोही ऐन महलको २ नं. अनुसार अंश पाउने सबैको बराबर अंश गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था गरेको देखिन्छ । प्रतिवादीहरू जिम्मा रहेको उल्लिखित सम्पत्ति विवरण र वादीहरूका पिता सोमै डगौरा थारूले बकसपत्रबाट प्राप्त गरेको सम्पत्तिलाई तुलना गरी हेर्दा उक्त कानूनी व्यवस्थाअनुसार समान अंशियारहरूका बीच बराबरी हिसाबले बन्डा गरी उक्त बकसपत्रको लिखत भएको अवस्था पनि नदेखिने ।

त्यसैगरी पतिराम थारूको छोरा भुखारी डगौरा थारूले वादीहरूका पिता सोमैया डगौरा थारू समेतका उपर कैलाली जिल्ला अदालतमा दायर गरेको दे.नं. ५९ को अंश मुद्दामा वादीहरूका पिता प्रतिवादी सोमैया डगौरा थारूसमेतले मिति २०३७।७।१३ मा प्रतिउत्तर गर्दा “सगोलको सम्पत्ति पतिरामको मृत्युपछि माघु थारूको नाममा राखेको, हामी प्रतिवादीमध्येका छेदु डगौरा र सोमैया डगौरा थारूले निज माघुबाट अंश माग्दा अंश दिँदैन, मैले दिएको जति लेउभन्दा हामी असहाय हुँदा बकसपत्र गरी हामीलाई केही जग्गा दियो” भनी उल्लेख गरेको व्यहोराबाट पनि वादीहरूका पिता सोमैया डगौरा थारूले अंश लिई पाइसकेको देखिएको छैन । सो मुद्दामा मिति २०३८।१।२।३१ मा भएको मिलापत्र हेर्दा मालपोत कार्यालय, कैलालीबाट पारित गराई लिनुदिनु गरी अंश पाइसकेको भनी वादी भुखारी थारूको मु.स.गर्ने मगनी थारू र प्रतिवादी माघी थारू बीचमा मिलापत्र भएको देखिन्छ । सो मिलापत्रको

माध्यमबाट सोमै थारूले अंश लिए पाएको अवस्थाको विद्यमानता देखिन नआउने।

विवेचित आधार कारण र प्रमाणहरूबाट मूल पुर्खा जितौं थारूको तीन भाइ छोराहरू बीचमा रितपूर्वक बन्डापत्र भएको वा व्यवहार प्रमाणबाट अलग भिन्न भई बसी आएको प्रमाणित हुन आएन। अंश हक कुनैपनि व्यक्तिलाई कानूनद्वारा प्रदत्त नैसर्गिक हक हो। अंशको दाबी गर्ने व्यक्ति प्रतिवादीहरूको अंशियार नाता सम्बन्धको रहेको र निजहरूले एकापसमा विधिवतरूपमा पैतृक सम्पत्ति बन्डा गरी लिई पाइसकेको भन्ने नदेखिएको अवस्थामा कुनै पनि व्यक्तिलाई अंश हकबाट वञ्चित गर्न मिल्दैन। प्रस्तुत मुद्दामा वादी प्रतिवादीबीच नाता पुस्तामा विवाद नभएको र विवेचित आधार प्रमाणबाट निजहरूबीच मुलुकी ऐन, अंशबन्डाको ३० नं. अनुसार विधिवतरूपमा अंश लिई छुट्टिभिन्न भई बसेको नदेखिएकोले पुनरावेदक वादीहरूले सबै प्रतिवादीहरूबाट अंश छुट्टाई लिन पाउने।

तसर्थ पुनरावेदक वादीहरूका पिता सोमै थारूले सगोलकै अंशियार माघु थारूबाट मिति २०३५।२।३१ मा बकसपत्र पाएको सम्पत्तिलाई नै निजले अंशसरह पाएको मानी निजका छोराहरूले निजका पिता तथा माताको तायदाती फाँटवारीमा उल्लिखित सम्पत्तिबाट मात्र अंश पाउने अरु प्रतिवादीहरूबाट अंश नपाउने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, दिपायलबाट भएको मिति २०६८।७।२७ को फैसला मुलुकी ऐन, अंशबन्डाको १, २ र ३० नं. मा भएको कानूनी व्यवस्थाअनुकूलको नदेखिएकोले सो फैसला केही उल्टी भई पुनरावेदक वादीहरूले सबै प्रतिवादीहरूले पेस गरेको तायदाती फाँटवारीको सम्पत्तिलाई ३ भाग लगाई ३ भागको १ भागबाट अविवाहितको विवाह खर्च परसारी बाँकी सम्पत्तिलाई

८ भाग लगाई ८ भागबाट ५ भाग वादीहरूले अंश पाउने।

इजलास अधिकृत: आनन्दराज पन्त
कम्प्युटर: सिजन रेग्मी / प्रेमबहादुर थापा
इति संवत् २०७३ साल मङ्सिर १५ गते रोज ४ शुभम्।

इजलास नं. १६

१

मा.न्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०६९-CR-०४०६, मानव बेचबिखन तथा ओसापसार, नेपाल सरकार वि. रमेशकुमार दर्जी

मानव बेचबिखन तथा ओसापसार नियन्त्रण ऐनले जरिवानाबाट मात्र पीडितको पुनर्स्थापनाको आवश्यकता पूरा हुँदैन भन्ने बुझेर नै एउटा पुनर्स्थापना कोषको व्यवस्था दफा १४ मा गरेको देखिन्छ। सो दफाको उपदफा (१) को देहाय खण्ड (ग) मा गरिएको व्यवस्थाअनुसार जरिवानाको पचास प्रतिशत रकम पुनर्स्थापना कोषमा जाने र अन्य आवश्यक रकम अन्य स्रोतबाट कोषमा जम्मा हुने व्यवस्था गरेकोबाट पनि जरिवानाको रकमबाट दफा १७(१) बमोजिम क्षतिपूर्ति भराउने रहेनछ भन्ने बुझिन्छ। व्यवहारतः हेर्दा पनि जरिवाना नतिरेमा कसुरदारलाई सोबापत कैदमा राखिन्छ। क्षतिपूर्तिलाई जरिवानासँग जोड्दा क्षतिपूर्ति नै नभराउने अवस्था पनि पर्न जान सक्छ। यसबाट पनि दफा १७(१) मा उल्लेख भएको क्षतिपूर्तिको व्यवस्थालाई जरिवानासँग जोडी हेर्न मिल्ने देखिँदैन। ऐनको शब्द हेर्दा जहाँसम्म स्पष्ट छन्, ती शब्दहरूले दिने स्वाभाविक अर्थलाई नै अदालतले ग्रहण गर्नुपर्ने हुन्छ। कानून व्याख्याको सिद्धान्तले यही कुरा भन्छ। यस दृष्टिबाट हेर्दासमेत जरिवानाको

रकमबाट पचास प्रतिशत रकम क्षतिपूर्तिको रूपमा गराउनु भन्ने पुनरावेदन अदालत, बुटवलको निर्णय निष्कर्ष मिलेको नदेखिई त्रुटिपूर्ण देखिन आउने।

अतः माथि विवेचित तथ्य, प्रमाण र कानूनसमेतको आधारबाट मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ को दफा १७(१) बमोजिम पीडित जाहेरवाली सीता परियार र सुनिता परियार (परिवर्तित नाम) लाई जरिवाना असुल भएका अवस्थामा असुल भएको जरिवानाको पचास प्रतिशत क्षतिपूर्तिस्वरूप प्रतिवादी रमेशकुमार दर्जीबाट भराइदिने भनी पुनरावेदन अदालत, बुटवलको मिति २०६८।१२।२७ को फैसलामा केही उल्टी भई सोही ऐनको दफा १७(१) बमोजिम निज प्रतिवादी रमेशकुमार दर्जीबाट पीडितहरू सीता परियार र सुनिता परियारले रु. २५,०००।- (पच्चीस हजार) क्षतिपूर्तिसमेत भराई पाउने।

इजलास अधिकृत: यज्ञप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल फागुन २ गते रोज २ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७०-CI-०४८२, मोही नामसारी, तुलसी बास्तोला वि. विगा चौधरी

प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट फैसला हुँदा यी पुनरावेदकको वारिस अदालतमा रुजु रही अदालतबाट भएको फैसलाको जानकारी लिई पाई सुरु भूमिसुधार कार्यालय, बारामा हाजिर हुनजाने तारिखसमेत तोकी पाएको देखिन्छ। यसरी यी पुनरावेदकले पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको फैसला सोही मिति २०७०।३।३ मा नै थाहा जानकारी पाएको देखिन्छ। पुनरावेदकको वारिसले पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट भएको फैसला लिखितरूपमा

थाहा जानकारी पाएको मितिले म्यादभित्र पुनरावेदन नगरी सो म्याद गुज्रिएपछि मिति २०७०।७।२० मा मात्र पुनरावेदन गरेको देखिँदा निजको पुनरावेदन उल्लिखित कानून र यस अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तप्रतिकूल देखिन आउने।

तसर्थ पुनरावेदन गर्ने कानूनबमोजिमको म्याद नाघी दायर हुन आएको प्रस्तुत पुनरावेदनको तथ्यमा प्रवेश गरी इन्साफ गर्न मिलेन। म्याद नाघेपछि परेको पुनरावेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: आनन्दराज पन्त

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल माघ १४ गते रोज ६ शुभम्।

इजलास नं. १७

१

मा.न्या.डा. आनन्दमोहन भट्टराई र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७१-WO-०२७२, उत्प्रेषण,

नयनबहादुर सुवेदी खत्री वि. नेपाल सरकारसमेत

कानूनबमोजिम मालपोत कार्यालयले कुनै जग्गा सार्वजनिक हो होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्नसक्ने अधिकार रहेकोमा व्यक्तिको नाममा विधिवत् दर्ता रहेको जग्गाको वैधानिकता जाँच गर्ने र संविधानप्रदत्त सम्पत्तिसम्बन्धी हक प्रभावित हुने जस्ता जग्गा प्रशासनसम्बन्धी निर्णय गर्ने कुनै क्षेत्राधिकारै नभएको अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले आफ्नो काम कर्तव्य र क्षेत्राधिकारभन्दा बाहिर गई गरेको निर्देशित आदेशबाट स्वयम् मालपोत कार्यालयको क्षेत्राधिकार नै निष्क्रिय र सिमित हुन गएको देखिन्छ। जुन निकाय वा पदाधिकारीले सार्वजनिक जग्गा सम्बन्धमा निर्णय गर्न सक्ने हो त्यस निकायको अधिकारक्षेत्रभित्र प्रवेश गरी अमुक काम गर्नु

वा नगर्नु भनी किटानी निर्देशित आदेश एवम् निर्णय गर्ने कार्य मुलुकी ऐन, अ.बं. ३५ नं. समेतले बदरभागी हुने ।

कुनै सार्वजनिक जग्गा कानून प्रतिकूल कुनै व्यक्तिको नाममा दर्ता हुन्छ भने दर्ता गरिएको वा तहतह हस्तान्तरण भएको भन्नेसम्मको कारणले निजी ठहर्ने हुँदैन । त्यस्तो जग्गाको दर्ता जहिले पनि बदर हुन सक्छ । तर त्यस्तो बदर साधिकार निकायबाट दर्ता स्वेस्तामा नाम देखिएको व्यक्तिलाई आफ्नो कुरा भन्ने मौकासमेत दिई गरिनुपर्ने हुन्छ । कानूनबमोजिम दर्ता बदर भएमा बाहेक दुष्परिणाम सच्याउने नाममा व्यक्ति विशेषको नाममा कायम रहेको दर्तालाई बदर गर्नु भनी विपक्षी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट भएको निर्णयमा अधिकार क्षेत्रात्मक त्रुटि रहेको देखिन आउने ।

कसैको हक हितविपरीत हुने गरी कुनै निर्णय गर्दा त्यस्तो व्यक्तिलाई आफ्नो भनाई राख्न पाउने मौका दिनुपर्ने हुन्छ । सुनुवाइको मौका नदिई कुनै प्रतिकूल निर्णय गरिन्छ भने त्यस्तो निर्णय प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तविपरीत भई कायम रहन नसक्ने हुन्छ । विपक्षीले पहिला नै विवादित जग्गाको लगत कट्टा गर्नु भनी निवेदकको हक समाप्त हुने गरी निर्णय गरी कार्यान्वयनका लागि भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयलाई लेखिसकेको हुँदा सोपश्चात् प्रदान गरेको सुनुवाइको मौका पर्याप्त नहुनुका साथै त्यसबाट सार्थक परिणाम आउने नदेखिने ।

तसर्थ माथि विवेचित आधार कारणबाट निवेदकको हक स्वामित्वको जग्गाको लगत कट्टा गरी नेपाल सरकारको नाउँमा कायम गर्नु भनी विपक्षी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट भएको निर्णय अधिकारक्षेत्रविहीन एवम् कानूनविपरीत समेत देखिँदा उक्त निर्णय तथा सो निर्णयको आधारमा जारी

भएको मिति २०७०।१०।२७ को पत्र तथा विपक्षी मालपोत कार्यालय, काठमाडौँबाट जारी भएको मिति २०७१।४।२८ को सूचनासमेत उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने ।

इजलास अधिकृत: जीवनकुमार भण्डारी

कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल पुस ६ गते रोज ४ शुभम् ।

२

मा.न्या.डा. आनन्दमोहन भट्टराई र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०६९-WO-०३४८, उत्प्रेषण, गंगानारायण ठाकुरसमेत वि. नेपाल सरकारसमेत

राज्यको मूल प्रवाहमा आउन नसकी राज्यबाट उपलब्ध साधन, स्रोत र पहुँचमा प्रतिनिधित्व हुन नसकी बहिष्करण (Exclusion) मा परेका वर्गलाई राज्यको मूल प्रवाहमा समावेश (Inclusion) गर्नको लागि त्यस्ता पक्षको साधन, स्रोत, र अवसरमा पहुँच र प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता हुन अपरिहार्य हुन्छ । त्यसका लागि निश्चित वर्ग वा समुदायको लागि फरकफरक उपायहरू अवलम्बन गरी, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारीलगायतका अवसरहरूमा उचित प्रतिनिधित्व गराउनु पर्ने हुन्छ । यसका लागि विगतदेखि अपनाइएका आरक्षण, सकारात्मक विभेद उपयुक्त वातावरण व्यवस्थापनलगायतका विविध उपायहरूले केही हदसम्म मद्दत पुर्याएको देखिन्छ । जसको फलस्वरूप राजनीतिमा, निजामती सेवा, तथा राज्यका विभिन्न संवैधानिक अङ्गहरूमा महिला, आदिवासी, दलित, जनजाति, मधेसी, मुस्लिम, अपाङ्गता भएकालगायतका वर्गको प्रतिनिधित्व बढ्दै गएको छ । यस्तो व्यवस्थाको रूपान्तरण शिक्षा तथा उच्च शिक्षा र प्राविधिक शिक्षाहरूमा पनि गर्नुपर्ने हुन्छ । समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा

समतामूलक समाजको निर्माण राज्यको लक्ष्य रहेको छ । यसको निमित्त अवसर र फाइदाहरू (Benefits) को समान र उचित वितरणको आवश्यकता छ । राज्यको हरेक संरचनामा सहभागिताको सुनिश्चितताको निमित्त शिक्षा प्रवेशद्वार हो । सम्वृद्ध नेपालको लागि शिक्षामा विशेष अवसर प्रदान गर्न, सामाजिक र आर्थिक रूपमा पछाडी परेको वर्गलाई विशेष अवसर दिई व्यक्तित्व विकास गराउने दायित्व राज्यको हुन जाने ।

उच्च शिक्षामा सबैको पहुँचको सुनिश्चितताको निमित्त आर्थिक सहयोग (Financial support) मा मात्र समावेशीताको सुनिश्चितता नभई भर्ना नीतिमा नै समावेशीताको सुनिश्चितता गर्न आवश्यक छ । अन्यथा शिक्षा वा उच्च शिक्षा, प्राविधिक शिक्षा आर्थिक र सामाजिकरूपले सम्पन्न व्यक्ति वा वर्गमा मात्र सीमित हुन सक्दछ । भर्नामा विविधता (Diversity) को सम्बोधन हाप्रोजस्तो बहुपहिचान भएको समाजमा (plural society) अपरिहार्य देखिन्छ । विशेष गरी जहाँ सामाजिक, आर्थिक र भौगोलिक कारणले केही वर्गहरू पछाडि रहेका छन् त्यसमा त यो अति जरूरी हुन्छ । तर विविधताको सुनिश्चितताको अर्थ योग्यता (merit) सँग सम्झौता गर्ने नभई केही विशेष उपाय अवलम्बन गर्दै फरक समूहहरूबीच प्रतिस्पर्धा गराउँदै उनीहरूको क्षमता विकास गराउने हुनजाने ।

समानसँग असमानको प्रतिस्पर्धाभन्दा पनि असमानबीच असमानको प्रतिस्पर्धाको साथ विविधतासहितको समावेशीताको सुनिश्चितता आजको आवश्यकता हो । निश्चय पनि यस्तो व्यवस्था अल्पकालिन प्रकृतिको हो, हिजोदेखि राज्यको मूल प्रवाहमा नसमेटिएको वर्ग वा समुदायको पहुँचको, सुनिश्चितताको लागि यो तत्काल गरिने आवश्यक उपाय हो । यो अनन्तकालसम्म स्थायीरूपले रहने

व्यवस्था नहुने ।

उच्च शिक्षामा समावेशीताको सुनिश्चितता एउटा यस्तो प्रक्रिया हो जसले उच्च शिक्षामा पहुँचको सुनिश्चिततामा रहेको अवरोधहरूको पहिचान र सुधारको काम गर्दछ । यसले विविधताको उपस्थिति, सहभागिता तथा उपलब्धिहरूको सुनिश्चितता गर्न सक्दछ । आवश्यक योग्यता भएका व्यक्तिहरू जो असन्तुलित संरचनामा छन् तिनीहरूलाई प्रतिस्पर्धाको अवसर दिई उच्च शिक्षा, प्राविधिक शिक्षामा सहभागिताको सुनिश्चितताको बाटो दिने ।

निवेदकहरूले मिति २०६९।५।१८ को सूचनाबमोजिम गर्न लागिएको सो सालको भर्नालाई रोकी पाउँ भनी उल्लेख गरेकोमा सो परीक्षा सम्पन्न भई विद्यार्थीहरू भर्ना भई पठन पाठन भइरहेकोले अब यतिका समयपछि आएर अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको कुनै गल्तीबेगर उनीहरूलाई सुनुवाईको अवसर प्रदान नगरी र स्पष्ट कानून उल्लङ्घन भएको भन्ने अवस्थासमेत नहुँदा प्रतिषेध र उत्प्रेषणको आदेश जारी गर्नुपर्ने औचित्य देखिएन । तसर्थ सोतर्फको जिकिर पुग्दैन परिणामतः रिट निवेदन खारेज हुने ।

संविधानको यी प्रावधानहरूको कार्यान्वयन आवश्यक अपरिहार्य देखिएको सन्दर्भमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय तथा वि.पी. कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान सरकारको अनुदानमा सञ्चालन हुने प्रतिष्ठान भएकोले छात्रवृत्ति ऐन, २०२१ र छात्रवृत्ति नियमावली, २०६० मा संविधानअनुरूप परिमार्जन र मानकहरूको निर्धारणसमेत आवश्यक देखिन्छ । तसर्थ छात्रवृत्ति प्रदानसम्बन्धी नियम बनाउनु पर्ने र भर्नामा आवश्यक न्यूनतम योग्यतासँग सम्झौता नगरी विविधता (Diversity) को सुनिश्चितता गर्न तत्काल आवश्यक मापदण्डसमेत तयार गरी तत्पश्चात् अबको भर्नामा

उक्त विश्वविद्यालयहरू अन्तर्गतका अध्ययन संस्थान र क्याम्पसहरू एवम् शैक्षिक कार्यक्रमहरूमा जुन जुन वर्ग र समूहबाट नेपाली विद्यार्थीहरू भर्ना गरिने हो सो सबैमा समानुपातिक समावेशीता कायम गर्नको लागि कानून निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने एवम् विद्यार्थी भर्ना लिने दायित्व भएका विपक्षीहरूका नाउँमा सो कार्यहरू गर्न गराउन निर्देशनात्मक आदेश जारी हुने ।

इजलास अधिकृत: मुकुन्द आचार्य

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल भदौ ८ गते रोज ४ शुभम् ।

इजलास नं. १८

१

मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७३-WH-०००९, बन्दीप्रत्यक्षीकरण र प्रतिषेध, पुजाकुमारी साह वि. प्रहरी प्रधान कार्यालय, नक्साल, काठमाडौंसमेत

बन्दीप्रत्यक्षीकरणको मुद्दा बन्दीलाई गैरकानूनी थुनाबाट मुक्त गरिपाउँ भन्ने मागको आधारमा चल्ने हो । बन्दीप्रत्यक्षीकरणको मुख्य उद्देश्य गैरकानूनी थुनामा रहेको बन्दीलाई सो गैरकानूनी थुनाबाट मुक्त गर्नु हो । बन्दी थुनामा नरहेको वा थुनाबाट छुटिसकेको अवस्थामा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी हुन सक्दैन । बन्दीप्रत्यक्षीकरणको मुद्दामा प्रथम दृष्टिमा थुनामा रहेको देखिएमा बन्दीलाई थुनामा राख्नुको कानूनसम्मत आधार र अवस्था नदेखिएको अवस्थामा बन्दीलाई थुनामुक्त गराउन आदेश जारी हुन सक्ने । निवेदिकाले निजका पति दुर्गानन्द लाल देवलाई कसले पक्राउ गरी कुन ठाउँमा गैरकानूनी थुना वा हिरासतमा राखिएको भन्ने सम्बन्धमा स्पष्ट खुलाउनसमेत सकेको देखिँदैन । निवेदकका तर्फबाट मुकरर कानून

व्यवसायीले निवेदकको पति हाल विपक्षीहरूको थुनामा नरहेको भनी बहसको दौरानमा समेत उल्लेख गर्नुभएको छ । लिखित जवाफकर्ताहरूसमेतबाट निज दुर्गानन्द लाल देवलाई थुनामा नराखेको भनी लिखित जवाफ फिराएको देखिएको तथा गा.वि.स. को पत्रबाट समेत निज दुर्गानन्द लाल देव बन्दी अवस्थामा नरही निवेदिकासँग पतिपत्नीको रूपमा बसेको भन्ने खुल्न आएको छ । गा.वि.स. को पत्र तथा त्यसको व्यहोरालाई निवेदिकातर्फका कानून व्यवसायीले पनि अन्यथा भन्न सक्नु भएको छैन । स्थानीय निकायबाट स्थानीय तहमै सत्यतथ्य बुझी प्रमाणित गरेको व्यहोरालाई खण्डन गर्ने कुनै आधार निवेदिकाबाट इजलाससमक्ष पेस हुन सकेको छैन । बन्दीप्रत्यक्षीकरणजस्तो संवेदनशील मानवीय एवम् गम्भीर विषयमा स्थानीय निकाय एवम् बन्दी बनाइएका भनिएका व्यक्तिका पिता र हजुरबुबाले अदालतसमक्ष गलत र बनावटी व्यहोरा लेखी लेखाई प्रमाण कागज पेस गरेको भनी शङ्का गर्नुपर्ने वस्तुनिष्ठ आधार पनि देखिन आउँदैन । यदि अदालतमा पेस भएको त्यस्तो कागजको आधिकारिकता र उल्लिखित व्यहोरामा बदनियतपूर्वक गलत व्यहोरा उल्लेख गरेको पाइएमा अदालतलाई झुक्याउने वा झुक्याउन खोज्ने व्यक्ति प्रति अदालतले अत्यन्त कठोर धारणा राख्ने र त्यस्तो कार्य दण्डनीयसमेत हुनसक्ने कुराको जानकारी त्यस्तो निकाय र व्यक्तिहरूलाई भएकै हुँदा यस पृष्ठभूमिमा पनि विपक्षीहरूले अदालतसमक्ष झुठो व्यहोरा पेस गरेका होलान् भनी तत्काल शङ्का गर्नुपर्ने अवस्था छैन । यसरी निवेदिकाले दाबी गरेजस्तो दुर्गानन्द लाल देव बन्दीको अवस्थामा रहेको नदेखिएकोले निवेदिकाको निवेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

अतः यस निवेदनउपर सुनुवाई हुँदाको अवस्थामा निवेदिकाका पति दुर्गानन्द लाल देव विपक्षीहरूको थुनामा रहेको भन्ने तथ्ययुक्त प्रमाण वा

परिवेशबाट नदेखिएकोले निवेदकको दाबीबमोजिमको आदेश जारी गर्न मिलेन । रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: उदवीर नेपाली

कम्प्युटर: सबिना अधिकारी

इति संवत् २०७३ साल कात्तिक २४ गते रोज ४ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०६८-CR-०३२१, लुटपिट, हृदयनारायण साह बानिया वि. परमोधी राय यादव

लुटपिट मुद्दा फौजदारी नै भए पनि वादी व्यक्ति हुन्छ । वादी र प्रतिवादी दाजुभाइबीच जग्गाको साँध सिमानासम्बन्धी मनोमालिन्य रहेको मिसिलबाट देखियो । तर, वादीले रकम बुझ्नेकै समयमा निजसँग रहेको दाबीको रकम जबरजस्तीसँग प्रत्यर्थीले लुटी लगेको वस्तुनिष्ठ आधार मिसिलबाट देखिएको छैन । व्यक्ति वादी हुने यस्ता मुद्दामा घटना भएको प्रमाणित गर्ने चिह्न, कुटपिट भएको भए घाउ, खत र आर्थिक क्षतिसमेत भएको भए सो देखिने विश्वसनीय आधार, प्रमाण दाबी गर्ने पक्षले नै पेस गरी पुष्टि गर्नुपर्छ । त्यस्ता प्रमाण पेस हुन नआएमा वादीको दाबीको सत्यतामा प्रश्न चिह्न खडा हुन्छ । प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २५ को कानूनी व्यवस्थाको आसय र उद्देश्य पनि यही हो । यसरी फिरादमा दाबी लिइएको लुटपिटको वारदात पुष्टि हुने कुनै पनि तथ्ययुक्त प्रमाण वादीले पेस गरी आफ्नो दाबी प्रमाणित गराउन नसकेको हुँदा तथ्ययुक्त आधार बिना अनुमानका आधारमा रु.५०,०००।- बिगो कायम गरी उक्त बिगो वादीले प्रत्यर्थी प्रतिवादीमध्येको परमोधी राय यादवबाट भरी पाउने र सोको २५ प्रतिशतले हुने रु.१२,५००।- निजलाई जरिवाना हुने एवं प्रत्यर्थी प्रतिवादी राम अयोध्या राय यादवलाई सोको आधी सजाय हुने गरी सुरु अदालतबाट भएको फैसला मनासिब रहेको नदेखिँदा उक्त फैसला उल्टी

गरी वादी दाबी नपुग्ने गरी पुनरावेदन अदालतबाट भएको फैसलामा त्रुटि रहेको देखिन नआउने ।

तसर्थ, उल्लिखित आधार र कारणबाट सुरु रौतहट जिल्ला अदालतको मिति २०६६।१०।११ को फैसला उल्टी गरी वादी दाबी पुन नसक्ने गरी पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट मिति २०६८।३।२९ मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: कपिलमणि गौतम

कम्प्युटर: अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७३ साल पुस १७ गते रोज १ शुभम् ।

पूर्ण इजलासमा पेस हुने

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६९-WO-०४४२, उत्प्रेषण / परमादेश, विदुरप्रसाद अधिकारीसमेत, वि. नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबार

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुलीको राय

यी विपक्षी राजु बस्नेत बेपत्ता पार्ने घटनामा संलग्न भएको भनिएको घटनापछि निज सैनिक अधिकृतको मिति २०६२।७।३ मा प्रमुख सेनानीबाट महासेनानीमा पदोन्नती भएको र मिति २०६९।६।१८ मा सहायकरथीमा बढुवा भएको देखिएको छ । यसरी सैनिक अधिकारीको पदको निरन्तरता कायम रही रहेको अवस्था र प्रस्तुत मुद्दाको विषयवस्तु पनि सशस्त्र द्वन्द्वका क्रममा भएका मानव अधिकारको गम्भीर उल्लङ्घन तथा मानवता विरुद्धको अपराधसम्बन्धी घटनासँग सम्बन्धित देखिएको र उनै सैनिक अधिकारीको उही विषयसँग जोडी पछिल्लो पटक भएको निज सैनिक अधिकारीको बढुवाको विषयलाई

लिएर प्रस्तुत रिट निवेदन परेको देखिएको छ । अनुसन्धानबाट दोषी देखिनु र अदालतबाट दोषी ठहर हुनु नितान्त पृथक विषय हुन् । अनुसन्धानबाट दोषी ठहरिएको आधारमा मात्र बढुवा जस्तो वृत्ति विकासको अवसरबाट वञ्चित गर्नु पनि न्यायोचित हुन नसक्ने ।

सशस्त्र द्वन्द्वको बेलामा मानव अधिकार उल्लङ्घनका थुप्रै घटनाहरू घटेको भए पनि त्यस्ता घटनाका दोषीहरूको स्पष्ट र तथ्ययुक्त पहिचान भइसकेको छैन । द्वन्द्वको अवस्थाका दोषीहरूको पहिचान गर्ने उनीहरूलाई कानूनी दायरामा ल्याउने जस्ता कार्य तथा यस्ता कार्यको लागि कानून निर्माण गर्ने प्रक्रिया निश्चित गर्ने जस्ता कार्यमा केही समय लाग्नु स्वभाविकै हुन्छ । यस्तो अवस्थामा सरकारले तत्तत् विषयमा आवश्यक प्रक्रिया सुरु गरिरहेको र सोही विषयमा अदालतबाट पूर्व आदेश जारी भइसकेको सो आदेश कार्यान्वयनको चरणमा रहेकोले एउटै विषयमा पटक पटक आदेश गर्नुको सार्थकता औचित्यहीन हुन जाने ।

वस्तुतः एकातर्फ व्यक्ति बेपत्ता पार्ने व्यक्तिहरूको पहिचान गरी उनीहरूलाई कानूनी दायरामा ल्याउन राज्य प्रतिबद्ध रही रहेको भन्ने देखिइरहेको अवस्था अर्कोतर्फ तथ्य र प्रमाणको आधारमा मात्र फौजदारी कसुरमा दोषी ठहर हुने हुँदा सत्यतथ्यको छानबिन हुन नपाउँदै हतार गरी केवल अनुमान र रिट निवेदकको जिकिरकै भरमा निवेदन दाबीको आदेश जारी गर्नु न्यायोचित र विवेकसम्मत हुँदैन । अदालतले नागरिकहरूको मानव अधिकार संरक्षण गर्नुपर्छ तथापी त्यसको लागि तथ्य र आधारहरू स्पष्ट र स्थापित हुन जरूरी हुने ।

सत्यतथ्य पत्ता लगाई दोषीहरूलाई कानूनको दायरामा ल्याउन छुट्टै कानून निर्माण गर्न रि.नं. ३५७५ समेतमा नेपाल सरकारलाई निर्देशनात्मक आदेश जारी

गरिसकेको र सोअनुरूप नेपाल सरकारले प्रतिबद्धता जनाई ऐन जारी गर्नेसमेतको कार्य गरी यस अदालतका पूर्वआदेशहरू कार्यान्वयनको चरणमा प्रवेश गरेको र आदेश कार्यान्वयनपश्चात् निवेदकको माग सम्बोधन हुने नै देखिन्छ । यसमा निवेदकले उठाएका प्रश्नहरू सैनिक अधिकृतको बढुवाबाहेक अन्य विषय मूलतः यसपूर्व रिट नं. ३५७५ को रिट एवम् राममाया नकर्मी निवेदक र विपक्षी राजु बस्नेतसमेत भएको परमादेश मुद्दा (०६३-WO-०६१५) को रिटको सार विषयवस्तुभन्दा भिन्न देखिन नआएको परिप्रेक्ष्य र रि.नं. ३५७५ को निर्देशनात्मक आदेश जारी भएकोमा सोअनुरूप नेपाल सरकारले आफ्नो प्रतिबद्धतासमेत प्रकट भइरहेको विषयमा पटक-पटक सोही विषयमा आधारित भएर रिट जारी गर्नु औचित्यपूर्ण हुन सक्दैन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ । जहाँ उत्प्रेषणद्वारा कुनै निर्णय बदर हुँदैन त्यस्तो अवस्थामा परमादेशको आदेश जारी हुन सक्दैन । माननीय न्यायाधीश श्री गोविन्दकुमार उपाध्यायज्यूले भइरहेको बढुवालाई उत्प्रेषणद्वारा बदर नगरी परमादेशको आदेश जारी गर्ने गरेको आदेशमा सहमत नभएकोले सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ३ (१)(क) बमोजिम प्रस्तुत रिट पूर्ण इजलासमा पेस गर्नु ।

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्यायको राय :

एकातिर राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगले दोषी देखाएकाहरू उपर छानबिन हुने कुरालाई सबै विपक्षीले स्वीकार गर्ने अर्कोतिर राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको सिफारिसको कुनै महत्त्व छैन र सो आयोगले जे जस्तो सिफारिस गरे पनि त्यसले प्रभावित व्यक्तिलाई रत्तिभर पनि असर पाउँदैन भनी बिल्कुलविपरीत कुरा गर्नु बिडम्बनापूर्ण देखिने ।

मानव अधिकार आयोग ऐन, २०५३

ऐनको दफा १३ को उपदफा (१) मा आयोगले आफ्नो अधिकार क्षेत्रान्तर्गत पर्न आएको उजुरी तथा निवेदनहरू उपर दफा ११ बमोजिम कारवाही गर्दा दोषी देखिएमा दोषीउपर आवश्यक कारवाही गर्न सम्बन्धित निकाय वा अधिकारीलाई लेखी पठाउनेछ भनी र उपदफा (४) मा उपदफा (१) र (२) बमोजिम कारवाहीका लागि लेखी आएकोमा सम्बन्धित निकाय वा अधिकारीले पनि आयोगबाट लेखी आएबमोजिमको कारवाही गरी वा गर्न नमिल्ने भएमा सो कारणसहित खुलाई आयोगबाट प्राप्त भएको मितिले तीन महिनाभित्र सोबमोजिम कारवाही गरिएको जानकारीको प्रतिवेदन सम्बन्धित निकाय वा अधिकारीले आयोगसमक्ष पठाउनु पर्नेछ भनी उल्लेख भएको व्यहोराबमोजिम कुनै पनि कार्यालयबाट कारवाही गर्न नमिल्ने भन्ने जवाफ आएको पाइँदैन । त्यसैगरी मानव अधिकार आयोग ऐन २०५३ को दफा १० (ग) बमोजिम प्रस्तुत विषयमा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगले अनुसन्धान र तहकिकात गर्दा अपराध वा अपराधी पत्ता लगाउने कार्यमा प्रतिकूल असर पर्न सक्दछ भनी महान्यायाधिवक्ताले प्रमाणित नगरेको अवस्थासमेतबाट राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको सिफारिस बन्धनकारी देखिने ।

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग ऐन, २०६८ मिति २०६८।१०।६ मा प्रारम्भ भए पनि २०५३ को ऐनमा पनि मानव अधिकार आयोगको सिफारिस र प्रतिवेदनका सम्बन्धमा व्यवस्था रहेकैले ती सिफारिस र प्रतिवेदनको स्वरूप, प्रभाव र शक्तिबारे पछि आएको कानून र बहाल रहेको कानून र अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि र घोषणापत्रसमेतलाई दृष्टिगत गरी ऐनको उद्देश्यपरक व्याख्या गर्न मिल्ने नै हुँदा मानव अधिकार आयोगको सिफारिस र प्रतिवेदनले दोषी देखाएको व्यक्तिका बारेमा कानूनबमोजिम मुद्दा आदि चलाउनु पर्ने र

निजले सफाइ नपाएसम्म निजको हैसियत अभियुक्त सरह हुने ।

सैनिक ऐन २०६३ को दफा ६२ को उपदफा (१) मा प्रचलित कानूनबमोजिम भ्रष्टाचार, चोरी, यातना र बेपत्ता गरेको ठहरिने कार्य गरेमा भ्रष्टाचार, चोरी, यातना र बेपत्तासम्बन्धी कसुर गरेको मानिनेछ भनी बेपत्ता कसुरको व्यवस्था भएको र सो कसुरमा उक्त ऐनको दफा ६८ बमोजिम सैनिक अदालतको अधिकारक्षेत्र नरहने कुरा र दफा ६९ को उपदफा (२) ले उपदफा (१) बमोजिम अन्य अदालतमा मुद्दा दायर हुने भएमा अभियुक्तलाई सेवाबाट निलम्बन गरी मुद्दा दायर गरिने अदालतमा बुझाई दिनुपर्नेछ भन्ने कुराको स्पष्ट व्यवस्था रहेको देखिने ।

माथि उल्लेख भएबमोजिम राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको सिफारिसको ठूलो प्रभाव हुन्छ । राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगले दोषी देखाएको व्यक्ति पदमा रहिरहने वा बढुवा पाउने कुरा सेवा नीतिविपरीत हुन्छ । यस्तो विषयमा छानबिन हुँदा सो क्रममा राष्ट्रसेवक कर्मचारी भए राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको सिफारिसपछि निजलाई निलम्बन गर्ने र अरूहरूको हकमा राहदानी जफत, खाता रोक्का आदि गरिने चलन विश्वभर छ । मानव अधिकार आयोग संवैधानिक निकाय हो । मानव अधिकार आयोग गठन गर्ने त्यसलाई संवैधानिक मान्यता दिने अनि उक्त आयोग महज प्रतिवेदक हो उसको सिफारिस भएर मात्र पुग्दैन । सक्षम अदालतबाट दोषी ठहर नभएसम्म त्यस्ता व्यक्तिलाई सिफारिसले केही गर्न सक्ने भनी मान्दा संविधानको व्यवस्था देखावटी मात्र हुन पुग्छ । अरू कानून र निकायको तुलनामा मानव अधिकारसम्बन्धी कानून र निकायको ठूलो महत्त्व र शक्ति हुन्छ र तिनले overriding effect पाउँछन् भन्ने कुरा मानव अधिकारसम्बन्धी विधिशास्त्रका अतिरिक्त

राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग ऐन, २०६८ को दफा ३४ बाट पनि प्रस्ट हुने ।

यसर्थ विपक्षी राजु बस्नेतको हकमा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको सिफारिस कार्यान्वयन गर्न गराउन र कानूनबमोजिम उपयुक्त निर्णय गर्नसमेतका लागि विपक्षीहरूको नाममा परमादेशको आदेशसम्म जारी हुने ठहर्छ । निवेदकले यसबाटै सक्षम उपचार पाउने अवस्था रहेकोले उत्प्रेषणको आदेश जारी गरिरहनु परेन । रिट निवेदन खारेज गर्नुभएको मा.न्या.

श्री गोपाल पराजुलीको रायसँग सहमत हुन नसकेकोले छुट्टै राय व्यक्त गरेको छु । सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ३(१)(क) बमोजिम निर्णयको लागि प्रस्तुत रिट निवेदनको मिसिल पूर्ण इजलासमा पेस गर्नु ।

इजलास अधिकृत: हर्कबहादुर क्षेत्री

कम्प्युटर: विष्णुदेवी श्रेष्ठ

इति संवत् २०७२ साल पुस ५ गते रोज १ शुभम् ।

“मेलमिलाप गरौं, विवाद नष्टबाओ”

- सर्वोच्च अदालत, मेलमिलाप समिति